T.C.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA

ADLİ TIP VE ADLİ BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Danışman

Doç. Dr. Gökhan Ersoy

ERİŞKİNLERDE, KARDEŞLER ARASINDA SUÇA YÖNELME DAVRANIŞINDAKİ FARKLILIĞA ETKİ EDEN FAKTÖRLER

SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI

DOKTORA TEZİ

HANDAN GÜLTEKİN AKTUĞ

İSTANBUL, 2022

ÖZET

Kişiyi suça yönlendiren sebepler ve suça yönelen ile yönelmeyen arasındaki farklılıklar birçok farklı metodoloji ve yaklaşım ile birçok farklı değişkeni değerlendiren araştırmaya konu olmuştur. Bu çalışmada ise suça yönelen ile yönelmeyen için sosyal, ekolojik ve biyolojik koşullar mümkün olduğunca sabit tutularak farklılığın sebebi aranmıştır. Bir tanesi en az iki kez suça karışmış, bir tanesi ise hiç suça karışmamış olan en fazla 5 yaş aralı, hem cins 12 çift kardeş ile yarı yapılandırılmış soru formları kullanılarak yapılan görüşmelerde bazı sosyal ve bilişsel değişkenler irdelenmiştir. Tematik analiz Nvivo programı kullanılarak yapılmıştır.

Bu nitel araştırmanın sonucunda iki grup kardeş için farklılaşan temaların eğitime devam edilen yıl sayısı, eğitimde başarı algıları, suç ve ceza algıları, arkadaşları arasındaki yerleri, ailedeki yerleri, aileye karşı hissettikleri sorumluluk ve bireysel özelliklerine dair öz algıları olduğu görülmüştür. Bunların içinde suça yönelme davranışındaki farklılığa etki edenin kardeşlerin ailedeki yeri, aileye karşı hissettikleri sorumluluk ve bireysel özellikleri ile ilgili algıları olabileceği kanaatine varılmıştır. Bu kardeşlerin aileleri tarafından olumsuz bir şekilde etiketlenmiş oldukları, bu etiketlerin suça yönelen kardeşin hem ailesi hem de kendisi tarafından erken yaşlarda kabullenilmiş olduğu ve bu etiketleri kabullenmiş olan suça yönelmiş kardeşlerin erken yaşlarından itibaren kendilerini ne ailelerine karşı ne de suça dönük davranışları ile ilgili sorumlu hissetmiyor oldukları görülmüştür.

Nitel bir araştırma olarak tasarlanmış bu çalışma sonuçlarının üzerine kurulacak nicel çalışmalar ile denetlenmesi ve bu araştırmada elde edilen sonuçlara dayanarak aileler için bilinçlendirme çalışmalarının yapılması tavsiye edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kardeş suçluluğu, aile ve suç, negatif etiketleme, öz-algı ve suç, öz-kontrol

ABSTRACT

The reasons that lead people to crime and the differences between those who commit crime and those who do not have been the subject of studies that evaluates many different variables with various methodologies and approaches. In this study, the reason for the difference was sought by keeping the social, ecological and biological conditions as constant as possible for those who are delinquent and those who are not. Some social and cognitive variables were examined in interviews using a semi-structured questionnaire with 12 pair of siblings of the same sex, aged up to 5 years, one of whom has been involved in crime at least twice and one of whom has never been involved in a crime. Thematic analysis was performed using the Nvivo program.

As a result of this qualitative research, it was seen that the differing themes for the two groups of siblings were the number of years of education, perception of educational achievements of themselves, perception of crime and punishment, their place among friends, their place within the family, their sense of responsibility towards the family and their self-perceptions about their individual characteristics. Among these, it was concluded that the difference in delinquency behavior might be the siblings' place in the family, the responsibility they feel towards the family, and the perception of their individual characteristics. It is observed that these criminal siblings are labeled negatively by their families, these labels are accepted by both the family and the delinquent sibling him/herself, at an early age, and these delinquent siblings who have accepted those labels, starting from early ages, feel responsible neither to their families nor for their delinquent behavior.

It is recommended that this study, which is designed as a qualitative research, should be supervised with quantitative studies to be built on the results of this research and awareness-raising studies should be carried out for families based on the results obtained in this research.

Keywords: Sibling delinquency, family and crime, negative labeling, self-perception and crime, self-control

ÖNSÖZ

Öncelikle en başta bu enstitüde doktora yapmama vesile olan Prof. Dr. Erdinç Öztürk hocama hayatıma -sığdırmakta zorlansam da- bu kadar değerli bir şey katmama önayak olduğu için teşekkür ederim.

Tezimin özellikle metodoloji bölümünde yardımını hiç esirgemeyen arkadaşım Prof. Dr. Faruk Şahin'e, Nvivo programını kullanabilmem için yurtdışından bağlanarak bana saatlerini, günlerini ayıran, yaptığım tüm kodlamaları teker teker benimle birlikte oluşturan ve ben sıkılırken o sıkılmayıp hep yanımda olan sevgili arkadaşım Dr. Gizemnur Özdinç'e çok teşekkür ederim.

Her yılgınlığa düştüğümde beni cesaretlendiren, zihnimdeki karmaşayı konuşarak çözmeye çalıştığım zamanlarda beni sabırla dinleyen sevgili eşim Hakan, kızım Doğa ve beni dinlerken heyecanımı da paylaşan oğlum Doğu'ya teşekkür ederim.

Bu tezin daha en başında neyi nasıl çalışacağım konusunda rehberlik ederek bana yön veren ve yıllara yayılan bu çalışmada bana hem tezimle ilgili hem kaygılarım ve yılgınlıklarımla ilgili sabırla yardım eden sevgili hocam Doç. Dr. Öğretim Üyesi Gökhan Ersoy'a yürekten teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET……...i

ÖNSÖZ……...ii

İÇİNDEKİLER……...iii

TABLOLAR LİSTESİ……iv

ŞEKİL LİSTESİ……...v

KISALTMALAR

1. GİRİŞ VE AMAÇ……...……...1

2. GENEL BİLGİLER……...……9

2.1.SUÇA ETKİ EDEN AİLEYE DAİR BAZI FAKTÖRLER……..…...9

2.1.1. AİLE İÇİ ŞİDDET VE SUÇA YÖNELME ARASINDAKİ İLİŞKİ.….9

2.1.2. BOŞANMIŞ/PARÇALANMIŞ AİLE VE SUÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ……...10

2.1.3. AİLEDE BAŞKA SUÇLULARIN VARLIĞI VE SUÇA YÖNELME ARASINDAKİ İLİŞKİ……...……...14

2.2. SOSYO-EKONOMİK SEVİYE VE SUÇA YÖNELME ARASINDAKİ İLİŞKİ……...16

2.3. İŞSİZLİK, GÖÇ VE SUÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ……..…….…18

2.4. BİREYSEL ÖZELLİKLER VE SUÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ……...……..20

2.5. ETİKETLEME VE SUÇA YÖNELME ARASINDAKİ İLİŞKİ……..23

2.6. ÖZ-KONTROL VE SUÇA YÖNELME ARASINDAKİ İLİŞKİ…….25

2.7. ALT KÜLTÜR VE SUÇ ARASINDAKİ İLİŞKİ……...……..26

2.7.1. HAPİSHANE ALT KÜLTÜRÜ VE SUÇA YENİDEN YÖNELME ARASINDAKİ İLİŞKİ……..……..28

2.8. SUÇ VE CEZA ALGISI VE SUÇA YÖNELME ARASINDAKİ İLİŞKİ…..…30

2.9. EĞİTİM SEVİYESİ VE SUÇA YÖNELME ARASINDAKİ İLİŞKİ……..…...31

2.10. DENETİMLİ SERBESTLİK……..…….34

2.11. DENETİMLİ SERBESLİKTE YÜKÜMLÜ……..…….36

3. GEREÇ VE YÖNTEM……..……...37

3.1. VERİLERİN TOPLANMASI……..…….40

3.1.1. ÖRNEKLEM NASIL SEÇİLDİ……..……...40

3.1.2. ÖRNEKLEME NASIL ULAŞILDI……....……..41

3.1.3.GÖRÜŞMELER HANGİ KOŞULLARDA YAPILDI…….……..…42

3.1.4. ÖRNEKLEME ULAŞMADA YAŞANAN GÜÇLÜKLER……..……42

3.1.5. GÖRÜŞMELERİN İÇERİĞİ……..……...43

3.2.KISITLILIKLAR……..…….……43

3.3. ELDE EDİLEN VERİNİN ANALİZİ……..……..…44

3.3.1.KODLAR……..…….…..45

3.3.2. ALT KODLAR……..…….……46

3.3.3. KODLAMA……..…….…….50

4. BULGULAR……...……..51

4.1. DEMOGRAFİK VERİLER……..…….51

4.2. KODLAR VE ALT KODLAR……..……57

4.2.1. KATILIMCILARIN ANNE ALGISI…...……..….57

4.2.1.1. KATILIMCILARIN ANNE ALGISINA DAİR İFADELERİNDEN ÖRNEKLER….…….……..58

4.2.1.1.1. ŞİDDET GÖREN GÜÇSÜZ ANNE ALGISI ÖRNEKLERİ……..……..58

4.2.1.1.2. OLUMSUZ ANNE ALGISI ÖRNEKLERİ……..…59

4.2.1.1.3. OLUMLU ANNE ALGISI ÖRNEKLERİ…….59

4.2.1.1.2. NÖTR/TANIMLANAMAYAN İFADE……..…60
4.2.2. KATILIMCILARIN BABA ALGISI……..……...61
4.2.2.1. KATILIMCILARINBABA ALGISINA DAIR İFADELERİNDEN ÖRNEKLER….……...61
4.2.2.1.1. İHMAL EDEN-UZAK BABA ALGISI ÖRNEKLERİ……61
4.2.2.1.2. ŞİDDET UYGULAYAN BABA İFADELERİNDEN ÖRNEKLER……..……...61
4.2.2.1.3. OLUMLU BABA ALGISI İFADELERİ……..62
4.2.3. KATILIMCILARIN AİLEDEKİ YERLERİNE DAİR ALGILARI..…62
4.2.3.1. GÖRÜNMEZLİK ALGISINI GÖSTEREN İFADELERE ÖRNEK……...……..63
4.2.3.2. NÖTR-ANLAMLI BULUNMAYAN İFADELERE ÖRNEK…….63
4.2.3.3. TOLERANS GÖRDÜĞÜNÜ ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..……...63
4.2.3.4. UYUMLU-USLU ÇOCUK ALGISINI GÖSTEREN İFADELER……..…….63
4.2.3.5. YÜKLENİLMİŞ SORUMLULUK ALGISINI GÖSTEREN İFADELERE ÖRNEKLER……..…….64
4.2.3.5.1. YÜKÜMLÜNÜN YÜKLENİLMİŞ SORUMLULUK ALGISINI GÖSTEREN İFADESİ……..……...64
4.2.4. KATILIMCILARIN ÇOCUKLUK DÖNEMİ ALGISI……..……...64
4.2.4.1. EKONOMİK YETERSİZLİĞİ ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……...……...65

4.2.4.2. OLUMLU ÇOCUKLUK DÖNEMİ ALGISINA ÖRNEKLER……..66

4.2.4.3. OLUMSUZ ÇOCUKLUK DÖNEMİ ALGISINA ÖRNEKLER……..66

4.2.5. KATILIMCILARIN ÇOCUKLUK ARKADAŞLARININ SUÇ İLE İLİŞKİSİ…….66

4.2.5.1. SUÇA MEYİLLİ ÇOCUKLUK ARKADAŞLARI OLDUĞUNU ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……...……67

4.2.5.2. SUÇTAN UZAK ÇOCUKLUK ARKADAŞLARI OLDUĞUNU ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……...…67

4.2.6. KATILIMCILARIN AKADEMİK BAŞARILARI……...…….…67

4.2.6.1.AKADEMİK OLARAK BAŞARILI OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..……68

4.2.6.1.1. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞ……..……..68

4.2.6.2.2. YÜKÜMLÜ……...……68

4.2.6.2. AKADEMİK OLARAK İLGİSİZ/BAŞARISIZ OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..…69

4.2.6.2.1. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞ……..……..69

4.2.6.2.2. YÜKÜMLÜ……...……69

4.2.7. KATILIMCILARIN OKUL FAALİYETLERİNE KATILIMI…….....69

4.2.7.1.YÜKÜMLÜLERİN OKUL FAALİYETLERİNE KATILIMDAN OLUMLU ETKİLENDİKLERİNİ GÖSTEREN İFADELERE ÖRNEKLER…….…….……70

4.2.8. KATILIMCILARIN OKUL HAYATINI SEVİP SEVMEMİŞ OLMASI……...70

4.2.8.1. KATILIMCILARIN OKULU SEVMEDİKLERİNİ ANLATAN İFADELERİNE ÖRNEKLER……..…71

4.2.8.2. KATILIMCILARIN OKULU SEVDİKLERİNİ ANLATAN İFADELERİNE ÖRNEKLER……..……72

4.2.9. KATILIMCILARIN ÖĞRETMEN ALGISI……..……72

4.2.9.1. KATILIMCILARIN OLUMLU ÖĞRETMEN ALGILARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..……73

4.2.9.2. KATILIMCILARIN OLUMSUZ/ŞİDDET UYGULAYAN ÖĞRETMEN ALGILARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER…….74

4.2.10. KATILIMCILARIN OKUL DIŞI FAALİYETLERİ……...75

4.2.10.1. YÜKÜMLÜLERİN OKUL DIŞI FAALİYETLERİNİN SUÇA İLİŞKİN OLDUĞUNU GÖSTEREN İFADELER……..…75

4.2.10.2. KENDİSİNİN SUÇTAN UZAK, YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN SUÇA İLİŞKİN FAALİYETLERİNİ ANLATAN İFADE.....76

4.2.10.3. SUÇA KARIŞMAMIŞ OLAN KARDEŞİN OKUL DIŞI FAALİYETLERİNİN SUÇTAN UZAK OLDUĞUNU ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..…77

4.2.11. KATILIMCILARIN SOSYAL ÇEVRESİ VE SUÇ……...….77

4.2.11.1. YÜKÜMLÜLERİN SOSYAL ÇEVRELERİNİN SUÇ İLE TANIŞMAYA VESİLE OLDUĞUNU ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……...……..….78

4.2.11.2. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞLERİN SOSYAL ÇEVRELERİNİN SUÇ İLE TANIŞMAYA VESİLE OLDUĞUNU ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..……78

4.2.12. KATILIMCILARIN YETİŞKİNLİK ARKADAŞLARI……..79

4.2.12.1.YÜKÜMLÜLERİN YETİŞKİNLİK ARKADAŞLARININ SUÇ İLE İLİŞKİLİ OLDUĞUNU ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER…….80

4.2.12.2. KATILIMCILARIN GÜVENSİZ/ARKADAŞSIZ OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..81

4.2.12.3.KATILIMCILARIN OLUMLU ARKADAŞLIK İLİŞKİLERİ OLDUĞUNU ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..…81

4.2.13. KATILIMCILARIN ARKADAŞLARI ARASINDAKİ YERİ..…….82

4.2.13.1.YÜKÜMLÜ KARDEŞLERİN “UYUMCU” DAVRANDIKLARINI ANLATAN İFADELER……...…….83

4.2.13.2. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞLERİN “ETKİN” DAVRANDIKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER..….84

4.2.13.3. YÜKÜMLÜ KARDEŞLERİN “ETKİN” DAVRANDIKLARINI ANLATAN İFADELER……...…….84

4.2.14. KATILIMCILARIN SUÇ VE CEZA ALGISI

4.2.14.1 KATILIMCILARIN YASA İLE ÇELİŞEN ALGILARINI GÖSTEREN İFADELERE ÖRNEKLER……...…..85

4.2.15. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN ÖZ ALGISI……....87

4.2.15.1. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞLERİN GELECEK KAYGISI-PLANI OLAN KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER…….……..…88

4.2.15.2. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞLERİN İYİ ÇOCUK-AHLAKLI İNSAN OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER…….89

4.2.15.3. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞLERİN ÖFKELİ-KAVGACI KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER….....90

4.2.15.4. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞLERİN SINIRI BİLEN KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER…….....91

4.2.15.5. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞLERİN SORUMLULUK ALGISI YÜKSEK KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……..92

4.2.16. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞLERİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞLERİ İLE İLGİLİ ALGILARI…….……...……..93

4.2.16.1. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN FAZLA HIRSLI/AGRESİF OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜ GÖSTEREN İFADELER……....95

4.2.16.2 SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN HAYALPEREST/FAZLA İYİMSER OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜ GÖSTEREN İFADELER…….96

4.2.16.3. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN İŞTEN KAÇAN BİRİ OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜ GÖSTEREN İFADELER……..……...…96

4.2.16.4. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN KORKU DUYMAYAN BİRİ OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜ GÖSTEREN İFADELER……...…..97

4.2.16.5. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN RİSK ALGISI DÜŞÜK BİRİ OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜ GÖSTEREN İFADELER…….…....97

4.2.16.6. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN SORUMSUZ/SORUMLULUKTAN KAÇAN BİRİ OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜ GÖSTEREN İFADELER…….….98

4.2.16.7. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN SÖZ DİNLEMEYEN BİRİ OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜ GÖSTEREN İFADELER……...…..99

4.2.16.8. SUÇA KARIŞMAMIŞ KARDEŞİN YÜKÜMLÜ OLAN KARDEŞİNİN YANLIŞ ARKADAŞ SEÇEN BİRİ OLDUĞUNU DÜŞÜNDÜĞÜNÜ GÖSTEREN İFADELER…….....99

4.2.17. YÜKÜMLÜLERİN ÖZ ALGILARI……...…100

4.2.17.1. YÜKÜMLÜLERİN FARKINDALIĞI DÜŞÜK KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER…...…….101

4.2.17.2. YÜKÜMLÜLERİN HIRSLI-ASİ-ÖFKELİ KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……...….101

4.2.17.3.YÜKÜMLÜLERİN KOLAY PARA ARAYAN KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……102

4.2.17.4. YÜKÜMLÜLERİN KURAL DIŞI OLANA ÖZENEN KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……...102

4.2.17.5. YÜKÜMLÜLERİN OTORİTEYE KARŞI/UYUMSUZ KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……...103

4.2.17.6. YÜKÜMLÜLERİN RİSK ALGISI DÜŞÜK KİŞİLER OLDUKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER…….....103

4.2.17.7. YÜKÜMLÜLERİN SUÇLARINI ÖNEMLİ BULMADIKLARINI ANLATAN İFADELERE ÖRNEKLER……104

5. TARTIŞMA……..……...…..105

6. SONUÇ VE ÖNERİLER……...……...…..125

7. KAYNAKLAR……..127

8. EKLER……...140

8.1) CERRAHPAŞA KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURUL ONAYI…….140

8.2) T.C. ADALET BAKANLIĞI CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ ARAŞTIRMA ONAYI ……...…141

8.3) T.C. ADALET BAKANLIĞI CEZA VE TEVKİFEVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ YAYIN ONAYI……...145

8.4) YARI YAPILANDIRILMIŞ SORU FORMU-YÜKÜMLÜ...……146

8.5) YARI YAPILANDIRILMIŞ SORU FORMU-KARDEŞ……...148

8.6) BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU…….150

9. ÖZGEÇMİŞ……...151

TABLOLAR LİSTESİ

1. Tablo I- Aile 1-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….51
2. Tablo II- Aile 2-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri……...……..52
3. Tablo III- Aile 3-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….52
4. Tablo IV- Aile 4-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….53
5. Tablo V- Aile 5-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….53
6. Tablo VI- Aile 6- Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri……...……..54
7. Tablo VII- Aile 7- Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….54
8. Tablo VIII- Aile 8 - Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….55
9. Tablo IX- Aile 9 - Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri……...……..55
10. Tablo X- Aile 10 - Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….56
11. Tablo XI- Aile 11 - Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….56
12. Tablo XII- Aile 12- Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri…….57

13. Tablo 13- Katılımcıların Anne Algısı……...58

14. Tablo 14- Katılımcıların Baba Algısı……...60

15. Tablo 15- Katılımcıların Ailedeki Yerlerine Dair Algıları……...63

16. Tablo 16 - Katılımcıların Çocukluk Dönemi Algısı…….65

17. Tablo 17 - Katılımcıların Çocukluk Arkadaşlarının Suç ile İlişkisi…….67

18. Tablo 18 - Katılımcıların Akademik Başarıları……68

19. Tablo 19 - Katılımcıların Okul Faaliyetlerine Katılımı……70

20. Tablo 20 - Katılımcıların Okul Hayatını Sevip Sevmemiş Olması……..71

21. Tablo 21 - Katılımcıların Öğretmen Algısı……...73

22. Tablo 22 - Katılımcıların Okul Dışı Faaliyetleri……...75

23. Tablo 23 - Katılımcıların Sosyal Çevresinin Suç ile İlişkisi…….78

24. Tablo 24 - Katılımcıların Yetişkinlik Arkadaşlarının Suç ile İlişkisi……...80

25. Tablo 25 - Katılımcıların Yetişkinlik Arkadaşlıklarına Dair Algıları……..81

26. Tablo 26 - Katılımcıların Arkadaşları Arasındaki Yeri……83

27. Tablo 27 – Katılımcıların Suç ve Ceza Algıları……...85

28. Tablo 28 – Suça Karışmamış Kardeşlerin Öz Algıları…….88

29. Tablo 29 - Suça Karışmamış Kardeşlerin Yükümlü Kardeşleri ile İlgili Algıları……94

30. Tablo 30 - Yükümlülerin Öz Algıları……100

ŞEKİL LİSTESİ

1. Şekil-1 Katılımcıların Anne Algısı…….……..…….58
2. Şekil-2 Katılımcıların Baba Algısı…….…….…..60
3. Şekil-3 Katılımcıların Öğretmenleri ile İlgili Algılarını Anlatan İfadelerinin Kodlanma Sıklığı……73
4. Şekil-4 Suça Karışmamış Kardeşlerin Öz Algılarını Gösteren Temaların Tekrarlama Sıklığı……88
5. Şekil-5 Suça Karışmamış Kardeşlerin Yükümlü ile İlgili Algılarını Gösteren Temaların Tekrarlama Sıklığı…….…..95
6. Şekil-6 Yükümlülerin Öz Algılarını Gösteren Temaların Tekrarlama Sıklığı ……..101

KISALTMALAR

GK: Bu çalışma kapsamında görüşülmüş olan suça karışmamış kardeş.

OJJDP: Gençlik Adaleti ve Suçluluğunun Önlenmesi Ofisi (Office of Juvenile Justice and Deliquency Prevention Office).

Y: Bu çalışma kapsamında görüşülmüş olan yükümlü kardeş.

1. Giriş ve Amaç

"...Bu noktada bir kural koyabiliriz: Büyük ve kalıcı bir öykü herkes hakkındadır, aksi takdirde kalıcı olmaz. Tuhaf ve yabancı olan ilginç değildir, sadece derinden, kişisel ve tanıdık olan ilginçtir."

"Bunu Kabil'le Habil öyküsüne uygula bakalım" dedi Samuel. Adam "ben kardeşimi öldürmedim…" derken ansızın sustu, zihni geçmişe döndü.

"Uygulayabilirim sanırım" dedi Lee, Samuel'a. "Bence bunun yeryüzünde en çok bilinen öykü olmasının sebebi, herkesin öyküsü olması. Bu öykünün insan ruhunun simgesi olduğunu düşünüyorum…Bir çocuğun en büyük korkusu sevilmemek, en çok korktuğu cehennem reddedilmektir. Bana kalırsa dünyada herkes reddedilme hissini az veya çok yaşamıştır. Reddediliş öfke doğurur; öfkenin sonucu reddedilişin intikamı olan suçtur; suçtan da suçluluk kaynaklanır-işte insanoğlunun öyküsü. Bence reddediliş çıkarılıp atılabilse, insanoğlu farklı olurdu. Belki delilerin sayısı daha az olurdu. İçten içe eminim ki çok sayıda hapishane olmazdı…(J.Steinbeck,1992:283)

Bir teori mantıksal olarak birbiri ile ilişkilendirilmiş ve bir fenomeni açıklamaya dönük önermeler bütünüdür (Johnson,1996). Kriminolojik teoriler neden sosyal ve yasal normlara uyumsuzluk gösterilir ve neden bazı gruplar ya da bireyler daha çok suç ve sapma davranışı gösterir sorularının cevaplarını arayan teorilerdir (Akers,2013).

Suçun sosyolojik ve sosyal psikolojik nedenleri üzerine birçok teori geliştirilmiştir. Bu teoriler suçun nedeni olarak hem çevresel hem sosyal hem de bireysel koşullara değişen oranlarda ilgi göstermekle beraber, hepsi bu koşulların suçun belirleyicisi olma yönündeki etkilerini tartışmışlardır. Suçun nedeninin yapısal koşullarda olduğunu ileri süren Durkheim (1964), suçun toplumda varoluşunun kaçınılmazlığı ve dolayısıyla normal oluşunu vurgulamaktadır. Durheim (1964) suçun belli insanlar tarafından işlenen, belli başlı birkaç toplumun sorunu olmadığını, kolektif yaşamı kurgulamış tüm toplumların sorunu olduğunu

ifade etmektedir. Toplumdan topluma ya da zaman içerisinde suçun şekil değiştirebildiğini ancak tüm zamanlarda ve tüm toplumlarda olduğunu, dolayısıyla toplumu oluşturan kaçınılmaz bir yapı taşı olduğunu söyler (Durkheim, 1964). Bir toplumda refahın artmasının suçu azaltmadığını 19.yy Fransa'sını örnek göstererek anlatan Durkheim (1964), artan popülasyonla birlikte Fransa'da suç oranının yüzde 300 arttığına vurgu yapmıştır. O halde suç yapısal ve fonksiyonel kurguda aranmalıdır (Durkheim, 1964). Kuramını Durkheim'ın teorisinin üzerine inşa eden Merton ise sapma davranışının sosyo-kültürel elementlerini ortaya koyarak sistematik bir yaklaşım geliştirmeyi hedeflemiştir (Zembroski, 2011). Bu amaçla suçun ortaya çıkmasına neden olan iki sosyo-kültürel elementi tanımlamıştır. Bunlardan birincisi kültürün tanımladığı hedefler ve amaçlardır. Bu hedef ve amaçlar toplumsal saygınlık ve bireyin duyarlılığı ile ilişkilidir. Bunlar insanların 'birlikte yaşam' kurgusunun ürünleridir. Bunların bazıları insanın doğal olarak içinde taşıdığı motivasyonlarla da uyumludurlar. İkinci sosyo-kültürel element ise bu hedeflere ulaşmanın yollarını ve kurallarını toplumsal yapının belirliyor ve kontrol ediyor olmasıdır. Toplumsal yapı bu denetçiliği etik ve meşruiyeti kullanarak yapar ve uyumsuzluğu sapma ya da suç telakki eder. Uyumsuz davranışı ortaya çıkaran ise daha birçok bileşeni de dikkate almak suretiyle toplumu oluşturan bireyler arası eşitsizliği kaçınılmaz yapan sınıf ayırımları, feodal sistem, kast sistemi gibi toplumsal yapının kendisidir (Merton, 1938).

Sosyalleşme teorileri ise suçun açıklanmasında kültürel kavramlara daha çok vurgu yapmışlardır. Kültür çatışması teorisi ve alt kültür teorileri sosyalleşme teorilerinin alt başlıklarıdır. Alt kültür kavramı toplumda, kültürde hatta medyada çokça ilgi görmüş bir kavramdır, zira sadece egemen kültürden farklı olan değil egemen kültüre karşı duruş sergileyen bir yapı olarak tanımlanmıştır (Blackman, 2014). Gerek sosyolojik bakış açısı gerekse kriminolojik yaklaşım alt kültürü eksik/yetersiz, tüketici, disfonksiyonel ve sapmaya meyilli/suçlu olarak tanımlamaktadır (Blackman, 2014). Kültür çatışması teorisi tek bir bireyin değil ama örneğin göçmen bir ailenin kültürel kökeninden kaynaklı olarak egemen kültür ile

uyumlanamaması ve egemen kültür tarafından suç telakki edilen davranışlara yönelmesini anlatırken; alt kültür teorisi herhangi bir alt kültürün kendi kültürel yapısı ve öğretisi içinde suçun hoş görüldüğü hatta bazı durumlarda teşvik edildiği bir yapıdan bahseder (Demirbaş, 2016). Cohen alt kültür teorisini geliştiren isimlerin başında gelir (Demirbaş, 2016). Cohen'e (1955) göre daha alt sınıflardan gelen gençler suçlu alt kültürler ya da çetelere girmek konusunda daha meyillidirler. Bunun sebebi de toplumda saygın bir yer elde etmekle ilgili gerekli özelliklere haiz olamamalarıdır. Toplumsal sınıflar göz önüne alındığında bir aile ne kadar alt bir sınıfta ise çocuğun suça yönelme eğilimi o kadar yüksek olacaktır. Alt sınıflarda olan aileler ebeveynlik becerileri, değerlerin aktarımı, sosyalizasyona rehberlik etme gibi becerilerde orta sınıf kadar başarılı değillerdir. Bunun sonucu olarak genç, arzu ettiği statüyü alt kültürün değerlerine uygun davranarak kazanma peşinde olacaktır (Cohen, 1955). Cohen (1955) teorisinde uyumcu olmama ve bunun sonucu olarak suça yönelmeye de vurgu yapmıştır (Hartung, Cohen, 1955). Burada uyumcu -komformist- toplumda çoğunluk -main stream- tarafından kabul görmüş yasa ve kuralları sorgulamadan, bu yasa ve kurallara uyum gösterme olarak tanımlanabilir.

Şikago Okulu olarak da anılan ekolojik yaklaşım ise suçu açıklamaya çalışan bir başka teoridir. Bu teoriye göre çevresel koşullar suçun belirleyicisi olmaktadır. Bir şehrin fakir semtlerinde suçun günlük hayatın parçası olduğu durumlarda çocuğun gördüğü ve öğreneceği yegâne kültür suçlu kültür olacaktır. Fakirlik ve onun çevresel koşulları suçun sebebidir. Bu yaklaşım suçun bir nesilden diğerine aktarılan bir öğreti olduğunu ileri sürmektedir. Şikago okulu hayat hikâyelerine yer vererek ve araştırmacının bizzat bu mahallelerde bulunup gözlem yaptığı ampirik çalışmaların sonuçlarını teoriyi kazandırarak kuramı güçlendirmiştir (Zembroski, 2011).

Suçu ve suçluluğu açıklamaya çalışan sosyo-psikolojik teorilerden öğrenme teorisinin öne çıkan yaklaşımı ise aykırılıkların birleştirilmesi teorisidir (Demirbaş, 2016; Zembroski,

2011). Bu teori suçun öğrenilen bir davranış olduğunu, bu öğrenmenin sosyal etkileşim ile gerçekleştiğini ileri sürmektedir. Teori ayrılıkların sosyal organizasyonu kavramı ile büyük toplumsal yapının içinde birbirinden farklı değer ve sistemleri olan alt yapıları tanımlar. Bu yapıların içerisindeki değerler ve sistem yeni nesillere aktarılmaktadır. Suçlu bir sosyal organizasyondaki suça dair değerler ve unsurlar doğrudan gözlem yoluyla takip eden nesle aktarılmış olur. Kuramı geliştiren Sutherland ayrılıkların sosyal organizasyonu ve ayrılıkların birleştirilmesi kavramlarının birbirini tamamladığını ve bu ikisinin birlikte suça yönelmenin anlaşılır bir açıklamasına ulaştığını ifade etmektedir. Buna göre ayrılıkların birleştirilmesi teorisi herhangi bir bireyin neden suça yöneldiğini açıklarken, neden bazı bölgelerde suç oranının daha yüksek olduğunu ayrılıkların sosyal organizasyonu kavramı açıklamaktadır (Zembroski, 2011).

Suç ve suçluluğa dair sosyo-psikolojik teorilerden, tamamlayıcı teori olarak da anılan bir diğer teori ise damgalama teorisidir (Demirbaş, 2016). Damgalama teorisi kriminolojik teoriler arasındaki yerini ve önemini korumuş güçlü bir teoridir (Farrington, Murray, 2014). Damgalama teorisini ortaya koyan Mead damgalamayı sembolik interaksiyon kavramı ile açıklar (Matsueda, 2014). Buna göre toplumu analiz etme sosyal davranışı, yüz yüze etkileşimi analiz etme ile başlar. Yüz yüze iletişimin aracı olarak dil önemli sembollerin -significant symbols- aktarımıdır. Bu semboller aracılığı ile toplumu oluşturan bireyler anlamları ve bir anlayışı paylaşırlar. Ortak dil ortaya çıkar. Böylece kişinin kendisi ile ilgili toplumun paylaştığı görüş/anlayış kişinin kendisi tarafından da paylaşılır. Böylece kişi "önemli olan diğer insanlar" -significant others- tarafından kendisi için yapılan değerlendirmelerin bir yansıması olur (Matsueda, 2014). İlerleyen zamanlarda bu durum ayna benlik kavramı ile açıklanmıştır (Matsueda, 2014). Burada önemli olan bir diğer kavram da önemli olan diğer insanların kimler olduğudur. Matsueda (2014) bu referans grubunu kişinin ailesi, arkadaşları/yakın çevresi olarak

tanımlar. Bu referans grubunun kendisi ile ilgili yansıttığı semboller kişinin kendilik algısını belirler (Matsueda, 2014).

Toplumlar arasındaki farklılaşmaları ya da bir toplumdaki büyük toplulukları konu alan teorilere makro teoriler denilirken, küçük gruplar ya da bireyleri konu alan çalışmalara mikro seviye analizler denilmektedir (Orcutt, 1983). Sosyologlar sosyolojik çalışmaları makrososyolojik ve mikrososyolojik olarak iki gruba ayırma eğilimindedirler. Geniş ölçekli organizasyonlar, topluluklar ya da bir toplumun tamamını inceleyen çalışmaları makrososyolojinin konusu addederken, sosyal ekileşimin yüzyüze yaşandığı küçük ölçekli alanlarda yapılan çalışmalar mikrososyolojik kabul edilmektedir (Johnson, 1996). Bu ayırımın yanlış değil ama çok net olmadığını söyleyen bir bakış açısı mevcuttur. Bu bakış açısına göre sosyal hayata dair makro elementler mikro seviyedeki etkileşimlerin oluşturduğu bir sonuçtur (Johnson,1996). *"Nihayetinde 'Durum' diye tanımladığımız toplumsal bir gerçek tek tek bireylerin etkileşiminin oluşturduğu kompleks paternlerin sonucudur"* (Johnson,1996).

Kriminolojik teorilerin temelini oluşturan "birey neden suça yönelir, neden bazı gruplar ya da bireyler suça daha meyillidir?" soruları, doğal olarak başka soruları beraberinde getirmektedirler: Neden dünyanın her yerinde suç oranı ya da suçun içeriği aynı değildir, bu farklılıklara sebep olan faktörler neledir? Neden bazı bireyler için belli koşullar oluştuğunda bu kişiler suça yönelmekte ama başka bazı bireyler için bu koşullar kişiyi suç işlemeye yöneltmemektedir? Neden suça dair aynı fırsatlar her kişi için suçun nedeni olmamaktadır? (Akers, 2013).

Suçun neden, nasıl ortaya çıktığı, kimlerin neden suçlu bireylere dönüştüğü alanyazında birçok araştırmanın konusu olmuştur, son yıllarda suçun ortaya çıkmasına sebep olan koşulların neler olduğunu açıklamaya girişen birçok teori ortaya konmuştur (Gottfredson ve Hirschi, 1990). Yapılan bu araştırmalar suç ile sosyal değişkenler, bireysel değişkenler, ekolojik değişkenler, ekonomik değişkenler, içinde bulunulan toplumun zaman içerisinde geçirdiği

sosyal ve ekonomik değişimin suç üzerindeki etkisi gibi birçok alana ait değişkenin suç davranışı, niceliği ve niteliği arasındaki ilişkiyi arayan çalışmalardır (Gottfredson ve Hirschi, 1990, Rutter, Giller, Hagel 1998).

Wasserman ve arkadaşlarının yazdığı çocuk suçluluğunda risk faktörleri ve koruyucu faktörler isimli makalede (Wasserman ve ark. 2003), Gençlik Adaleti ve Suçluluğunun Önlenmesi Ofisi (Office of Juvenile Justice and Deliquency Prevention Office-OJJDP) tarafından paylaşılan bildiride, ilgili ofis; çocuk ve gençlerin suça karışmasında etkisi olan ve bunun engellenmesi için dikkate alınması gereken faktörleri bireyin kendisi, ailesi, arkadaş çevresi, okulu, alt kültürü (cemiyeti/community) olarak tanımlamıştır (Wright ve Wright, 1995).

Suçluluğu anlamak istediğimizde sosyal, çevresel ve ailesel risk faktörleri bir araya toplanma eğilimindedir. Bütün bu faktörlerin rolü ya da birbirine olan etkisini ayrıştırmaksa pek mümkün olamamaktadır (Wasserman ve ark.,2003).

Bu girift yapıyı çözümleme çabasında çağdaş teoriler multidisipliner perspektifleri kullanmaktadırlar. Örneğin çağdaş biyolojik teoriler sadece genetik ya da biyokimyasal açıklamalara dayanmak yerine psikolojik ve sosyolojik değişkenleri de dikkate almakta ya da sosyal öğrenme teorisi sosyal psikolojik bir kuram olarak sosyoloji ve psikolojinin tüm kaynaklarını kullanmaktadır (Akers,2013). Teorilerin farklı disiplinlerden yararlanarak ortaya çıkması ve birbiri ile örtüşen açıklamalara varıyor olmaları söz konusudur (Akers, 2013). Kriminolojik çalışmalarda da yapılan çalışma mikro seviyede bir analiz olduğunda, yani tek tek bireylerin edimlerini konu aldığında da; makro seviyede yani daha büyük ölçekli bir teori olduğunda da varılan yer çoğunlukla aynıdır (Akers,2013).

Geniş bir perspektiften bakıldığında

- Tüm boyutları ile suçun ve failin doğasını, coğrafi ve sosyal yapıda dağılımını, farklı form ve şekillerini tanımlamak ve analiz etmek;

- Suçun nedenini analiz etmek ve bu saik ile suçu anlamak ve anlatmak üzere teoriler geliştirmek;
- Suçu kontrol etmek, azaltmak ya da önlemek gayesi ile suçlu kişiyi rehabilite etmek ya da daha kapsamlı sosyal politikalar üreterek sosyal değişkenlere müdahale etmek;

kriminolojinin çalışma alanına giren başlıklardır (Coleman, Norris, 2013). Kriminologlar suçun doğası, boyutu, failleri, mağdurları, suçla mücadele eden kurumlar ve tüm bunların yaş, sosyal sınıf, ekonomik ve sosyal güç, eşitsizlik, cinsiyet, etnik köken gibi sosyal yapıyı oluşturan unsurlar ile etkileşimi konusunda çalışırlar (Jupp ve ark. 2011). Kriminolojik çalışmalar suçun boyutunu, coğrafi ya da sosyal yapıdaki yeri bakımından dağılımını, hangi insanların suça karıştığını sorgulayan çalışmalardır (Jupp ve ark. 2011).

Bu araştırma yukarıda kısaca bahsedilen sosyolojik ve sosyal psikolojik teorilere dayanarak nitel bir araştırma olarak dizayn edilmiş, tek tek bireylerle görüşülerek yapılmış mikro seviyede bir analizdir. Türkiye'de suça karışmış, hüküm giymiş yetişkin kişiler ve bu kişilerin suça hiç karışmamış ve suçtan uzak bir yaşam kurmuş kardeşleri ile görüşülerek, bu kardeşler için suça karışıp karışmama sonucunu getiren bazı sosyal ve sosyal-psikolojik süreç ve değişkenlerde farklılaşmanın nerede ve neler olduğu araştırılmıştır.

Araştırmaya konu edilen kardeşlerin içinde büyüdüğü aile, sosyal, çevresel ve ekonomik ortam sabit tutulmuştur. “Bu koşullar altında suça yönelen kardeş ile suça hiç karışmamış olan kardeşin bu eğilimlerinde belirleyici olan değişken/değişkenler nelerdir?” sorusu bu araştırmanın problemidir.

Bu bağlamda araştırmanın soruları:

- Bu kardeşlerden birinin suça yönelmiş diğerinin yönelmemiş olmasında aile içindeki dinamiklerin kardeşler için farklılaşan bir etkisi var mıdır?

- Bu kardeşlerin sosyal ve fiziksel çevreleri ile etkileşim biçimleri arasında bir farklılık var mıdır? Var ise bu etkileşimin suça karışma eğilimlerindeki farklılığa bir etkisi var mıdır?
- Bu kardeşlerden birinin suça yönelmiş diğerinin yönelmemiş olmasının eğitim başarıları ve eğitim hayatlarındaki diğer değişkenler ile bir ilişkisi var mıdır?
- Bu kardeşlerin büyüdükleri ailenin sosyal ve ekonomik koşullarından etkilenme biçimleri ve seviyeleri farklı mıdır? Fark var ise bu farklılığın suça yönelmede etkisi var mıdır?
- Bu kardeşlerin suç ve cezaya dair algı ve inançlarında farklılık var mıdır? Var ise suça yönelip yönelmemelerinde belirleyici olmuş mudur?
- Bu kardeşlerin algı ve hikâyelerinde suça yönelip yönelmemelerinde belirleyici olabilecek belirgin bireysel farklılıklar var mıdır?

Bu nitel araştırmanın sonuçlarının takip eden nicel ve nitel araştırmaların üzerine kurulabileceği bir temel sunması amaçlanmıştır.

2. Genel Bilgiler

2.1. Suça Etki Eden Aileye Dair Bazı Faktörler

2.1.1. Aile içi şiddet ve suça yönelme arasındaki ilişki

Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir çalışmada üç ayrı veri setini değerlendiren bir araştırma yapılmıştır. Bu veri setlerinden iki tanesi ülke genelinde ailelere ulaşılarak, bir tanesi ise öğrencilere ulaşılarak elde edilmiştir. Bu veri setleri ayrı ayrı kendi içinde tutarlılık göstererek aynı sonucu doğrulamıştır. Buna göre aile içinde ya da dışında şiddete maruz kalan çocuk ve yetişkinlerin, şiddet mağduru olmayan kişilere kıyasla daha saldırgan oldukları bulunmuştur. Şiddet mağduru bu kişiler daha fazla saldırı ve şiddet davranışı göstermektedirler. Ayrıca aile içinde şiddeti uygulayan kişilerde de aile dışında şiddet uygulama eğiliminin aynı şekilde yüksek olduğu bulunmuştur. Sosyo-ekonomik statü, cinsiyet ya da aile içindeki şiddetin derecesi gibi değişkenler kontrol altına alındığında da sonuç değişmemiştir (Hotaling ve ark, 1989). Hotaling ve arkadaşları (1989) bu sonuçların şiddetin öğrenildiğini savlayan sosyal öğrenme yaklaşımı ile örtüştüğünü bildirmişlerdir. Bu çalışma aile içinde yaşanan şiddetin evin içinde kalmadığını hem mağdur hem de saldırgan üzerinden evin dışına taşındığını da ortaya koymaktadır. Benzer bir çalışma White ve Widom (2003) tarafından yapılmış, yirmi yıllık bir gözlem sonucuna göre çocukken aile içi şiddete şahit olanlar veya şiddet görenler ile hiç şiddet görmeyenlerin sonraki yıllarda kendi ailelerine şiddet uygulama oranları arasındaki farkın %12 olduğu ortaya konulmuştur. Çalışmada bu fark anlamlı bulunmuş ve şiddetin ortaya çıkması için birçok sosyal ve bireysel faktörün bir araya gelmesi gerektiği ama her şeyden önce şiddetin öğrenilen bir davranış olduğu vurgulanmıştır (White, Widom 2003). Bir başka çalışmada şiddet döngüsünün kız ve erkek çocuklarında kısmen farklılaşan bir etkisinin olduğu da bulunmuştur (Herrera, 2001). Bu bulguya ulaşan çalışmaya göre erkek çocukları toplamda ağır cezaya konu suçlara, mala karşı suçlara ve şiddet suçlarına daha fazla karışmaktadırlar. Toplam sayıda ise ise şiddet mağduru kız çocukları gençlik yaşlarına geldiklerinde erkek çocuklarına göre daha

çok kez yargılanmaktadırlar. Bu çalışma aile içi şiddet mağduru olma durumunun kadın şiddet suçluluğunu yordamada sayısal olarak daha güçlü bir değişken olduğunu ileri sürmüştür (Herrera, 2001).

Sosyal öğrenme teorisini destekleyen bakış açısı sadece şiddet davranışlarının değil yetiştirme hatalarının suçu arttıran önemli bir etken olduğunu ileri sürmüştür (Rutter ve ark., 1998).

Yetiştirilişte sadece fiziksel şiddete uğrama değil ihmal ve istismarın her türü şiddete yönelme davranışına etki etmektedir (Widom, 1989). Bu bulguya ulaşan geniş bir örneklem grubuyla yapılmış boylamsal bir çalışma çocukluğunda fiziksel istismar, cinsel istismar ve ihmale uğramış kişileri bir kontrol grubu ile karşılaştırmıştır. Fiziksel ve cinsel istismara uğrayan çocukların yetişkinlik hayatlarında kontrol grubundan daha fazla şiddet suçuna karışmış oldukları ve bu suçlardan hüküm giydikleri saptanmıştır. Aynı çalışmada örneklem grubundaki yetişkinlerin benzer özellikteki kontrol grubundaki yetişkinlerden daha fazla çocuk ihmal ve istismarında bulunmadıkları ama suça daha meyilli oldukları gözlenmiştir (Widom, 1989).

Lewis'e göre şiddet gören çocukların tamamı suçlu bireylere dönüşmemektedir. Hatta toplamın içinde küçük bir kısmı suça yönelmektedir. Yine de suçlu çocukların büyük bir bölümü, özellikle şiddet suçu işleyenler oldukça sert bir şekilde istismar edilmiş çocuklardır (Lewis ve ark.,1989). Lewis ve arkadaşları (1989) şiddet suçu işlemiş yetişkinlerin oldukça büyük bir bölümünün geçmişlerinde çok sert istismar şekillerine maruz kaldıklarını gördüklerini, anti-sosyal ve agresif davranışların arkasında şiddetli bir istismar olduğuna inandıklarını ifade etmişlerdir.

2.1.2. Boşanmış/parçalanmış aile ve suç arasındaki ilişki

Suça yönelmenin ailedeki dinamiklerle açıklanmaya çalışıldığı bir çalışma ABD, Michigan, Detroit'de 1977-84 arasında cinayet suçu işlemiş faillerin ebeveynlerinin sadece

%30'unun birarada olduğunu ortaya koymuştur (Goetting, 1989). Bir rehabilitasyon programına katılmış 240 genç kadın suçlu ile yapılan bir çalışma ise bunların sadece %7'sinin dağılmamış ailelerden geldiğini, araştırmanın denetlediği aile içi şiddet, çatışma, aile büyüklüğü, stabilite gibi faktörler de dikkate alındığında, tamamının disfonksiyonel ailelerden geldiğini bulgulamıştır (Rosenbaum,1989).

Boşanmanın aileye etkilerini araştıran birçok çalışma yapılmıştır (Hetherington, 1989) Literatürde boşanmanın, boşanma sonrası yeniden evlenmenin suç ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşan birçok çalışma bulunmaktadır (Hetherington, 1989). Örneğin bir araştırma boşanmış ailelerdeki erkek çocukların ve yeniden evlenme yaşanan ailelerdeki tüm çocukların, aile bütünlüğü korunmuş ailelerdeki çocuklara kıyasla, değişen koşullara adaptasyonda çok daha fazla güçlük yaşadığını ortaya koymuştur (Hetherington, 1989).

A.B.D'de yayımlanan bir makale ülke genelinde her yıl 1 milyon çocuğun anne babasının boşandığını ifade etmiştir (Fagan ve Rector, 2000). Bu makaleye göre boşanmış aile çocukları daha çok istismara uğramakta; daha çok sağlık problemi, davranışsal ve ruhsal problem yaşamakta ve suça, madde kullanımına, intihara daha çok meyletmektedirler. Ayrıca bu çocukların okul devamlılığı ve başarısı da olumsuz etkilenmektedir. Bu araştırmanın bir başka bulgusu da bu çocukların boşanma sonrasında ortalamada %50 fakirleştikleridir (Fagan ve Rector, 2000). Bir başka çalışma evliliğin korunduğu ailelere kıyasla, parçalanmış, tek ebeveynli ailelerde çocukların daha erken yaşlarda cinsel deneyimleri olduğunun, yasa dışı madde kullandıklarının ve suça karıştıklarının literatürde çok fazla kaynakta anlatılmış olduğunu vurgulamış ve bu durumun tek ebeveyn yerine yeniden evlenilmiş ailelerde ne şekilde değiştiğini araştırmıştır (Antecol, 2001). Bu çalışma, parçalanmış ailelerde evliliğin korunduğu ailelere kıyasla yükselen değişkenlerin üvey anne ya da baba ile daha da arttığını bulgulamıştır (Antecol, 2001).

Öte yandan boşanma ve suç arasındaki ilişkinin daha komplike olduğunu kanıtlayan çalışmalar da bulunmaktadır.

İspanya'da tek tarafın talebi ile boşanmanın gerçekleşebilmesinin yasalaşmasını (1965) takiben yapılan boylamsal bir araştırmada, 1965-1996 yılları arasında, boşanmış aile çocuklarında şiddet suçu işleyenlerin sayısının %9 oranında arttığı saptanmıştır. Ancak bu artış salt boşanmanın sonucu değil, beklenmedik bir ekonomik darlığa düşen anne ve çocuğun maruz kaldığı yoksulluk, eşitsizlik ve işsizlik ile ilintili görülmüştür (Delpiano ve Giolito, 2012). A.B.D.'de boşanma ve aile içi şiddet suçları arasındaki ilişkiyi arayan bir çalışma, aile içi şiddetin boşanmada öne çıkan bir neden olduğunu istatistiksel olarak doğrulamıştır (Stolzenberg, 2007). Bu çalışma uzayan boşanma süreçlerinin bu şiddeti arttırıp, ortam sağlaması bakımından olumsuz olduğunu da bulgulamıştır (Stolzenberg, 2007). Bununla benzer bir bulguya ulaşan, Ürdün'de yapılan bir çalışma işsizlik ve boşanmanın suç oranlarını etkilediği sonucuna varmıştır. Suç ve boşanmanın birlikte yükseldiğinin gözlemlendiği çalışmada boşanma ile ilişkilendirilen artan suç oranının suçun nevi araştırıldığında boşanma sürecinde ya da boşandıktan sonra eşe/eski eşe karşı işlenen suçlar olarak bulunduğu ifade edilmiştir (Kamish ve ark. 2014).

Artan suç oranlarının boşanma ya da yeniden evlenme ile ilişkisini daha girift ilişkiler düzleminde değerlendiren boylamsal çalışmalar da bulunmaktadır. Danimarka'da genç erkek suçluluğu ile boşanma arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada 423 erkek bebek rastlantısal olarak seçilmiş ve doğumdan itibaren takip edilmiştir. Bu araştırmanın sonuçlarına göre, ilk analizde boşanma ile genç erkek suçluluğu arasında belirgin bir ilişki bulunmuştur. Ancak devam eden analizlerde sosyal sınıf ve babanın suça karışmış olması değişkenleri kontrol altına alındığında boşanmanın etkisi ortadan kalkmıştır (Mednick ve ark., 1987). Hollanda'da 198 aileyi 3 kuşak ele alan, toplamda 2.374 kişi ile yapılan bir çalışma boşanma ve suçun kuşaklar arası aktarımını araştırmıştır. Bu araştırmada boşanmanın şiddet suçu olmayan suçları arttırdığı

bulunmuştur. Ebeveyn şiddeti değişkeni kontrol altına alındığında şiddet suçları üzerinde arttırıcı bir etkisi olmadığı saptanmıştır. Ötesi, şiddetin kuşaklar arası aktarımının boşanma ile azaldığı bulunmuştur. Hatta boşanmamış ailelerde şiddet aktarımının daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Bu aktarımın eğer baba şiddet suçu işlemişse daha da yüksek olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada boşanıp boşanmamanın şiddet suçları üzerindeki etkisi, şiddet suçu olmayan suçlar üzerindeki etkisinden daha yüksek bulunmuştur (Van de Weijer, 2015). Bu çalışmayı yapan araştırmacıların da vurguladığı üzere şiddet eğiliminin aktarımının boşanmanın etkisinden çok sosyal öğrenme ile gerçekleştiği görülmektedir. Yine de araştırmanın yazarları genetik aktarımı dışlamak için bir çalışma yapılmadığını da belirtmişlerdir (Van de Weijer, 2015).

Kolvin ve arkadaşlarının "1.000 Family Survey" adını verdikleri bir başka boylamsal araştırma 1947'de başlamıştır. Bu araştırmanın başında 1.132 aile ve 1.142 bebek araştırmaya dahil edilmiştir. Zaman içerisinde aile ve çocuk sayısında azalmalar olduysa da yıllar süren ev ziyaretleri ile gözlemlerin yapıldığı ve istatistik verilerin yordandığı bu çalışmanın sonuçları da Danimarka'da yapılmış olan yukarıdaki çalışmanın sonuçlarını doğrular niteliktedir. Bu çalışmada çocuğun suç işlemesinde babanın kişiliği, iyi bir rol model olup olmadığı, çocuğuna sosyalizasyon sürecinde rehberlik edip etmediği değişkenlerinin ya da annenin çocuk ve çocuğun fiziksel ihtiyaçları, yaşadığı ortamla ilgili gerekli özen ve titizliği göstermemesi, ihtiyaçlarını gözetmemesi gibi eksikliklerin; çocuğun evlilik çatışmalarına ya da evliliğin bitmesine şahit olmasından daha büyük bir etkiye sahip olduğu bulunmuştur (Kolvin ve ark., 1988).

Hetherington'ın çalışmasına göre (1989) her aile boşanmaya farklı duygusal tepkiler verdiğinden boşanmanın aile için sonuçları da değişmektedir. Bu çalışmanın sonunda birçok ailenin eğer boşanma sonrası devam eden çatışma ya da şiddet, ani fakirleşme-statü kaybı ve

benzeri sorunları yoksa 2 ila 3 yıl içerisinde başlangıçta yaşanan stres ve bozulan fonksiyonları tamir edebildiği ifade edilmiştir (Hetherington, 1989).

2.1.3. Ailede başka suçluların varlığı ve suça yönelme arasındaki ilişki

Aileye dair birçok faktörün suça yönelmede etkisi olabileceği öngörüsünden hareketle aile dinamikleri ve suça yönelme arasındaki ilişki birçok açıdan çalışılmıştır. Ailede başka bir suçlunun varlığının suça yönelmede etkili olup olmadığı, ne kadar etkili olduğu ya da ne şekilde etkili olduğu soruları da birçok çalışmanın soruları olmuştur.

Hollanda'da 4.615 hükümlünün dosyaları incelenerek yapılan bir araştırma anne-baba suçluluğu ile kardeş suçluluğunun suça karışmadaki yordayıcı etkisini karşılaştırmıştır. Bu araştırma kardeş suçluluğunu daha yordayıcı bulmuştur (Rakt ve ark., 20014) Yine Hollanda'da ıslaha yönelik olarak düzenlenmiş bir okulda eğitim almış 198 çocuğun anne-babaları ve takip eden üç jenerasyonu ele alan, toplamda 5 jenerasyonu inceleyen boylamsal bir araştırma; büyük anne-baba, anne-baba ve kardeş suçluluğunun suça yönelmede etkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda ailede herhangi bir yerde bir suçlunun varlığının riski arttıran bir faktör olduğu ifade edilmiştir. Büyükanne, büyükbaba ve anne-baba suçluluğunun diğer akrabalık ilişkilerine göre daha fazla etki ettiği, kardeş suçluluğunun ise bu ilişkilerde en yordayıcı sonucu verdiği bulgulanmıştır (Beijers ve ark, 2017).

Sadece kardeş suçluluğunun yordayıcı etkisine odaklanan bir başka çalışma Finlandiya'da yapılmıştır. Suçlu bir büyük kardeşin varlığının suça karışmada etkisini araştıran bu çalışma, aynı cinsten olan ve yaşı birbirine yakın olan kardeşlerin tıpkı arkadaş etkisinde olduğu gibi bir etki yarattığını ortaya koymuştur (Mikkonen ve ark, 2020). Slomkowski ve arkadaşlarının yaptığı kız ve erkek kardeşlerin hem cins kardeşlerinin suça karışmalarına vesile olmalarındaki dinamikleri inceleyen çalışmada, erkek kardeşlerde büyük ve suçlu olan kardeşin küçüğüne karşı şefkatli ve destek olan bir tavır içerisinde olduğunu, bu durumun da küçük kardeşin ergenlikle birlikte büyük kardeşin yolundan ilerlemesine etki ettiğini ifade etmişlerdir

(Slomkowski ve ark.,2001). Mikkonnen'in araştırması suça karışmış büyük kardeşin varlığının suça karışmada daha etkili olduğunu ortaya koyarken, kardeşler arasındaki yaş farkı küçüldükçe etkinin arttığını da bulgulamıştır (Mikkonen ve ark, 2020). Rakt ve arkadaşları, Hollanda'da 4.615 hükümlünün dosyalarını inceleyerek yaptıkları ve kardeş suçluluğunun daha yordayıcı olduğunu buldukları araştırma sonucunda hem cins kardeşlerin aynı suçlu sosyal çevre ile etkileşim içerisinde olmalarının bu dinamiği ortaya çıkarıyor olabileceğini tartışmışlardır (Rakt ve ark., 2014).

Ailede suçlu birinin varlığının suça yönelmeye etkisini sadece şiddet suçları üzerinden ama ilişkiler bakımından çok daha kapsamlı bir şekilde ele alan bir başka çalışma da İsveç'de yapılmıştır. Çalışma 1973-2004 yılları arasında şiddet suçundan tutuklanmış tüm nüfusu (12,5 milyon kişi) ele almış, bu 12,5 milyon kişinin birbiri ile akrabalık ilişkilerini araştırmıştır. Bu araştırmaya göre hem biyolojik olarak aynı anne babadan olan hem de aynı evde büyüyen hem cins kardeşlerin birbirinin suçluluğunu yordamada en yüksek etkiye sahip olduğu bulunmuştur. Kardeşler farklı cinsiyette olduklarında anlamlı bir etkinin varlığı saptanamamıştır. Kardeş etkisinin kız çocuklar için daha yüksek olduğu da saptanmıştır. Ayrıca ailedeki şiddet suçu aktarımının en yüksek gelir seviyesinde daha etkili olduğu da araştırmanın bulguları arasındadır. Bu araştırmaya göre kardeşlerin birbiri üzerindeki etkisi, ilk tutuklanma yaşı küçüldükçe artmaktadır. Araştırma sonucunda araştırmacılar ailedeki başka suçluların varlığının suça yönelmeyi yordamasında hem genetik hem de çevresel faktörlerin güçlü etkisi olduğu sonucuna varmışlardır (Fergusson ve ark.,2004). Genetik faktörlerle, çevresel faktörlerin etkisini ayrıştırarak görebilmeyi hedefleyen bir başka çalışma ise 454 tek yumurta ikizi çocuğu örneklem olarak almıştır. Araştırmaya dahil edilen bu çocuklar aynı ailede büyümemiş tek yumurta ikizi kardeşlerdir. Çalışmada bu çocukların suça tanıklık etmeleri ve etmemeleri değişkeni ile genetik faktörlerin suça karışmaya etkisi karşılaştırılmış ve bu

çalışmanın sonucunda suça tanıklık etmenin daha etkili olduğu sonucuna varılmıştır (Burt ve ark., 2009).

2.2. Sosyo-Ekonomik Seviye ve Suça Yönelme Arasındaki İlişki

Dezavantajlı sosyal çevre ve suç gibi konular birçok yerde ve zamanda çalışılmıştır (Ferguson ve ark., 2004). Kriminolojik araştırmaların sonuçlarına bakıldığında bu araştırmaların en sık rastlanan bulgularından biri de sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı olma ile suç arasındaki istikrarlı/sabit ilişkidir (Rutter, Giller, & Hagell, 1998). Sosyo-ekonomik seviye ile suç arasındaki ilişki çok başarılı bir biçimde belgelendirilmiş olmakla beraber; bu dezavantajlı gruplara ait bireylerin suça karışmalarının hangi mekanizmalarla, hangi süreçlerin sonucu olarak gerçekleştiği tam olarak ortaya konulmamıştır (Rutter, Giller, & Hagell, 1998).

Merton'a kadar uzanan gerilim teorisi, dezavantajlı grupların yoksunluk ve eşitsizliğin getirdiği gerilim yüzünden bu gruplardaki bireylerin suça daha çok meylettiğini söylerken, diferansiyel ilişkilendirme teorisinin savunucuları bu gruplardaki bireylerin suça daha çok şahitlik ettikleri ve arkadaş etkisinin suça karışmada daha etkili olduğunu ileri sürmüşlerdir (Ferguson ve ark., 2004). Bu mekanizmaların ne şekilde etkileştiği karmaşasını korumakla beraber, bu kompleks yapının içindeki değişkenlerin etkilerini ortaya koymayı hedeflemiş bazı çalışmalar sosyo-ekonomik kısıtlılığın çocuğun/ergenin ihtiyaçlarının birçok açıdan karşılanamaması sonucunu doğurduğu belgelemişlerdir.

Örneğin sosyo-ekonomik statü ve suç arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışma Londra'da, örneklem olarak alınan 585 çocuk üzerinde yapılmıştır. Bu çocuklar okul öncesi ve ilkokulun ilk üç yılında gözlemlenmiştir. Çalışmaya dahil edilen grubun yüzde 10'u en düşük sosyo-ekonomik seviyeden seçilmiştir. Çalışma sonunda sosyo-ekonomik seviye düşüklüğü sekiz faktörle belirgin bir şekilde ilişkili bulunmuştur. Bu faktörler sert disiplin, anne sıcaklığında eksiklik, agresif yetişkin davranışlarına şahitlik etme, agresif anne, aile hayatı kaynaklı stres, annenin sosyal destek verme yetersizliği, arkadaş çevresi istikrarsızlığı ve yetersiz bilişsel

uyaran olarak bulunmuştur (Dodge, Pettit, & Bates,1994). Conger ve arkadaşlarının (1992) 12 ila 14 yaşında 205 çocuğu örneklem olarak aldıkları bir başka çalışma, sosyo-ekonomik olarak dezavantajlı ailelerde ay sonu faturalarını ödeyememe kaygısının, sabit bir işi/geliri olmamanın yarattığı kaygının eşleri eşit derecede olumsuz etkilediğini ortaya koymuştur. Bu dezavantajlı ailelerde eşlerin sadece birbirlerine karşı değil çocuklarına karşı da yıkıcı tutum ve davranışları olabildiğini, ekonomik yetersizliğin çocuk bakımı için gerekli özeni göstermenin önünde bir engel olduğunu ifade etmişlerdir. Bu çalışma ebeveynin ekonomik yetersizliğinin ergenlerin gelişimini olumsuz etkilediğini ve bu durumun birçok olumsuz yan etkilerinin olabildiğini ortaya koymuştur (Conger ve ark., 1992).

Sosyo-ekonomik seviye ve suç arasındaki ilişkiyi arayan bir başka çalışma ise kültürel faktörlerin de bu etkileşimde bir rolü olduğunu göstermiştir. Gauffin ve arkadaşlarının (2013) İsveç'te yaptığı çalışma, hanedeki sosyo-ekonomik seviye ile hanedeki gencin madde kullanımı ve buna bağlı suç eğilimi arasındaki ilişkiyi aramıştır (Gauffin ve ark., 2013). Çalışma İsveç'te nüfusa dair bu verilerin eksiksiz sağlanabiliyor olması sayesinde, ülkedeki tüm popülasyonu kapsayan nicel bir çalışmadır. Bu çalışmada hanedeki yetişkinler mesleklerine göre; üst düzey beyaz yakalı (1), orta düzey beyaz yakalı (2), alt seviye beyaz yakalı (3), nitelikli işçi (4), niteliksiz işçi (5) ve diğer (6) olarak gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmada, yukarıdan aşağıya doğru, madde kullanımına bağlı suça karışma oranı 1.65, 2.03, 2.72, 3.17, 4.19 ve 5.44 olarak bulunmuştur (Gauffin ve ark.2013). Bu çalışmada da gelir seviyesi ile suça karışma eğilimi arasında ters orantılı bir ilişki olduğu ortaya konmuştur. Bu çalışmada elde edilen bu istatistik veri sosyo-ekonomik seviye düştükçe, madde kullanımı ile birlikte madde kullanımına ilişkin suça karışma eğiliminin arttığını belgelemiştir (Gauffin ve ark.2013). Ancak aynı çalışma annesi İsveçli olan, Kuzey Avrupalı olan, Avrupalı ve Avrupa dışından olanlar şeklinde bir gruplamaya gittiğinde; annesi Avrupa dışından olan grubun madde kullanımına bağlı ölüm oranında en son sırada, hastaneye kaldırılma oranında ise 3. sırada yer aldığı halde madde

kullanımına ilişkin suça karışma oranında ilk sırada yer aldığını ortaya koymuştur (Gauffin ve ark.2013). Burada kültürel faktörler devreye girmekte ve madde kullanımı, sosyo-ekonomik seviye ve suça karışma arasındaki ilişkiyi daha komplike bir hale getirmektedir.

Daha geniş ve toplumsal bir çerçeveden konuyu ele alan bir araştırma ise bazı şiddet davranışlarının arkasında yoksulluğun önemli etkenlerden biri olduğunu ifade etmiştir (Kramer, 2000). Kramer (2000) ABD'de silahlı okul saldırıları gibi ölümle sonuçlanan görece genç insanların işlediği suçların -daha birçok faktörün de değerlendirilmesi gerekeceğini vurgulayarak- yoksulluk, eşitsizlik ve toplumsal dışlanma ile ilişkisine odaklanmıştır. Aileye dair dinamikleri de değerlendiren Kramer'e (2000) göre aile ya da yakın sosyal çevrenin suça karışma ile ilgili koruyucu/engelleyici bir çabası olsa dahi yoksulluk, eşitsizlik ve sosyal dışlanma gibi gençleri suça yönelten yapısal faktörler karşısında bu çaba yetersiz kalmaktadır. Yoksulluk tek başına değil ama eşitsizlik ve sosyal dışlanma ile birlikte şiddet davranışını doğurmaktadır (Kramer, 2000). Kramer'e (2000) göre geniş bir perspektiften toplumdaki fakirlik, eşitsizlik, sosyal dışlanma gibi sosyal ve ekonomik faktörler gençlerin şiddet davranışlarını açıklayabilir. Bu yapısal faktörler daha küçük birimlerde kendilerini göstermekte ve aile, cemiyet/alt kültür ve okul üzerinden şiddet davranışını beslemektedirler (Kramer, 2000).

2.3. İşsizlik, Göç ve Suç Arasındaki İlişki

Gottfredson ve Hirschi (1990) işsizlik ile suç arasında olası bir ilişkinin farazi olarak kurgulanmasını destekleyen beş nedenin olduğunu belirtmektedirler:

1- Herhangi bir işe sahip olma durumu, bireyin zamanı ve enerjisini almaktadır. Bu nedenle, çalışan birey suç davranışı ile meşgul olamaz.

2- Belirli bir işe sahip olma, para getirisi olan bir eylemdir. Bu durum, bireylerin suç işleme gereksinimini azaltmaktadır. Yani, meşru yollardan para kazanmanın tatmin edici

düzeyde gerçekleşmesi durumunda, birey herhangi bir şey çalma gibi bir suç işlemeye gereksinim duymayacaktır.

3- İş bireylere önemli düzeyde statü ve kendine güven duyma hissi kazandırmaktadır. Bu nedenle yasal süreçlerle belirli pozitif pozisyonlar elde eden bireyin kendini illegal yollarla gerçekleştirme gereksinimi azalacaktır.

4- Herhangi bir işe sahip olan birey suç işleme durumunda halihazırdaki işini/mesleğini de kaybetme riski taşımaktadır. Bu risk bireyi suç işlemekten alıkoymakta etkili olacaktır.

5- İş veya bir meslek sahibi olma bireyin sorumluluk, dakiklik/titizlik ve kendini önemseme/öz-saygı yönünde bir kişilik inşa etmesine vesile olacaktır (Gottfredson ve Hirschi, 1990: 163).

Türkiye'de sosyo-ekonomik faktörler ile şiddet suçları ve mülkiyet suçları arasındaki ilişkiyi inceleyen bir çalışma; işsizlik ve göçün, şiddet suçları üzerinde etkili olduğunu bulmuştur. Mülkiyet suçlarıyla ilgili olaraksa klasik yaklaşımda göç, dayanıklı yaklaşımda ise işsizlik faktörlerinin istatistik açıdan anlamlı bir etkisi olduğu bulunmuştur (Yorulmaz, Giray,Yakut, 2017).

Yine Türkiye'de hükümlüler ile yapılan kapsamlı bir başka çalışma göç ve işssizlik değişkenlerinin etkisini de bu kapsamın içerisinde değerlendirmiştir (İçli ve ark., 2007). Yapılan bu çalışmada ankete katılan hükümlülerin yarısından fazlası yaşadığı yerin yerlisidir. Yaşadığı yere göç ettiğini söyleyenler arasında, başka bir ilden göç ettiğini söyleyenlerin oranı (%19,6), köyden göç ettiğini söyleyenlerden (%12,8) daha yüksektir. Göç edenlerin, öncelikli göç etme sebebi (%33,5) iş bulmak ve daha iyi bir yaşam elde etmektir. Göç sonrası yaşanan sorunlarda da ekonomik problemler başı çekmektedir (%34). İş bulmak ve daha iyi bir hayat yaşamak amacıyla kente göç edenler, yine en büyük sorun olarak ekonomik problemlerle karşılaşmakta, bu da bireylerin mala karşı suç işlemesinde önemli bir etken olmaktadır (İçli ve ark., 2007).

2.4. Bireysel Özellikler ve Suç Arasındaki İlişki

Suçlu davranışı doğuştan getirilen bireysel özelliklerin bir sonucu olarak açıklamaya girişen teoriler olmuştur. Bu teorilerin ilk örneğini İtalyan teorisyen Cesare Lombroso (1835-1909) ortaya koymuştur. Lombroso'nun teorisi suçlunun davranışının nedenlerinin organik ve biyolojik olduğunu söyler. Bu teoriye göre suçlu bir patoloji, bir anomali olarak suçlu doğmuştur. Bu kişiyi suçtan uzak tutmak üzere gösterilen çaba kriminologların sorunları geçici olarak çözmelerini sağlar, suçun çözümü ancak suçlunun içindeki bu patolojinin tamamen kazınıp çıkartılması (ekstirpasyon) ile mümkün olabilir (Ellwood,1912). 1970'li yılların sonunda, bireysel özelliklerin suçluluğu açıklamadaki tek kaynak olduğunu iddia ederek sosyolojik ya da başka türlü bir açıklamanın anlamsızlığını bilimsel kanıtlarla açıklamaya girişen isimlerden biri de Londra Üniversitesi, Psikiyatri Enstitüsü'nde Psikoloji Profesörü olan alman kökenli İngiliz teorisyen H. J. Eysenck'tir. Eynseck (1979) sunduğu bilimsel kanıtlarla; fiziksel özellikler ile suçluluk arasında bağ kuran ve suç tiplerine göre tipoloji geliştiren Lombrosso'ya kıyasla öne geçen bir savunusu olduğunu ileri sürmüştür. Eysenck (1979) ekolojik ve sosyolojik faktörlerle suçluluğu açıklama çabasının yanlışlığını son 30 yılda artan refah seviyesinin suç oranını düşürmediğini hatta bilakis arttırdığını örnek göstererek savunmuş, yaptığı ikiz çalışmalarının genetik faktörlerin temel ve tek belirleyici olduğunu kanıtladığını ileri sürmüştür. Eysenck, suçluların içe dönük insanlar olduğunu, toplumla entegre olamadıklarını, duygulanımlarının ani olduğunu, zihinlerinin esnek olmadığını, bu özelliklerin bu kişileri suç işleme sonucuna götürdüğünü söylemiştir. Teorisini sunduğu bir konferans sonunda kendisine yöneltilen sorularda; artan refah seviyesinin suçluluğu neden arttırdığını, kadınların neden daha az suç işlediğini, neden bütün ya da en içe dönük insanların suç işlemediğini açıklayamamıştır (Eynseck, 1979). Aynı konferansında Eynseck, aileleri, genetik olarak suçlu insan olma meylindeki çocuklarını çok sert olmayan fiziksel cezalarla cezalandırıp en iyi sonucu ummaktan öte bir şey yapamayacakları konusunda uyarmıştır (Eysenck, 1979).

Daha yakın tarihte Brennan ve Mednick (1993) tek yumurta ve çift yumurta ikizlerinin evlatlık verilerek birbirinden ayrı yetiştiği bir örneklem grubu ile çalışmış, bu çocukların biyolojik anne babalarının suçlu bireyler olmaları ile çocukların suça karışması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu istatistik olarak bulguladığını bildirmiştir.

Yakın zaman çalışmalarında ise bireysel özelliklerin suçun yegane dayanağı olduğu yaklaşımından ziyade korelasyon arayan çalışmalar karşımıza çıkmaktadır: Caspi ve arkadaşları iki ayrı araştırmada -doğumdan itibaren takip edilen 18 yaşına gelmiş erkek çocuklar ve 12-13 yaşlarındaki erkek çocuklar- kişilik ve suça karışma arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Her iki araştırmada da negatif duyguları deneyimleme eğiliminin yüksekliği ve dürtü kontrol zayıflığının suça karışma eğilimini arttırdığı ifade edilmiştir (Caspi,1994). Türkiye'de yapılan ve zeka düzeyi ile suça karışma arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışma, bilirkişi raporu düzenlenmesi için üniversite hastanesine getirilen suça sürüklenmiş çocukların zeka düzeylerini ölçmüştür. Bu araştırmaya dahil edilen 127 çocuğun %65,4'ünün normal, %26,8'inin sınırda zeka düzeyine sahip olduğu geriye kalan %7,8'inin ise zeka geriliğinin olduğu saptanmıştır. Genel nüfusun zeka düzeyinin gerisinde olduğunun vurgulandığı bu sonuçlarla ilgili araştırmayı yapan uzmanlar bu örneklem grubundaki çocukların entellektüel olarak kısıtlı bir ortamda büyüdüklerini, sosyoekonomik olarak dezavantajlı olduklarını ve hem kendilerinin hem ebeveynlerinin eğitim düzeylerinin düşüklüğünün dikkat çekici olduğunu vurgulamışlardır (Çakaloz ve ark.,2016). Yapılan bu vurgu birbiri ile ilişkili görünen zeka düzeyi ve suça karışma eğiliminin burada anılan ve anılmayan birçok değişkenle dolaylı/dolaysız etkileşim içinde olması olasılığını göz ardı etmemek için yapılmış görünmektedir. Bu öngörüyü paylaşan Walters bazı çalışma sonuçlarının güvenirliğini denetleyen kapsamlı bir araştırma yapmıştır. Yaptığı bu çalışmada aile, ikiz ve evlatlık verilme durumlarını dikkate alarak suçun genetik etkilerini araştıran 54 çalışma grubunu incelemiş olan 38 adet meta-analiz araştırmasının istatistik sonuçlarını ve metodolojisini incelemeye almıştır.

Bu araştırmalardan görece başarısız dizayn edilmiş olduğunu ileri sürdüğü çalışmaların daha yüksek bir ilişki bulmuş olduğunu ancak hiçbirinin gerçekte istatistik anlamlı bir sonuç vermediğini yine istatistik olarak ortaya koymuştur (Walters, 1992). Aile, ikiz ve evlatlık nicel çalışmalarının neden doğru bilgiye ulaşmak için doğru bir yol olmadığı ve dikkate alınması gereken daha birçok değişkeni ne şekilde dışarıda bıraktığı/bırakmak zorunda olduğu da Joseph tarafından tartışılmış, dayanaklarıyla ortaya konulmuştur, örneğin evlatlık verilmiş olmak başlı başına önemli bir değişkendir (Joseph, 2001).

Daha geniş bir perspektifi değerlendiren bir araştırmada ise Wasserman ve arkadaşları (2003), birçok uzmanın çocukların suça sürüklenmesinde risk faktörlerini doğum sırasında yaşanan sorunlar, hiperaktivite, heyecan arayışı, dürtü kontrol güçlükleri gibi bireysel; anne-babanın anti-sosyal ya da kriminal davranışları, madde kullanımı, çocuk yetiştirmede becerisizlik gibi ailesel sorunlar olarak tanımladığını ifade etmişlerdir. Yaş ilerledikçe de birey sosyalize olmaya başladığından arkadaş etkisi, okul, çevresel faktörler gibi yeni risk faktörlerinin etkili oduğu konusunda fikir birliği içinde olduklarını vurgulayarak, kendilerinin de bu yaklaşımı paylaştıklarını belirtmişlerdir (Wasserman ve ark. 2003). OJJDP adına 39 uzmanın birlikte çalıştığı, suçluluk ve erken çocukluk dönemlerindeki risk faktörleri arasındaki ilişkiyi arayan araştırma, bireysel risk faktörlerinin etkisini görebilmek amacıyla sorguladıkları değişkenler arasına bazı kişilik özelliklerini de dahil etmişlerdir. Bu çalışmanın sonuçlarını açıklarken çocukların davranışlarının genetiğin, sosyal ve çevresel faktörlerin sonucu olduğunu bulguladıklarını ifade etmişlerdir. Çalışmada bunların tümünün birbiriyle ilişkili olduğu ama bu mekanizmanın tam olarak nasıl çalıştığının bilinmediği ifade edilmiştir (Wasserman ve ark. 2003).

Bireysel özelliklerin suçlu davranışa etkisini suç tiplerine göre bir kategorileştirmeye giderek araştırmak bir faktör olarak bireysel özelliklerin etkisini görmede derinlemesine bilgi sağlayacak bir kaynak olabilir. Zira cana karşı suçlarla, mala karşı suçların, cinsel suçlarla,

beyaz yaka suçlarının failleri birbirinden oldukça uzak motivasyonlara ve kişilik özelliklerine sahip olabilirler (Blickle ve ark., 2006). Bu öngörü ile beyaz yakalı üst düzey çalışanların beyaz yaka suçları işlemede ayrıştırıcı kişilik özellikleri olup olmadığını araştıran bir çalışmada, Almanya'da 150 beyaz yakalı yönetici ve 76 beyaz yaka suçundan mahkum olmuş kişi üzerinde kişilik envanterleri kullanılarak bazı kişilik özellikleri aranmıştır (Blickle ve ark., 2006). Sonuç olarak beyaz yaka suçlularının öz kontrolü düşük, hedonizm ve narsisizm eğilimlerinin yüksek olduğu bulunmuştur. Ancak aynı çalışmada aynı kişilerin vicdanlılık seviyesi de yüksek bulunmuş, bu çatışık durum araştırmacılar için de beklenmedik bir sonuç olup, bu kişilerin diğer özellikleri ile bu özelliğin entegre olmadığı belirtilmiştir (Blickle ve ark., 2006).

2.5. Etiketleme ve Suça Yönelme Arasındaki İlişki

Etiketleme teorisi kavram olarak ilk kez Mead'in cezalandırıcı adalet sistemine dair görüşlerinde karşımıza çıkmaktadır (Matsueda, 2017). Bu görüşlerinde Mead sapma ve toplumun sapmaya verdiği tepkileri ele alırken, sapmanın toplumsal fonksiyonlarından da bahsetmiştir (Matsueda, 2017). 1960'lara gelindiğinde Durkheim'ın teorisi de sapma davranışını fonksiyonel bir perspektif ile ele alarak Mead ile örtüşen bir bakış açısı sunmuştur (Matsueda, 2017). Becker da bu teorinin öncülerinden kabul edilir (Kızmaz, 2005). Becker, aynı yıllarda kavramı kendisinin daha önceki çalışmalarıyla paralellik içerisinde ayrıntılı bir şekilde ele almıştır (Matsueda, 2017). Etiketleme teorisine göre sapma, sapan kişinin sosyal koşullarında ya da onu sapmaya iten sosyal faktörlerde değildir. Sapma davranışı; kuralı koyan sosyal grupların kuralı bozanın yaptıklarına 'sapma', bunu yapanı da 'sapmış' olarak etiketlemesi sonucunda ortaya çıkmaktadır (Erikson, 1964). Becker (1963) sapmaya ilişkin görüşlerini açıkladığı kitabında iki önemli kavramdan bahsetmektedir. Bu iki kavram “kural koyucu” ve “kuralı bozan”dır. Kural koyucular kendi ahlak değerlerini diğerlerine empoze etme gücünde olan kişilerdir. Kuralı bozanlar da bu ahlak kurallarına uymakta başarısız olup en sonunda bu otoritenin kurbanı olan kişilerdir (Erikson, 1964). Öte yandan Erikson'a (1964) göre sapma

davranışını göstererek etiketlenen bu kişiler belli bir bilinç düzeyinde, bu kuralların meşruluğunu ve dolayısıyla bu etiketi kabul etmektedirler.

Yerini ve gücünü günümüzde halen koruyan etiketleme teorisi suç ve sapma davranışı çalışmalarında oldukça önemli bir yere sahiptir (Matsueda, 2017). Teori çok önemli ampirik araştırmaların ortaya konmasını sağlamıştır (Matsueda, 2017). Teoriye göre etiketlemenin davranışa nüfuz eden gücü etiketlenenin -bu etiketi kabul etsin ya da etmesin- bu duruma gösterdiği tepkiyle ortaya çıkmaktadır (Erikson, 1964).

Vold ve Tannenbaum (1952) toplumun suçluyu dışarıya iten ve onu bir anomali gibi tanımlayan bakış açısının yekten yanlış olduğunu ileri sürmüştür. Toplumdaki suçluluk toplumun tamamının ele alındığı bir bağlamda anlaşılabilir. Suçluluk toplum karşıtı olarak ortaya çıkmış bir anomali değil toplumun bilim adamları, iş adamları, sanatçıları gibi toplumun ürettiği bir sonuçtur. Hatta sadece suçlu olup olmamaları değil metotları dahi toplumsal süreçlerin ürünüdür (Vold, Tannenbaum, 1952). Bu teori etiketleme ile suç arasında direkt bir ilişkiden çok; etiketlenen kişilerin toplumun ana akımının dışına itildiği ve sonuç olarak etiketlerine uygun arkadaşlar seçtiğini ve suça karışmanın bu ilişkilerin sonucu olduğunu söylemektedir (Matsueda, 2017). Görece küçük suçları toplumun büyük tepkilerle karşılaması sonucunda suçu işleyen kendisi gibi olana yanaşmakta ve bu da suçluluğu arttıran bir etki yaratmaktadır (Tannenbaum, Vold, 1952). Bu bağlamda teori, negatif ya da pozitif etiketlenen gencin ilişkilerini ve davranışlarını kendisi ile ilgili bu inanca uygun olarak seçme eğiliminde olduğunu söylemektedir.

Teorinin önermelerinin geçerliliğini araştıran bir çalışma, öğretmenlerin negatif etiketlemelerinin suçlu davranışa etkisini aramıştır (Adam, Evans, 1996). Bu iki değişken arasında net bir ilişki olduğunu bulgulayan çalışmada araştırmacılar, teorinin önerdiği gibi bunun direkt bir ilişki değil, etiketlenen gencin suçlu kişiler ile ilişki kurması ve bu ilişkilerin nihayet suça yönlendirmesi şeklinde bir etkileşim olduğunu bulgulamışlardır (Adams, Evans,

1996). Ayrıca bu çalışmada etiketlenen çocuğun suçlu insanlarla arkadaşlık/ilişki kurması ve bunu takiben de suça yönelmesi arasındaki ilişkinin ırk ve aile yapısı etkenlerini etkisiz kıldığı bulunmuştur (Adams, Evans, 1996).

Toplum tarafından etiketlenerek dışarıya itilmenin ötesinde, özellikle bir kez yargılanıp bir şekilde etiketlenen kişilerin kendilerini aynı şekilde etiketleyerek sapma davranışını tekrar etme eğiliminde oldukları da günümüzde birçok boylamsal çalışma ile ortaya konulmuştur (Bernburg, 2019).

2.6. Öz-Kontrol ve Suça Yönelme Arasındaki İlişki

Alanyazında suçlu davranışı ortaya çıkaran faktörlerin suçu işleyenin bireysel özelliklerinde olduğu düşüncesini yansıtan; öz-kontrol ve suç arasındaki ilişkiyi tartışan ancak bu özelliklerin varlığını yine çevresel koşullarla açıklayan Gottfredson ve Hirschi'nin (1990) teorisi dikkat çekicidir. Bu teoriye göre suç bireysel bir seçim gibi görünmektedir. Aslında sadece suç değil bireylerin tüm davranışsal tercihleri fayda ve zarara odaklı olup, içinde bulunulan anda kişinin kendisine fayda getirmesine dayalıdır. Teorinin ileri sürdüğü önermeye göre, görünür muhtemel faydanın cazibesine direnmek konusunda daha zayıf olan, öz kontrolü daha düşük kişiler suç sayılan davranışlara da daha yatkın olacaklardır (Gottfredson, Hirschi, 1990).

Hirschi öz-kontrol ve suça yönelme arasındaki ilişkiyi açıklarken aslında suçun herhangi bir türünü bir kez işlemiş birinin başka türde bir suçu da işleyebilecek olduğunu, sadece fırsatlar ve koşulların başka türlü bir suça karışıp karışmamayı belirleyeceğini söylemiştir. Çünkü asıl belirleyici olanın öz-kontrol düşüklüğü olduğunu savunmaktadır. Ona göre suçun anlık getirisinin cazibesi uzun dönemde yaratacağı olası maliyetlere dair ihtimali görmezden gelme sonucunu getirmektedir. Öz-kontrolü düşük biri uzun vadedeki kayıpları değerlendiremeyecektir. Bu da anlık fayda/doyum için suç sayılan davranışı gerçekleştirmesi sonucunu getirecektir. Bu durum davranışın yasa dışı olmasından bağımsızdır. Zaman

içerisinde bir toplumda, bir davranışın suç sayılıp sayılmayacağı değişebilir. Bu değişim öz-kontrolü düşük kişinin anlık fayda ile davranışa yönelme seçimini değiştirmeyecektir. Hirschi öz-kontrol ve suça yönelme ile ilgili bu açıklamaların yanında, öz-kontrolün öğretilen bir beceri olduğunu, anneler ya da çocukluk yıllarındaki etkili bir yetişkinin bunu öğretebileceğini zira öz-kontrol becerisinin çocukluk yıllarında geliştiğini ve hayat boyu aynı şekilde devam ettiğini de vurgulamıştır (Hirschi, 2017). Bu teori öz-kontrol becerisinin öğrenme yoluyla kazanıldığı, çocuğun birlikte büyüdüğü yetişkinin önemli bir rolü olduğu vurgularıyla ilk bakışta sadece bireye dair bir değişkenmiş gibi görünen öz-kontrol becerisini dışsal faktörlerle ilişkilendirmiştir. Bu dışsal faktörler ise aile, eğitim seviyesi ve dolayısıyla daha birçok çevresel faktörle ilişkili görünmektedir. Öz-kontrol ya da sosyal kontrol teorisi diye anılan bu yaklaşıma göre bireyin kendisini sapmaya/suça yönelten davranıştan uzak durması toplumsal uyum için yaptığı bir seçimdir, tek başına sosyal kontrol toplumsal uyumu sağlamayacaktır ancak bireyin topluma entegrasyonu için gereklidir (Hirschi, Gotfredson, 1990).

Öz-kontrol becerisi ile suça yönelme arasındaki ilişkiyi nicel bir çalışmada denetlemek üzere yapılmış bir araştırmada 555 yetişkin örneklem olarak alınmıştır. Bu çalışmada öz-kontrol düşüklüğünün suça yönelmedeki etkisi incelenmiştir. Bulgular öz-kontrol değişkeni değerlendirildiğinde cinsiyet farklılıklarının dahi ortadan kalktığını, öz-kontrol düşüklüğü ile suç arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir (Burton ve ark., 1998).

2.7. Alt Kültür ve Suç Arasındaki İlişki

Alt kültür bir toplumdaki egemen kültürün içinde, onun bir parçası ama egemen kültürden ayrılan ve üyeleri tarafından paylaşılan değer ve sistemleri olan bir yapıyı anlatmak için kullanılmaktadır. Alt kültür kavram olarak literatürde ilk kez 50'lerde görülmektedir. 60'larda ve 70'lerde ise anglo-amerikan sosyolog ve kriminologların şehirlerde erkek işçi sınıfının gençlerinin dominant kültür ile çatışan davranışlarını açıklamak için kullanıldığı görülmüştür (Chijioke, 2015).

Miller (1997) suç ve suçluluğa dair alt kültür teorilerinin insanların içinde bulundukları sosyal çevrenin sahip olduğu değer ve inançları içselleştirdiğini varsayan bir yaklaşımla şekillendiğini söyler. Bu şekilde alt kültürün sahip olduğu inanç sistemi, kişinin davranışlarını şekillendirecek ve çevresinin onayladığı şekilde davranması sonucunu getirecektir (Miller ve ark., 1997). Miller, bazı sosyal çevrelerin içinde bulunulan egemen kültürle uyum içinde olmadıklarını, bu alt kültürü paylaşan bireyleri suça itebilen değerleri ve normatif sistemleri olduğunu; bu sosyal çevrelerde suçun *teşvik edilmese bile, göz yumulan bir unsur* olduğunu ileri sürmektedir (Miller ve ark. 1997). Bu sosyal çevrelerin hangi mekanizmalarla dominant kültür ile çatıştığı ve dominant kültür tarafından suç kabul edilen davranışlara yöneldiği cevaplanmamıştır. Miller'ın açıklamalarından hareketle uyumculuğun temelleri, sosyal bir canlı olan insanın diğerleri tarafından onaylanmaya duyduğu ihtiyaç gibi konularda yapılan çalışmalar bireylerin içinde bulundukları alt kültürden neden ve ne şekilde etkilendiklerine ışık tutabilir. Egemen kültürde aradıkları onay ve saygıyı kazanma ihtimali olmayan bireylerin, alt kültürde onay gören davranışları sergileyerek bu alt kültür içinde onay ve saygı kazanmaları mümkün olabilmektedir (Miller ve ark.,1997).

Amerika'da henüz tutuklanmamış/yakalanmamış ama aktif olarak uyuşturucu satan satıcılar, sokak hırsızları (street thief) ve araba hırsızları ile bir çalışma yapılmıştır -Bu çalışmada geçen sokak suçu/hırsızı kavramı alanyazında şu şekillerde tanımlanmıştır: Sokak suçu, tanımı çok net olmayan bir kavram olmakla beraber bir mağduru olan (mala ya da cana karşı) suçları anlatmak için kullanılmaktadır. Bu şekliyle kumar, fuhuş ve benzeri suçlardan ayırılır (LaFree,2018). Sokak hırsızlığı olarak anılan tüm hırsızlık tiplerinin ortak tarafı ise kamuya açık alanlarda yapılıyor olmalarıdır. Aynı hırsızlığın bir ya da birden fazla mağduru olabilir, mağdur hırsızlık anında fiziksel şiddet ya da tehtidine maruz kalabilir ya da bunların hiçbiri olmadan kendisine ait olan çalındıktan hemen sonra farkediyor olabilir (Hallsworth, 2013).- Bu çalışmaya dahil edilen suçluların toplumun geneli tarafından kabul görmüş sosyal

normları değil, sokağın normlarını dikkate aldıkları ve o alt kültürde beğenileni yaptıkları, davranışları ve kendileriyle ilgili öz algılarının bu dayanakla "kötü" değil "iyi" olduğu bulgulanmıştır (Topalli, 2005).

Dupéré ve arkadaşları gençlik çetelerinin dezavantajlı mahallelerde oluşuyor olmalarından hareketle sosyal ve fiziksel çevrenin bu çetelere katılma ve dolayısıyla suça karışmada bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte aynı sosyal ve fiziksel çevredeki her gencin bu çetelere karışmıyor olmalarını da bu gençlerin psikolojik koşulları ile açıklamışlardır. Buna göre hiperaktivite, düşük kaygı düzeyi, sosyal normlara uyum düzeyinde zayıflık olarak tanımlanan psikopatolojik bireysel özellikler ile stabil olmayan mahallelerin dinamikleri birleşerek bu gençlerin çete üyeliği ve nihayet suça karışmalarına yol açmaktadır (Dupéré ve ark.,2007).

Bu bakış açısına göre alt kültürlerin orijinal olarak nereli oldukları, nereden geldikleri, etnik kökenlerinin ne olduğu ya da en nihayet hangi dominant kültürün içinde yaşamaya başladıkları suça yönelme eğilimlerini açıklamakta ilgisiz unsurlardır (Junger-Tas, 2001). Dominant kültürün negatif ya da suç saydığı davranışları gösterme eğilimi tamamen *bir sosyo-kültürel ve ekonomik entegrasyon sorunudur*. Bu alt kültürlerdeki gençlerin aile, okul gibi sosyal kurumlar ve batılı normlara uyum ve bağlılığının zayıflığı suçlu davranışın kaynağı olarak gösterilebilir (Junger-Tas, 2001).

2.7.1. Hapishane alt kültürü ve suça yeniden yönelme arasındaki ilişki

Bir kez suçlu olmak, ceza almak ve bunun belgelenmiş olması kişiyi toplumun geri kalanından ayırır. Birden fazla kez suça karışmış olmak ise bireyi büsbütün egemen kültürden farklı bir yere koyar. Egemen kültürü paylaşan toplumdan uzaklaştırır. Yargı sisteminin içine girerek bir kez kriminal olarak etiketlenen birey bu etiketi kabullenecektir, kişinin bu etiketi kabul ediyor olması ise suçlu davranışı azaltan değil arttıran bir etki yaratmaktadır (Bernburg, 2019). Zira suçlu etiketini kabullenen bireyin toplumla olan bağları zayıflar, hayata tutunmakla

ilgili fırsatları azalır ve kendisi ile ilgili öz algısı sapmaya yatkın biri olduğu yönünde şekillenir (Bernburg, 2019). 1962'de Irwin ve Cressey hapishane kültürü ve mahkum kültürü kavramlarının artan bir yoğunlukta gündeme geldiğine dikkat çekmişlerdir. Yaptıkları çalışmada hapishane alt kültürünün varlığı ve bunun toplumun geri kalanından ayrışmasının ötesinde; hangi suçtan hüküm giyildiğine bağlı olarak çeşitlendiğini ve birbirinden farklılaşan gelenekleri dahi olduğunu ileri sürmüşlerdir (Irwin ve Cressey, 1962). Hapishane alt kültürü hükümlülerin dahli ile ortaya çıkan ve kendine has bir alt, hatta karşı kültürü tanımlayan bir yapıdır (Murray, 2017). Bir kez suça karışmış ve karşılığında ceza alarak başka suçlularla aynı fiziksel ve kültürel ortamı paylaşan birey bu ortamın etkilerine açık hale gelecektir.

Wasserman ve arkadaşlarının 1973'te yaptığı, "Deliquency in a Birth Cohort" isimli çalışmada doğumdan itibaren 18 yıl izlenen bir grupta suça karışma ve suçluluk araştırılmıştır. 9.945 erkek çocuk çalışmaya dahil edilmiştir. Bu çocuklardan yaklaşık üçte birinin en az bir kez suça karıştığı görülmüştür. Çalışmada suçluluğun kronikleşmesi eğilimine bakıldığında; toplam sabıkalıların %54'ünün (1.862 genç) suça tekrar karıştığı, tekrar eden suçluların bir kısmının suça 5 kereden daha az karıştığı gözlemlenirken, 627 tanesi kronik suçlu olarak etiketlenmiştir. Bu kronik suçlular tüm suçlu grubun %18'ini oluştururken, toplam örneklemin %6'sını oluşturmaktadır. Bu %6'lık grubun cinayetlerin % 71'ini, hırsızlık suçlarının % 82'sini ve kişiye karşı işlenen ağır suçların %64'ünü işlediği görülmüştür. Yapılan bu çalışma tutuklamalar ve çocuk mahkemelerinin bu kronik suçlular konusunda pek başarılı olmadığını belirtmiştir (Wasserman, 1973). Matza'ya (2018) göre bir kez dahi olsa suça karışarak yasal düzenle bağlarını koparan bireyin yasal olmayan davranışlarını meşrulaştırması daha kolay bir hal almakta, bu kişiler suç döngüsüne kolaylıkla kapılabilmektedir. Yasaları işleterek cezanın ifasını yerine getiren sistem ise bu çıkmaza fayda üretememektedir (Matza, 2018).

Yükümlü : *"Ben bundan sonra suça karışmasam ne olur? Benim kaç mahkemem devam ediyor biliyor musun? ben o mahkemeler bitmeden ölürüm."*

Wasserman 1973'te yaptığı bir çalışmada Ceza büyüdükçe suça tekrar karışma eğiliminin arttığını saptamıştır (Wasserman, 1973).

2.8. Suç ve Ceza Algısı ve Suça Yönelme Arasındaki İlişki

1957'de Matza ve Sykes suçluların işledikleri suça dair algılarının genel etik ve normlarla uyumsuzluğu, yaptıklarını kendi alt kültürlerinde "doğru" olarak algılamaları, davranışlarını rasyonalize etmeleri, verilen cezayı kendilerine yapılan bir haksızlık olarak algılamaları ya da kendilerini yüceleştirmelerini nötralizasyon teorisi adı altında açıklamışlardır (Matza ve Sykes, 1957). Bu teori suçluların işledikleri suçu nötrleştirerek suç sayılan davranışı göstermekle ilgili haklı olma çabasının ifadesi olarak kabul edilmektedir (Çalı, 2014).

ABD'de nötralizasyon teorisini ortaya koyan önceki çalışmaların sonuçlarının tekrar edip etmeyeceğini görmek üzere, 366 mahkumun gönüllü katılımıyla beyaz yaka suçluları ile diğer suç türlerinden mahkum olan kişilerin işledikleri suçlarla ilgili algı ve düşüncelerini karşılaştıran bir araştırma yapılmıştır. Bu araştırmanın bulgularına göre her iki grup da işledikleri suçun sebebini dışsal etkenler –arkadaş etkisi, madde kullanımı vs.- olarak görmektedirler, işledikleri suçun karşı tarafta yarattığı mağduriyetin pek de büyük olmadığına inanmaktadırlar. Kendilerini suçlayan sistemin hataları olduğunu, hatta sistemin suçlu olduğunu savunmaktadırlar. Her iki grup da suçlarının ciddi/önemli suçlar olmadığını düşünmektedirler (Stadler, 2002). Bu araştırma ile benzer sonuçlar elde eden, Türkiye'de 3.496 mahkuma dağıtılan anket formlarının doldurulması yoluyla yapılan bir araştırmada, mahkumlara birden fazla seçeneği seçme hakkı tanınarak kendisini suçu işlemeye iten nedenleri bildirmeleri istendiğinde parasızlık, arkadaş çevresi, ailevi sorunlar gibi dışsal faktörlerin en çok işaretlenenler olduğu görülmüştür (Bilgiç, 2014).

Öte yandan nötralizasyon teorisini değerlendiren bir yaklaşım, kişilerin suçu işlemeden önce suçu nötralize eden bir inançları olup olmadığının denetlenememesinin teorinin

doğruluğunu ıspatlamada bir eksik olduğuna vurgu yapmış, bu perspektifin suçu işledikten sonra oluştuğunu ima ederek suça ilk kez yönelmede değil tekrar eden suça karışmayı öngörmede bir rolü olabileceğini ileri sürmektedir (Maruna, 2005).

2.9. Eğitim Seviyesi ve Suça Yönelme Arasındaki İlişki

Ekonomik teori eğitime devam etme ile birçok suç türüne karışma arasında negatif bir korelasyon olduğunu söyler (Lochner, 2010). Eğitim seviyesi yükseldikçe getirdiği birçok sosyal ve ekonomik getirinin de etkisi ile suça yönelme oranlarında belirgin bir azalma görülmektedir (Lochner, 2010). Eğitim yoluyla hazzı erteleme ve zamanda uzağı planlama gibi becerileri gelişen eğitimli insanlar suçun anlık getirisi ile sonucundaki muhtemel cezayı karşılaştırarak suça yönelmemeyi seçeceklerdir. Eğitim yoluyla muhakeme becerisi gelişen birey muhtemel risklerle ilgili farkındalığı yükselerek suça yönelmedeki riskleri değerlendirebilecektir (Hjalmarsson, 2012).

Eğitim ve suç arasındaki negatif korelasyon eğitimli insanların suç işledikleri halde yakalanmamayı başardıkları için mi yükselmektedir sorusunun cevabını araştıran Lochner ve Moretti (2004) artan eğitim seviyesinin suça yönelmeyi azalttığını ortaya koydukları çalışmalarında, bu sonucu suç işlediği halde yakalanmamış olma etmeninden arındırarak yapmışlardır. Bu çalışmada eğitimle azalan suça karışma meylinin yakalanmamayı başarma ile ilişkili olmadığını saptamışlardır (Lochner, Moretti, 2004).

Türkiye'de yapılan bir nicel çalışma, yukarıda söylendiği gibi eğitim seviyesi düşüklüğünün bazı suç türlerinde suça yönelmeye etki eden bir faktör olduğunu rakamlarla göstermektedir. Bu çalışmada Türkiye genelinde 27 açık ve kapalı cezaevinde çalışılarak, toplam 2.778 anket formu değerlendirilmiştir. Cana karşı işlenmiş suçların faillerinin %14'ü ilkokula ya hiç gitmemiş ya da bitirememişken, %70'i ilköğretim mezunudur. Bu suçlu grubun annelerinin %53'ü okur-yazar değildir ve toplamda sadece %3 kadarı lise ya da üniversite mezunudur. Babaların ise %42'si ilkokul mezunu değilken, %51'i ilköğretim mezunudur.

Cinsel Suç Faillerinin verilerinin ayrı bir grupta toplandığı çalışmada eğitime dair veriler ilk grup ile ancak %1-2 oranında farklılaşmaktadır. Bu çalışmanın verilerine bakılınca cana karşı suçlar ya da cinsel suçların faillerinin ve bu faillerin ebeveynlerinin eğitim seviyesi düşüklüğü göze çarpmaktadır (İçli, 2010).

2017 yılı TUIK verilerine göre, o yıl için 15 yaş üstü, hüküm giymiş toplam suçlu sayısı 215.761'dir. Bu suçlulardan 1.945'inin eğitim seviyesine dair bilgi bulunmamaktadır. Okuma yazma bilmeyenler 1.579 kişi, okur yazar olup ilkokul diploması bulunmayanlar 11.998 kişi, ilköğretim mezunu olanlar 119.917 kişi, Orta öğretim mezunlarının sayısı 70.469 , yüksek öğrenim almışların sayısı ise 9.857'dir. Aynı yıl için 15 yaş üstü toplam ülke nufusunda ise okuma yazma bilmeyenler 2.330.640 kişi, okuma yazma bilip okula devam etmemiş olanlar 3.124.909 kişi, ilköğretim mezunu olanlar 22.875.073 kişi, orta öğretim mezunu olanlar 22.660.491 kişi, yüksek öğretim mezunları ise 10.240.288 kişidir (tuik.gov.tr). Buna göre toplam suçlu sayısı genel nüfusun 1.000/35'i iken, okuma yazma bilmeyenlerin 10.000/7'si hüküm giymiştir. Benzer şekilde yüksek öğrenim mezunları için bu oran 10.000/9'dur. Okur yazar olup ilkokul mezuniyeti olmayanlar için 1.000/38 olan oran, orta öğretim mezunları için 1.000/31'dir. İlkokul mezunları için ise 1.000/52'ye yükselmiştir. Bu rakamlara bakıldığında yüksek öğrenim seviyesine ulaşıldığında, eğitim seviyesinin yükselmesi ile suça yönelmenin azaldığı görülmektedir. Okuma yazma bilmeyenler için hüküm giyme oranının düşüklüğü, okuma yazma bilmeme oranının yüzde olarak kırsalda çok daha yüksek olması ve Dewey ve arkadaşlarının (1965) şehirleşmenin suçu doğuran bir yapısı olduğu teorisini destekler niteliktedir. Bu istatistik veriler ve bu bilgiler ışığında, eğitim seviyesi ve suça yönelme arasındaki ilişkinin başta çevresel olmak üzere başka faktörlerden de etkilendiği görülmektedir.

İsveç'te bu girift ilişkiyi inceleyen ve eğitim seviyesi değişkeninin suçu direkt ya da dolaylı olarak etkileyen birçok sosyal ve çevresel nedenle karşılıklı ilişki içinde olduğunu gösteren bir çalışma yapılmıştır. Ülkedeki tüm nüfusu kapsayan bu çalışma, anne ya da babanın

ölümü ile suç ve eğitim arasındaki ilişkiye dair bir bulguya ulaşmıştır. Ebeveyn kaybının daha çok babanın ölümü olarak görüldüğü çalışmada, bu ölümler doğal (hastalık sebebi ile) ya da dışarıdan bir nedenle (intihar, cinayet, kaza) şeklinde iki gruba ayrılmıştır. Anne ya da babanın ölüm sebebi dışarıdan bir etki ile olduğunda bunun suçu arttırıcı bir etkisi olduğunun bulunduğu araştırmada; anne ya da babasını dışarıdan bir nedenle kaybeden çocukların eğitime devamının olumsuz etkilendiği, madde kullanım oranının da yükseldiği görülmüştür. Çalışmada ebeveyn kaybının ekonomik sonuçlarının da olduğu vurgulanmıştır. Öte yandan çalışma ebeveyn kaybının sosyo-ekonomik olarak daha düşük seviyedeki ailelerde daha çok yaşandığını da ortaya koymuştur (Berg, 2019). Karşılıklı olan bu etkileşime bir başka örnek de Lochner'in çalışmasıdır. Buna göre eğitim seviyesinin düşüklüğü suça karışma ihtimalini yükseltirken, hüküm giymenin ve hapishaneye girmenin de eğitime devam etmeyi olumsuz etkilediği görülmektedir (Lochner, 2020).

Eğitim seviyesinin suç ile ilişkisine bakıldığında suç türleri ile eğitim seviyesi ya da suça bakış ile eğitim seviyesi arasında da karmaşık ilişkiler olduğu görülmektedir. Eğitim ve suç ilişkisini arayan bir çalışma eğitime yapılacak yatırımın suçun getirdiği zararlar düşünüldüğünde çok anlamlı olacağını söyleyerek eğitime devam edilen yıl sayısı arttıkça hırsızlık, vandalizm, tehdit, kişiye karşı suçlar gibi suçlara karışmanın azaldığını ortaya koymuştur. Öte yandan aynı çalışmada vergi kaçırma suçunun eğitimle birlikte arttığı, ayrıca eğitim seviyesi yükseldikçe sosyal normlara uyumsuzluk ve suçlu davranışa karşı hoşgörünün de yükseldiği bulunmuştur (Groot, 2010).

Karmaşık ve girift ilişkiye rağmen eğitim yılındaki artışın birçok suç türüne karışmada önleyici bir etkisi olduğu görülmektedir. Eğitimin suça yönelmeyi azaltıcı etkisini araştıran bir başka çalışma; eğitim yılını arttırma ile ceza sürelerini uzatmanın suçu önlemede etkisini karşılaştırmış ve eğitim seviyesinin yükselmesinin ceza sürelerini uzatmaktan daha etkili olduğu sonucuna varmıştır (Fella, 2014).

2.10. Denetimli Serbestlik

18. yy'ın sonlarına kadar ceza anlayışı bedene acı çektirmeye dayalı bir formda kalırken, aydınlanma ile gelen fikir tartışmaları bugünün hapishanelerini inşa etmiştir. Hapishanelerin rehabilitasyonda umulan başarıyı getirmediğini gözlemlemek de Denetimli Serbestlik kurumunun doğması sonucunu getirmiştir (Karadöl, 2015). Bu düşünce şeklinin ortaya çıkışında çok büyük etkileri olan isimlerden biri Cesare Beccaria'dır. Faydacılık akımının temsilcilerinden olan Beccaria ceza kanunlarının bugünkü dönüşümünün öncülerinden kabul edilmektedir (Young, 1983). Hostettler'a (1983) göre Cesare Beccaria ceza hukukuna doğru zamanda doğru yerde vizyoner bir perspektif sunmuştur. Yaklaşımı ile ceza hukukunun insanileşmesinde başı çeken liderlerden biridir ve modern dünya ceza hukukunun şekillenmesinde Cesare'nin yaklaşımı halen etkisini sürdürmektedir. Beccaria cezaya dayalı adaletten yana bir duruş sergilerken bunun yanında suçlu haklarıyla ilgili kaygılarını da güçlü bir şekilde dile getirmiştir (Young, 1983). Beccaria Suç ve Ceza Hakkında isimli yapıtında suç ve cezaya dair birçok konuda görüş, fikir ve önerilerini yazmıştır. Suçun cezasız bırakılmaması gerektiği, cezanın ağırlığının değil kesin, net ve kaçınılmaz olmasının daha etkili sonuçlarının olacağı, bir insanın yaşam hakkının elinden alınması ya da işkence uygulamalarının yanlışlığı, çalma eyleminde bulunanın cezasının çalanın fakirleştirilmesi olması ancak ve sadece darp ederek çalanın fiziksel bir cezaya maruz bırakılması/zorla çalıştırılmasının uygun olacağı eserinde paylaştığı fikirlerinden bazılarıdır (Beccaria, 2018). Beccaria bu fikirleri ve söylemleri ile ceza ve uygulamalarına dair bakış açısını suçlu hakları çerçevesinde dönüştüren sürece öncülük etmiştir.

Ülkemize ise denetimli serbestlik uygulamaları modern anlamda 2005 yılında gelmiş olmakla beraber Türk Ceza sisteminde benzer uygulama örnekleri Osmanlı'dan itibaren görülmektedir (Yavuz, 2012). Denetimli serbestlik kurumu sadece cezalandırmak değil suçlunun rehabilite edilmesi ve topluma kazandırılması çağdaş yaklaşımının bir ürünü olarak

ortaya çıkmıştır (Yavuz, 2012). *"Denetimli Serbestlik; kapsamı kanunlarca belirlenen, şüpheli, sanık ve hükümlüler hakkında mahkemelerce verilen alternatif ceza ve tedbirlerin uygulanması, şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplum içinde denetim, takip ve iyileştirilmesini kapsayan faaliyet ve uygulamaların bütünüdür"* (Atalay, 2015). Denetimli serbestliğin ülkemizde kanunlaşması 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun, 5271 ceza muhakemesi kanunu ve 5395 Çocuk Koruma Kanunu ile olmuştur (Işık, 2015).

"İnfaz: Yapma, yerine getirme, gereğini yapma ve icra etme anlamına gelir. 5237 Sayılı yeni TCK.nın 45. Md.sinde Cezalar, Hapis ve Adli Para Cezası olarak belirlenmiştir. Bir de Güvenlik Tedbirleri vardır. Hapis ve Adli Para Cezalarının infazı, İnfaz Cumhuriyet Savcılığınca yapılır. Güvenlik Tedbirlerinin infazı ise, Denetimli Serbestlik Müdürlüğünce yapılır" (Atalay, 2015).

"Denetimli Serbestlik Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkif Evleri Genel Müdürlüğü bünyesinde, Denetimli Serbestlik Daire Başkanlığı olarak kurulmuştur "(Atalay,2015).

Denetimli serbestliğe konu olan durumlar etkin pişmanlık kapsamında verilen denetimli serbestlik, tedavi ve denetimli serbestlik, adli kontrol, belli hakları kullanmaktan yoksun bırakılma, şarta bağlı erken tahliye, adli para cezası karşılığı kamuya yararlı bir işte çalıştırılma, koşullu salıverilme sonrası verilen yükümlülükler, çocukların denetim altına alınması, mükerrirlere özgü denetimli serbestlik, hükmün açıklanmasının geri bırakılması halinde verilen yükümlülük, cezanın konutta infazı, kısa süreli hapis cezasına seçenek yaptırımlar ve hapis cezasının ertelenmesi halinde verilen yükümlülüklerdir. Bu durumların tamamı ilgili yasa maddelerinde karara bağlanmıştır (Işık, 2015). Türkiye'de 2005 yılından 2015 yılına kadar 1.999.982 şüpheli, sanık ve hükümlü için 748.057 denetimli serbestlik kararı alınmıştır (Işık, 2015). Denetimli serbestlikteki yükümlüler risk düzeyi dikkate alınarak uygun şekillerde takip edilmektedir (Işık, 2015). Denetimli serbestlik kurumunun amaçlarından biri de kişinin en başta

suç işlemesine sebep olan davranışın değiştirilmesine vesile olabilmek, suçun tekrarını önleyerek yükümlünün rehabilite edilebilmesidir (Atalay, 2015). Bu kapsamda takip edilmenin dışında ülkemizde denetimli serbestlikteki yükümlülere birebir görüşmeler, kişisel gelişime yönelik eğitim programları ve seminerler aracılığı ile kişisel gelişim ve değişim imkanları da sunulmaktadır (Işık, 2015).

2.11. Denetimli Serbeslikte Yükümlü

Adli mercilerce verilen tedbir ve kararlar kapsamında denetimli serbestliğe tabi kişilere yükümlü denir (Atalay, 2015).

Yükümlülerin denetimli serbestliğe tabi olduğu süre içerisinde belirlenen yükümlülükler ile uyması gereken kural ve sorumluluklar planlanır. Yükümlünün risk ve ihtiyaçlarının belirlenmesinin ardından hakkında verilen kararın içeriğine ve risk-ihtiyaç değerlendirme sonucuna uygun olarak toplum içinde denetimli serbestlik kapsamında faaliyetleri başlatılır (Işık, 2015) Bu faaliyetler uygun görülen yerde, uygun görülen zaman aralığında çalışması, kişisel gelişim programlarına katılması şeklindedir.

Ülkemizde denetimli serbestlik kapsamında yükümlü olan kişiler cezasının adli mercilerce belirlenmiş bir bölümünü hapis cezası olarak ifa ettikten sonra denetimli serbestlik çatısı altında rehabilitasyonu devam eden, yükümlülüklerini yerine getiren kişiler olabilmektedirler.

3. Gereç ve Yöntem

Kriminolojik ve kriminal adaleti konu alan çalışmalar için metodoloji araştırılmak istenen konuya, araştırmanın problemine uygun olarak seçilmelidir (Higgins, 2009). Yukarıdaki sorularla başlayan bu araştırma nitel bir araştırma olarak tasarlanmıştır. Lune ve arkadaşları (2017) araştırılacak bilgi kümesi görünür, somut ve objektif olduğunda nicel araştırma metodolojisinin uygun olduğunu belirtmişlerdir. Öte yandan davranışsal rutinler, tecrübeler, bu rutinleri ve onların doğasını etkileyen birçok durum bireyin kişisel algısını, subjektif kavrayışını, kültürel sembollerini ve anlamlandırmalarını dikkate almayı gerektirir (Lune ve ark. 2017). Bu sebeple araştırmanın odağını dikkate alarak öznel koşulları anlamaya çalışırken nitel araştırmanın tercih edilmesi gerekmektedir (Lune ve ark. 2017). Yapılan bu derinlemesine görüşmelerde bu kardeşlerin büyürken yaşadıkları aile ortamı, arkadaş çevreleri, eğitim hayatları, iş ve sosyal hayatları irdelenmiştir. Görüşülen kişilerin bu konulardaki tecrübeleri, hikâyeleri, görüşleri, algıları, anlamlandırma biçimleri bu araştırmanın materyalini oluşturmuştur.

Kriminoloji multidisipliner bir alan olmanın zenginliğini barındırır (Carrabine ve ark.2014). Tıpkı farklı disiplinlerin kriminolojinin farklı alanlarına eğilmesi gibi bu disiplinlerin her biri farklı metodolojileri önceliklendirebilirler (Carrabine ve ark.2014). Araştırılmak istenen alanın ne olduğu, neye bakılmak istendiği, araştırmacıların eğitimlerinin ve eğilimlerinin ne olduğuna bağlı olarak değişebilmektedir (Carrabine ve ark.2014). Psikolojik testler, istatistik veriler, tek bir kişinin tecrübesi/ hikâyesi, medya/sosyal medya analizleri gibi birçok veri kriminolojik çalışmalar için kullanılabilir (Carrabine ve ark.2014).

Wright ve Benett (1990) suçu işleyenin perspektifi, kriminolojik çalışmalar açısından belki de en önemlisiyken bu alanın uzunca bir süre ihmal edildiğini ifade etmişlerdir. Bu ihmalin sebebinin ise araştırmacıların suçlu ile yakın temastan kaçınması olduğunu belirtmişlerdir (Wright, Benett, 1990). Oysa suçun maliyeti ve getirisini hesaplayan teorilerin

bu maliyet ve kazanca suçlunun ne şekilde baktığı ya da fırsatlardan bahseden teorilerin suçlunun neyi fırsat olarak değerlendirdiği bilgisine uzak olduklarını ifade etmişlerdir (Wright, Benett, 1990). 1990'da yazdıkları makalede bu alana ilginin yeni yeni arttığını ve teknik olarak da gözlem ve görüşmelerin kullanılmaya başlandığını ifade etmişlerdir (Wright, Benett, 1990).

Nitel bir araştırma sosyal ya da psikolojik dünyanın bazı açılardan kavranmasına olanak tanır, karmaşık ve dağınık olanı düzenler (Braun, Clarke, 2013). Görüşmeler yoluyla veri toplanan, katılımcıların öz algı ve hikâyelerine odaklanan bir nitel araştırma gerçekliğin görüşülen kişiler tarafından görünen yüzünü yakalamayı hedefler (Braun, Clarke, 2013). Örneğin ailesi ile tatile gitmiş bir ergenin bu tatile dair algısı anne babasının hikâyesinden çok farklı olarak çok sıkıcı ve çok gergin bir zaman dilimine işaret ediyor olabilir (Braun, Clarke, 2013). Bu araştırma gerçekliğin görüşülen kişilerin öz algı ve hikâyelerinde olan tarafına odaklanmaktadır.

Kriminolojik araştırmaların oldukça büyük bir bölümü nicel çalışmalardır (Tewksbury ve ark., 2010). Sapma davranışı ve bu davranışı gösteren kişinin konu edildiği çalışmalar nitel çalışmanın tercih edilmesi ve bu yaklaşımın verimli olacağı alanlardır (Tewksbury, 2012), zira sapma davranışını sergileyen bireyin motivasyonu, davranışa dair gerekçeleri, koşullara dair algısı subjektif verilerdir. Toplumsal normları ihlal eden, toplum tarafından kabul görmeyen, kınanan bir davranışı sergileyen kişinin motivasyonunun ne olduğu, yaşadıkları ve bunları yaşamanın nasıl bir tecrübe olduğu, bu kişinin perspektifinin ne olduğu nitel araştırma metodolojisi ile etkili bir şekilde ortaya konulabilir (Tewksbury, 2009-2012). "Nitel araştırma oranlar, korelasyonlar, istatistiki ilişkiler yerine, süreçler ve tecrübelere/ hikâyelere dair bir anlayış getirir" (Tewksbury, 2012:75). Nitel araştırma sınırlı genellenebilirliği olan, derin ve ayrıntılı bilgiye ulaşma imkanı sağlar (Tewksbury, 2012:75). Kriminolojik bakış açısına derinlik getirmesi için nitel araştırmalara daha çok yer verilmelidir (Tewksbury, 2009).

Nitel bir araştırma olarak tasarlanan bu araştırmaya 12 çift kardeş, toplam 24 kişi dahil edilmiştir. Bu kardeşler biri yükümlü diğeri suça hiç karışmamış yetişkinlerdir. Bu araştırma sosyal, ekolojik değişkenler ve bireysel algı ve hikâyelere odaklanmaktadır.

Araştırmada Türkiye'de suça karışmış, hüküm giymiş yetişkin kişiler ve bu kişilerin suça hiç karışmamış ve suçtan uzak bir yaşam kurmuş yetişkin bir kardeşleri ile görüşülerek, bu kardeşler için suça karışıp karışmama sonucunu getiren süreç ve değişkenlerin neler olduğu/olabileceği araştırılmıştır. Araştırma aynı ailede büyümüş, hem cins, biyolojik kardeşler ile yapılmıştır. Kardeşler arasında en fazla 5 yaş fark olması kriteri konulmuştur. Görüşülen suçlu kardeşlerin birden fazla suça karışmış olmaları koşulu aranmıştır. İşlenen suçun niteliği açısından töre cinayeti gibi geleneksel bir zorlamanın ürünü suçlar, düşünce ya da terör suçu niteliğinde olan suçlar dışlanmıştır.

Araştırma için suçun kriterleri bu şekilde belirlenmekle birlikte; araştırmaya konu edilen kardeşlerin suçlu olan ve olmayanın birlikte büyümüş olması, herhangi birinin (akraba yanı, yetiştirme yurdu vb.) başkaları tarafından büyütülmemiş olması, büyüdükleri koşulların mümkün olduğunca benzer olması gözetilmiş kriterler arasındadır.

Bu araştırmanın örneklem grubunu oluşturan kardeşlere dair kriterler belirlenirken bu kardeşlerin fiziksel çevreleri, biyolojik aileleri, içinde büyüdükleri aile ortamı gibi onları çevreleyen koşulların mümkün olduğunca benzer olmasına özen gösterilmiştir. Suça karışmış kardeşin -suçunun niteliği ve niceliği dikkate alınarak- bir defadan fazla suça karışmış olması ve bu suçların birbirinden farklı niteliklerde suçlar olmasına dikkat edilmiştir. Bunu yapmaktaki sebep tek bir yanlış, tesadüfi bir bulunma değil, istisna olamayacak şekilde suça yönelmiş olmayı kesinleştirme çabasıdır. Suça karışmamış kardeşlerin ise suçtan uzak bir yaşantıyı kurgulamış, suçun eşiğinde durmayan bireyler olmalarına dikkat edilmiştir. Benzer koşullarda büyümüş bu iki kardeşin suça dair eğilimlerinde görülen bu farklılığa etki eden faktörlerin neler olduğunu görebilmek üzere kardeşlerle derinlemesine görüşme yapılmıştır.

3.1. Verilerin Toplanması

3.1.1. Örneklem nasıl seçildi

Araştırmanın örneklemi tesadüfi olmayan örnekleme yöntemlerinden amaçlı örnekleme yöntemi ile seçilmiştir. Bu çalışma Türkiye'ye dair dinamiklere ışık tutması amacı ile Türkiye sınırları içerisinde ve Türk vatandaşları ile yapılmıştır. Buna göre ülke genelinde beş il belirlenerek örneklemin yükümlü kardeşlerine bu illerde bulunan denetimli serbestlik müdürlükleri üzerinden ulaşılması planlanmıştır. Araştırmanın sınırlılıkları başlığı altında da yer verildiği üzere bu illerden iki tanesine pandemik sebebi ile gidilememiştir ve araştırma üç ilden toplanan örneklem ile tamamlanmıştır. Bu iller Ankara, İstanbul ve İzmir'dir.

Örneklem için uygun yükümlüler öncelikle suç türü bakımından belirlenmiştir. Buna göre töre cinayetleri ya da teşebbüsleri, düşünce ve terör suçları, trafik suçları, tek suç dosyası bulunan kişiler, suçun nevi uyuşturucu madde bulundurma ya da kullanma olan suçlar dışlanmıştır. Araştırma sonucunda görüşülmüş olan yükümlülerin suçlarının yaralama, gasp, hırsızlık, dolandırıcılık, nitelikli dolandırıcılık, tetikçilik, uyuşturucu satıcılığı, göçmen kaçakçılığı, tehdit ve bunlarla ilintili suçlar olduğu görülmüştür. Görüşülmüş yükümlülerin suç dosya sayıları en az iki olup, birçoğunun suç dosya sayısı 10 dosyadan fazladır.

Araştırma kapsamında görüşülmüş suça karışmamış kardeşler ise yetişkin, çalışma hayatına atılmış, kendi hayatınlarını kurmuş kişilerdir.

Yaş aralığının 5 olarak alınma sebebi, aşağıdaki kuramların gelişimin evrelerine dair getirdiği açıklamalardır. John W. Santrock'un (2014) Türkçe 13. basımının 2014 yılında yapıldığı, ders kitabı olarak da kullanılan Yaşam Boyu Gelişim isimli kitabında, yaşam boyu gelişimin evreleri 8'e ayrılmıştır. Burada orta ve ileri çocukluk dönemi diye anılan dönem 6-11 yaş arasını kapsar ve şu şekilde tanımlanır: "Orta ve ileri çocukluk, yaklaşık olarak 6-11 yaşlar arasındaki döneme, hemen hemen ilkokul yıllarına denk gelir. Bu dönemde temel okuma, yazma ve aritmetik becerileri tam olarak öğrenilir. Çocuk, formel olarak daha geniş bir dünyaya

ve kültüre maruz kalır. Başarı, çocuğun dünyasının daha merkezi bir teması haline gelir ve kendilik kontrolü (öz kontrol) artar. Psikoanalitik kuramın önde gelen mimarı Sigmond Freud'a göre gelişimin evrelerine bakıldığında, latent dönemde çocuk, cinsel ilgilerini bastırır ve sosyal ve zihinsel beceriler geliştirir. Bu dönem 6 yaş ile başlar, erinlik dönemine kadar devam eder (Santrock, 2014). Eric Erikson gelişim dönemlerini psikoseksüel değil, psikososyal dönemlere ayırır. Orta ve ileri çocukluk dönemini 6 yaştan başlatır ve erinlik dönemine kadar sürdürür. Bu dönemin ilkokula denk geldiğini söyler. Erinlik dönemini ise 10 yaştan itibaren başlatır (Santrock, 2014). Piaget ise bu dönemi Somut İşlemler Dönemi olarak tanımlar ve 7-11 yaş arasına tekabül ettiğini söyler. Bu kurama göre çocuk, bu dönemde somut olaylar hakkında mantıksal olarak akıl yürütebilir. Bundan bir önceki dönem olan işlem öncesi dönem ise 2-7 yaş arasına tekabül eder. Bu dönemde çocuk, dünyayı sözcükler ve imgelerle temsil etmeye başlar. Bu sözcük ve imgeler artan sembolik düşünceyi yansıtır. Çocuk duygusal deneyimle fiziksel hareketi birleştirmenin ötesine geçer (Santrock, 2014). Bu dönmeler dikkate alındığında, gelişim dönemlerinin 5 yıla yayılan dönemler olarak değerlendirildiği görülmektedir. Ailelerin koşullarının süreç içerisinde değişmiş olabileceği ihtimali, kardeşlerin büyüdükleri ortama dair koşulları farklılaştırabilir. Bu durumda yukarıdaki kuramlara dayanarak 5 yaş aralı kardeşlerin, daha büyük yaş farklarına kıyasla, büyüdükleri koşullara dair algılarının yaş sebebi ile farklılaşma seviyesinin en düşük olacağı kabul edilmiştir. Bu sebeple araştırmanın örneklemini oluşturacak hem cins kardeşlerin en fazla 5 yaş aralı olmalarına karar verilmiştir.

3.1.2.Örnekleme nasıl ulaşıldı

Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinde örnekleme dahil olmaya uygun kişilere ulaşabilmek için bu müdürlüklerde çalışan personelin yol göstericiliğinde ulaşılan her bir yükümlü ile kısa bir ön görüşme yapılıp, uygunluğu denetlenmiştir. Bu kısa görüşme sırasında yükümlünün suçunun niteliği, dosya sayısı, örneklem olmak için uygun yaş aralığında, hem

cins, aynı biyolojik aileden, yükümlü ile birlikte büyümüş, artı/eksi beş yaş aralığında, an itibarı ile yetişkin ve hiç suça karışmamış bir kardeşi olup olmadığı, bu kardeşin iletişim bilgilerine ulaşılıp ulaşılamayacağı, bu kardeşin görüşmeyi kabul edip etmeyeceği denetlenmiştir.

3.1.3.Görüşmeler hangi koşullarda yapıldı

Koşullarının uygunluğu belirlenen yükümlüler ile yine ilgili müdürlüklerdeki memurların gösterdiği odalarda yarı yapılandırılmış soru formuna sadık kalarak derinlemesine görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerin tamamı sadece araştırmacı tarafından ve aynı soru sırası takip edilerek yapılmıştır. Bu görüşmelerin süresi kişiden kişiye değişmekle birlikte, soru formuna başlandıktan sonra ve son soru cevaplanana kadar 50 ila 90 dakika sürmüştür. Yükümlünün kendisi ile tanışıp görüşmenin tam olarak sonlandırıldığı ana kadar ise her bir görüşme 2 ila 3 saat kadar sürmüştür. Adalet Bakanlığından alınan iznin kısıtlarından biri de yükümlülerle yapılan görüşmelerde ses kayıdı alınamamasıdır. Bu sebeple görüşmeler cevapları yazmak sureti ile yapılmıştır.

Suça hiç karışmamış olan kardeşlerle yapılan görüşmeler için önceden randevu alınıp, bu kişilerin ev ya da işyerlerine gidilerek görüşmeler tamamlanmıştır. Bu görüşmelerin süresi de aşağı yukarı aynı olup yine tamamı araştırmacı tarafından yapılmıştır. Bu görüşmelerde suça hiç karışmamış kardeşler için hazırlanmış olan yarı yapılandırılmış soru formuna sadık kalınmıştır. Bu görüşmeler ses kayıt cihazı kullanılarak yapılmıştır.

Görüşme yapılmış her katılımcıdan bilgilendirilmiş onam formuna imza alınmıştır. Katılımcıların tamamına Adalet Bakanlığı ve Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan çalışma yapabilmek için alınmış onay belgeleri ibraz edilmiştir. Katılımcıların herbiri görüşmeyi dilediğinde sonlandırabileceği ve bu görüşme içeriklerinin gizliliği konularında bilgilendirilmişlerdir.

3.1.4. Örnekleme ulaşmada yaşanan güçlükler

Araştırma için belirlenen kriterlere uygun yükümlü ve kardeş bulabilmek oldukça zorlu bir süreç olmuştur. Uygun niteliklere haiz olsalar bile ön görüşmeyi dahi tamamlamayan birçok yükümlü olmuştur. Öngörüşme tamamlanıp nihayetinde uygunluğu tespit edilen yükümlülerin araştırma için uygun yaşta ve konumda olan kardeşlerine ulaşmak ise bu araştırmanın saha çalışması sırasında yaşanan en büyük güçlük olmuştur. Suça hiç karışmamış olan bu kardeşlerin çoğunluğunun suçlu olan kardeşleri ile iletişim kurmaya ve mecbur değillerse onlarla ilgili herhangi bir şey yapmaya isteksiz oldukları gözlemlenmiştir. Suçlu olmayan kardeşlerden birçoğu görüşmeyi kati bir duruşla reddettiğinden araştırmaya dahil edilememiş yükümlü görüşmeleri olmuştur.

Birkez görüşmeyi kabul ettikten ve görüşme başladıktan sonra tüm yükümlü ve yükümlü olmayan kardeşlerin görüşmeye istekli bir şekilde katılım gösterdikleri gözlemlenmiştir.

3.1.5. Görüşmelerin içeriği

Yarı yapılandırılmış soru formunu kullanıyor olmak görüşmelerin akışının benzer olmasını sağlamıştır. Buna rağmen her bir katılımcının soruların cevaplarına ayırdığı zaman, soruya gösterdiği ilgi farklı olmuştur. Bunun yanında çok kez katılımcılar bir soruya cevaben başlayan hikâyelerinde takip eden soruları kendiliğinden cevaplamış ya da daha ileride sorulacak sorulara cevap olacak içerikleri daha erken safhalarda anlatmışlardır.

3.2.Kısıtlılıklar

1) Derinlemesine görüşmelerin güvenirlik ve geçerliliğini sağlayabilmek için görüşmelerin benzer koşullarda ve mümkünse aynı görüşmeci tarafından yapılması, yarı yapılandırılmış soru formları kullanılarak görüşülen kişinin anlatmak istediklerini sınırlamadan, yön vermeden ancak aranan bilgi kümesine ulaşıldığından emin olmayı sağlayarak ilerlenmesi önerilen koşullardır (Seidman, 2006). Bunların yanında katılımcının iç tutarlılığını teyid etmek için aynı soruların cevaplarını ikinci kez almak

üzere, bir kaç gün arayla ikinci bir görüşme yapılması da öneriler arasındadır (Seidman, 2006). Ancak bu çalışmada bu tutarlılık çalışması katılımcılara ikinci kez ulaşma güçlüğü sebebi ile yapılamamıştır. İç tutarlılık denetlemesi görüşme sırasında katılımcıların söylediklerinin hikâye, örnek ve anılarıyla ayrıntılandırmasını teşvik ederek ve her iki formda benzer olan soruların diğer kardeş tarafından da cevaplanması ile sağlanmıştır.

2) Araştırmanın başında bu araştırmanın İstanbul, Ankara, İzmir, Elazığ ve Trabzon illerinde yapılması planlanmıştır. Ulaşılmak istenen kardeş çifti ise 12 ila 18 olarak belirlenmiştir. Pandemik sebebi ile seyahat ve denetimli serbestlik müdürlüklerinin çalışmalarına getirilen kısıtlamalar öncesinde İstanbul, Ankara ve İzmir illeri için planlanan çalışma tamamlanmıştır. Bu üç ilde ulaşılan toplam kardeş çifti sayısı 12 olmuştur. Maalesef kısıtlamaların uzaması ve çalışmayı sonuçlandırma süresinin sonuna gelinmesi sebebi ile Trabzon ve Elazığ illeri için planlanan kısım iptal edilmiş, araştırma İzmir, İstanbul ve Ankara illerinde yapılan görüşmeler ile tamamlanmıştır.
3) Araştırma kapsamında görüşülmüş olan yükümlülerin kimlikleri ilgili müdürlükler tarafından kayıt altına alınmıştır. Araştırmaya dair bulgular paylaşılırken ailelere kod adı verilerek okuyucu için takibi ve yorumlaması daha kolay bir şekilde sunulmamasının sebebi, demografik bilgileri paylaşılmış olan katılımcıların kimlik gizliliğinin korunmasıdır.

3.3. Elde Edilen Verinin Analizi

Nitel bir araştırmada elde edilen verilerin tematik analizi için genel kabul görmüş basamakların ilki elde edilen verinin tekrar tekrar okunması ve araştırmacının elde ettiği veriyi çok iyi özümsemesini içerir (Caulfield, 2019). Bunu takip eden aşama ilk sıra kodlamanın yapılmasıdır (Caulfield, 2019). Bu adımdan sonraki aşama ilk sıra kodların altında tekrar eden benzeşik içeriklerin belirlenmesi yani temaların, örüntülerin saptanmasıdır (Caulfield, 2019).

Bu süreç 6 adımda tamamlanır veriye aşina olmak, kodları belirlemek, temaları ortaya koymak, temaları gözden geçirmek, temaları isimlendirmek ve en nihayet yazmak (Caulfield, 2019).

Öncelikle görüşmelerin tamamı "word" programında yazılı hale getirilmiştir. Daha sonra bu içerikler Nvivo programına 'Files' olarak aktarılmıştır. Görüşmeler 'Yükümlü' ve suça hiç karışmamış olan kardeş için de 'Kardeş' olarak gruplanmış, Nvivo programına bu iki grup 'attribute' olarak tanıtılmıştır. Takip eden aşamada soru formunda hakkında bilgiye ulaşılmak istenen başlıkların tümü Nvivo programına ilk sıra "kod (code)" lar olarak tanıtılmıştır.

Nitel bir araştırmada kod; sözel ya da görsel bir verinin göze çarpan, özü kavrayan, çağrıştırıcı, özetleyici ifadesidir. Genellikle tek bir kelime ya da kısa bir ifadedir (Saldana, 2013).

Kodlama toplanan verinin esas niteliğini değiştirmeden veriyi parçalara ayırıp inceleyip, damıtıp tariflemek ve buna uygun bir etiket üretmektir (Charmaz, Belgrave 2001).

Kodlar belirlendikten sonra tüm görüşmelerin içeriklerinde bu kodlar ile ilgili olan tüm ifadeler ilgili kodların altına taşınmıştır. Bu işlem tamamlandıktan sonra herhangi bir kodun altına girmeyen ifadeler tekrar taranmış ve araştırma konusu ile ilişkili olan tüm ifadeler için içeriklerine uygun kodlar atanarak ilk sıra kodlama süreci tamamlanmıştır.

3.3.1.Kodlar

Bu araştırmada elde edilen kodlar sırasıyla aşağıdaki gibidir:

- Anne Algısı
- Baba Algısı
- Büyüdüğü Ailedeki Yeri
- Ailesi ve Kendisinin Fizik ve Ruh Sağlığı
- Çocukluk Dönemi Algısı
- Çocukluk Arkadaşları ve Suç

- Akademik Başarısı
- Okul Faaliyetlerine Katılım
- Okul Dışı Faaliyetler
- Okul Sevgisi
- Öğretmen Algısı
- Sosyal Çevresi ve Suç
- İş Hayatı
- Yetişkinlik Arkadaşları
- Arkadaşları Arasındaki Yeri
- Suç ve Ceza Algısı
- Kardeşin Öz Algısı
- Kardeşin Gözünden Yükümlü
- Yükümlünün Öz Algısı

İlk kodlar belirlendikten sonra bu kodların altlarına yerleştirilmiş olan içerikler alt gruplara ayrılmıştır. Bunu yaparken katılımcıların kullandıkları ifadeler kardeş ya da yükümlünün ifadesi olmasına bakılmaksızın, anlamlarına göre gruplandırılmıştır. (Yine de bu gruplamada yükümlü ve kardeş programa "attribute" olarak tanıtılmış olduğundan herhangi bir ifadenin kime ait olduğu takip edilebilmektedir.). Örneğin ilk kodlamada belirlenen 'Anne' kodunun altında katılımcıların anneleri ile ilgili kullandıkları ifadeler bulunurken, ikinci sıra kodlamada bu ifadelerin katılımcıların anne algılarına dair ne tür bir bilgi sağladığına bakılarak, ikinci sıra kodlar yani alt kodlar belirlenmiştir. İlk sıra kodlardan 17 tanesinin altlarında yer alan ifadeler alt kodlara ayrılmaya uygunluk göstermiştir.

3.3.2. Alt Kodlar

Araştırmada ortaya çıkan alt kodlar ise aşağıdaki gibidir:

- Anne Algısı

        - Nötr/Tanımlanamayan
        - Olumlu Anne Algısı
        - Olumsuz Anne Algısı
        - Şiddet Gören/Güçsüz Anne Algısı
- Baba Algısı
        - İhmal Eden-Uzak Baba Algısı
        - Olumlu Baba Algısı
        - Şiddet Uygulayan Baba Algısı
- Ailedeki Yeri
        - Görünmezlik
        - Nötr/Tanımlanamayan
        - Tolerans Gören
        - Uyumlu-Uslu Çocuk
        - Sorumluluk Yüklenmiş Çocuk
- Çocukluk Dönemi Algısı
        - Ekonomik Yetersizlik
        - Olumlu Çocukluk Dönemi Algısı
        - Olumsuz Çocukluk Dönemi Algısı
- Çocukluk Arkadaşları ve Suç
        - Suça Meyilli
        - Suçtan Uzak
- Akademik Başarısı
        - Başarılı
        - İlgisiz-Zayıf
        - Okula Gönderilmemiş

- Okul Faaliyetlerine Katılımı
    - Katılmış
    - Katılmamış
- Okul Dışı Faaliyetler
    - Suça İlişkin
    - Suçtan Uzak
- Okul Sevgisi
    - Okulu Sevmemiş
    - Okulu Sevmiş
- Öğretmen Algısı
    - Hatırlamıyor
    - Olumlu Öğretmen Algısı
    - Olumsuz Öğretmen Algısı
    - Şiddet Uygulayan Öğretmen
- Sosyal Çevresi ve Suç
    - Suç ile Tanışmaya Neden Olmuş
- Yetişkinlik Arkadaşları-1
    - Güvensiz-Arkadaşsız
    - Olumlu Arkadaşlık İlişkileri
- Yetişkinlik Arkadaşları-2
    - Suç ile İlişkili
    - Suçtan Uzak
- Arkadaşları Arasındaki Yeri
    - Çekingen/Sakıngan
    - Denk

    - Etkin
    - Uyumcu
- Suç ve Ceza Algısı
    - Yasa ile Çelişen Algı
    - Yasa ile Örtüşen Algı
- Kardeşin Öz Algısı
    - Gelecek Kaygısı/Planları Olan
    - İyi Çocuk-Ahlaklı İnsan
    - Öfkeli-Kavgacı
    - Sorumluluk Algısı Yüksek
    - Sınırı Bilen
- Kardeşin Gözünden Yükümlü
    - Fazla Hırslı-Agresif
    - Fazla İyimser-Hayalperest
    - İşten Kaçan
    - Korku Duymayan
    - Risk Algısı Düşük
    - Sorumsuz/Sorumluluktan Kaçan
    - Söz Dinlemeyen
    - Yanlış Arkadaş Seçen
- Yükümlünün Öz Algısı
    - Farkındalığı Düşük
    - Hırslı-Asi-Öfkeli
    - Kolay Para Arayan
    - Kural Dışı Olana Özenen

- Otoriteye Karşı-Uyumsuz
- Risk Algısı Düşük
- İşlediği Suçları Önemsiz Bulan

Katılımcıların cevaplarından, ilk sıra kodların altına yerleştirilmiş bulunan tüm ifadeler, ilk sıra kodların altında bulunan alt kodlardan ait oldukları kodlara taşınmışlardır. Yükümlü ve Kardeş'lerin ifadelerinin hangi alt kodlara ne şekilde dağıldığını görebilmek için ise 'Nvivo programı-Matrix Coding Querry' kullanılmıştır.

3.3.3. Kodlama

Bulgulara ulaşılırken yapılan kodlamada herhangi bir katılımcının aynı kodun altına gelen ve farklı alt kodlara işaret eden birden fazla ifade kullanmış olması gibi bazı katılımcıların ilk sıra kodların altında yer alacak hiçbir ifade kullanmamış olması da söz konusu olmuştur. Buna göre ilgili ilk sıra koda ilişkin kaç katılımcının herhangi bir ifadesinin bulunduğu ***n*** ile gösterilmiştir. Bu rakam o kod ile ilgili kaç katılımcının ifadesinin bulunduğunu göstermektedir. Herhangi bir alt koda yerleşmiş toplam ifade sayısı ise ilgili tablonun altında Toplam Kod Sayısı olarak gösterilmektedir.

4. Bulgular

4.1. Demografik Veriler

AİLE 1	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1	45	Evli	Erkek	İlkokul
Kardeş 2	40	Evli	Erkek	İlkokul
Kardeş 3	39	Evli	Kadın	İlkokul
Kardeş 4 (Yükümlü)	37	Evli	Kadın	İlkokul terk
Kardeş 5 (GK)	32	Evli	Kadın	Ortaokul
Kardeş 6	26	Bekar	Erkek	İlkokul
Kardeş 7	25	Bekar	Kadın	Lise

Tablo I- Aile 1-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

Tablo II- Aile 2-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 2	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1 (Yükümlü)	28	Evli	Erkek	Ortaokul
Kardeş 2	26	Bekar	Kadın	Üniversite
Kardeş 3 (GK)	24	Bekar	Erkek	Lise
Kardeş 4	22	Bekar	Erkek	Lise
Kardeş 5	20	Bekar	Erkek	Lise

Tablo III- Aile 3-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 3	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1	52	Evli	Kadın	İlkokul
Kardeş 2 (Yükümlü)	49	Evli	Erkek	Ortaokul terk
Kardeş 3	48	Evli	Kadın	İlkokul
Kardeş 4 (GK)	46	Evli	Erkek	Ortaokul
Kardeş 5	44	Evli	Kadın	İlkokul

Tablo IV- Aile 4-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 4	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1	33	Evli	Erkek	Lise terk
Kardeş 2 (GK)	32	Bekar	Erkek	Üniversite
Kardeş 3	31	Bekar	Erkek	Ortaokul
Kardeş 4 (Yükümlü)	30	Bekar	Erkek	Ortaokul terk

Tablo V- Aile 5-Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 5	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1 (Yükümlü)	46	Evli	Erkek	İlkokul terk
Kardeş 2 (GK)	43	Evli	Erkek	İlkokul
Kardeş 3	40	Evli	Kadın	ilkokul

Tablo VI- Aile 6- Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 6	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1 (Yükümlü)	23	Bekar	Erkek	Lise terk
Kardeş 2 (GK)	20	Bekar	Erkek	Lise
Kardeş 3	17	Bekar	Kadın	Lise devam

Tablo VII- Aile 7- Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 7	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1	26	Bekar	Erkek	İlkokul
Kardeş 2 (Yükümlü)	24	Bekar	Erkek	Ortaokul terk
Kardeş 3 (GK)	22	Bekar	Erkek	Yüksek Okul

Tablo VIII- Aile 8 - Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 8	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1	29	Evli	Kadın	Üniversite devam
Kardeş 2 (GK)	27	Bekar	Erkek	Üniversite
Kardeş 3 (Yükümlü)	24	Bekar	Erkek	Lise terk

Tablo IX- Aile 9 - Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 9	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1 (Yükümlü)	25	Bekar	Erkek	Ortaokul terk
Kardeş 2	21	Bekar	Kadın	Üniversite devam
Kardeş 3 (GK)	20	Bekar	Erkek	Ortaokul

Tablo X- Aile 10 - Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 10	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1 (Yükümlü)	27	Evli	Erkek	Ortaokul
Kardeş 2 (GK)	23	Bekar	Erkek	Ortaokul
Kardeş 3	15	Bekar	Erkek	Ortaokul

Tablo XI- Aile 11 - Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 11	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1 (GK)	42	Evli	Kadın	Üniversite
Kardeş 2 (Yükümlü)	38	Bekar	Kadın	Lise terk

Tablo XII- Aile 12- Ailedeki Tüm Kardeşlerin Soru Formunda Aranan Demografik Bilgileri

AİLE 12	Kardeşlerin Yaşları	Kardeşlerin Medeni Halleri	Kardeşlerin Cinsiyetleri	Kardeşlerin Eğitim Durumu
Kardeş 1 (GK)	33	Bekar	Kadın	Üniversite
Kardeş 2 (Yükümlü)	31	Bekar	Kadın	Üniversite

GK: Suça karışmış kardeş ile en fazla 5 yaş aralı ve hem cins, araştırma kapsamında görüşülmüş olan kardeş.

Yükümlü: Ailede suça karışmış olan ve yükümlü bulunduğu süre içerisinde görüşülmüş olan kardeş.

Eğitim Durumu Bilgisi: Yükümlülerin eğitim durumu bilgisi ceza evine girdikleri zamandaki eğitim durumlarına uygun olarak listelenmiştir. Bu yükümlülerden bazıları ceza evlerinde sürdürülen eğitim ve gelişim programları kapsamında uzaktan eğitim alarak eğitim yıllarını arttırmışlardır.

4.2. Kodlar ve Alt Kodlar

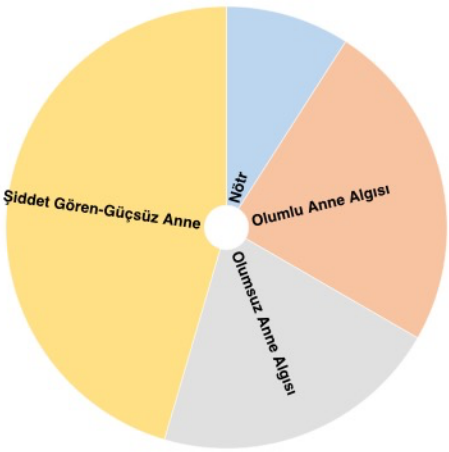
4.2.1. Katılımcıların Anne algısı

Toplam 24 katılımcıdan 3 yükümlü bir suça karışmamış kardeş olmak üzere 4 tanesi hariç herbiri aileye dair duygu, düşünce ve algılarını paylaştıkları aşamada annelerine dair hikâyeler paylaşmışlardır. Bu hikâyelerde aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere en çok tekrar eden içerik annenin şiddet gören, bu şiddetle baş edemeyen, bunun dışında da güçsüz bir karakter olduğunu anlatan ifadelerdir. Kardeşlerden yükümlü olmayanın annenin uğradığı şiddeti daha çok anlatma eğiliminde olduğu görülse de iki grubun ifadelerinde de şiddet gören/zayıf anne algısı göze çarpmaktadır. Toplam 12 aileden 11'inde annenin şiddet gördüğü ve güçsüz bir anne

figürü olduğuna dair cümleler kullanılmıştır. Bunun dışında katılımcıların annelerine dair hikâye ve algılarında dördü yükümlü olmak üzere 8 katılımcı olumlu ifadeler kullanırken, toplam 7 katılımcının anneleri ile ilgili olumsuz ifadelerinin olduğu görülmüştür.

Tablo 13- Katılımcıların Anne Algısı

n 20	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1: Nötr	2	1
2 : Olumlu Anne Algısı	3	5
3 : Olumsuz Anne Algısı	3	4
4 : Şiddet Gören-Güçsüz Anne Algısı	10	5
Toplam Kod Sayısı: 33		

Şekil 1- Katılımcıların Anne Algısı

4.2.1.1. Katılımcıların anne algısına dair ifadelerinden örnekler

4.2.1.1.1. Şiddet gören güçsüz anne algısı örnekleri:

...annem babamdan dayak yerdi mesela, döverdi babam annemi...(GK)

...annem babamdan çok şiddet gördü, ben onları hep gördüm, annem, abilerim...(GK)

...Annem saf yapıda, her şeye ağlıyor ama bir şey yapamıyor...(GK)

...okula gönderilmemene annen ne dedi?...annem karışmazdı ki...yani o karar veremez...(Y)

...annemin işi çok, amcalarım gelirdi hep, annem hep hizmet etsin, içim acırdı, anlıyor musun?...(GK)

...Anne babamın ilişkisi çok şiddetliydi, hep şiddet vardı...(GK)

...Benim küçüklüğümden beri hatırladığım hep annemi dövüyorlardı. Babam dövüyordu, ben hatırlıyorum amcalarım da dövüyordu...(Y)

...Anneme niye dayandın, boşamadın" dediğimde 'kime gitseydim?' der hep...(GK)

...annem benim peşime nasıl koşsun, her türlü hastalığı var, o bana yetişemezdi...(Y)

***4.2.1.1.2.** Olumsuz anne algısı örnekleri:*

... Annem çok dırdırcıydı. Her şeye bağırır, insanı cinlendirir...(Y)

... Çocukluğumu hep annemden dayak yiyerek geçirdim işte, diğerlerini de döverdi ama biraz asi miydim? Söylediğini yapmazdım, karşı çıkardım, hep beni döverdi, klasikleşmişti artık. Öbür kardeşlerimi o kadar dövmezdi...(Y)

...anneme bir şey anlatamazdık, bir şey oldu mu hemen kızardı. Şimdiki gibi değil öncekiler, şimdi çocuklar daha şanslı...(GK)

***4.2.1.1.3.** Olumlu anne algısı örnekleri:*

...ama annem hep yanımdaydı. Hiçbir zaman sırtını dönmedi. En zor günümde yoktan var eder...(Y)

...Annem çok merhametlidir. Kendinden güçsüze vurma, ihtiyacı olana yardım et, hep böyle derdi...(GK)

...Aile deyince annem var ya da kardeşim. Babamı da seviyorum ama aile demek annem demek...(Y)

... en büyük şansım düşününce annem, yani en büyük şansım...(GK)

4.2.1.1.2. *Nötr/Tanımlanamayan ifade:*

...Annem, babam namazında niyazında insanlardı...(GK)

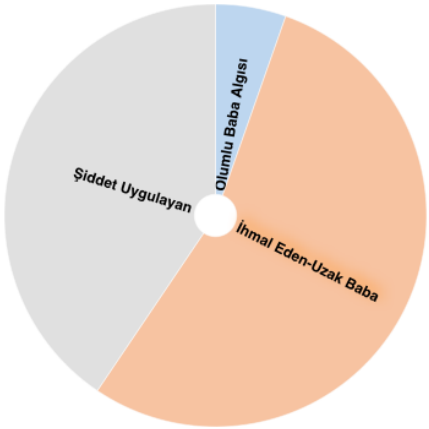
4.2.2. Katılımcıların baba algısı

Katılımcıların ailelerine dair hikâyelerinde bir tane yükümlü hariç tüm katılımcılar babalarına dair hikâyeler paylaşmışlardır. Babalarına dair hikâye paylaşan hiçbir yükümlü babaları için olumlu herhangi bir ifade kullanmamıştır.

Görüşme yapılmış kardeşlerin ifadeleri her bir aile için incelendiğinde, babaları için olumlu ifade kullanmış iki katılımcı suça karışmamış kardeşlerdir. Babaları için olumlu ifadeler kullanmış olan bu kardeşler de ailede baba şiddetinin varlığını dillendirilmiş olup bu şiddete rağmen baba ile ilgili olumlu ifadeler kullanmışlardır.

Tablo 14- Katılımcıların Baba Algısı

n 23	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : İhmal Eden-Uzak Baba Algısı	9	11
2 : Olumlu Baba Algısı	2	0
3 : Şiddet Uygulayan Baba Algısı	8	7
Toplam Kod Sayısı: 37		

Şekil 2-Baba Algısı

4.2.2.1. Katılımcıların baba algısına dair ifadelerinden örnekler

***4.2.2.1.1.** İhmal Eden-Uzak Baba algısı örnekleri:*

...2-3 ayda bir gelir, giderdi. Pek bir baba-kız ilişkimiz yoktu...(Y)

...Babam biraz sorumsuzdu. Alkol alırdı. Parasına savruktu. Sıkıntı çektik...(Y)

... Babam ilgilenmezdi bizimle...(Y)

... Baba eve para getirir. Yurt dışındaydı hep. Para gönderir, anne sahip çıkar. Babasız büyüdüm diyebilirim...(Y)

...Babam bizimle hiçbir zaman oturup bize derdimizi sormamıştır. Biz kendi kendimize büyüdük...(GK)

...Aile konusuna gelirse babam bize babalık yapamadı. Biz kendimize babalık yaptık...(GK)

...Babamla konuşulmaz. Babam çok yalnız birisi, kimsesi yok, biraz konuşan varsa o da benim. Ablam da hiç konuşmaz babamla...(GK)

...Bazen babam da bir şeyler getirir ama daha çok ben. Babam da sormaz yani bunu nasıl aldınız diye...(GK)

...Babamın kimseyle işi olmaz, kızmaz da, o gider kendi kendine odada oturur, bizim yanımızda durmaz, hani bana değil bir tek anlıyor musun? O öyle kendi halinde bir adam. Trikoda çalışıyor. İşten gelir hiç konuşmaz, o bana kızmaz da karışmaz da o herkese öyle ama...(Y)

***4.2.2.1.2.** Şiddet uygulayan baba ifadelerinden örnekler:*

...Babam da anneme çok yapmış. Annemi çok dövmüş...(Y)

...Benim anneannem bile babamdan şiddet görmüş. Ben, babamdır tamam ama hatalarını görüyorum, söylüyorum diye patavatsız oluyorum. Ablam babamıza laf söyletmez, babamızdır, söyleme; der...(Y)

...annem yapmazdı ama babam şiddet uygulardı...(GK)

...Babam biraz asiydi, çok korkardık, eve pek gelmezdi, evde değilken bile baskısı vardı, çalışır gelirdi, babam çok sinirliydi...(GK)

...Baba 34 yaşından itibaren çalışmadı, sürekli alkol alırdı, akşam gelirdi, sürekli şiddet, anneme...(Y)

...Çocukluğumla ilgili hiç bir şey hatırlamak istemiyorum. Babam biraz rahatsız biriydi, şiddet vardı...(Y)

...Ben büyük olduğum için babamı durdurmaya çalışırdım. Birinde babam anneme kadeh fırlattı, anneme değmesin diye kolumu kaldırdım, -dirseği ile bileği arasında oldukça büyük bir yara izini gösterdi- kolumda patladı kadeh, kolum böyle kaldı...(Y)

***4.2.2.1.3.** Olumlu baba algısı ifadeleri:*

...benim babamla iletişimim çok iyiydi...(GK)

...babam, mümkün olduğu kadar elinden geldiğini yaptığını düşünüyorum. Allah başımızdan eksik etmesin...(GK)

4.2.3. Katılımcıların ailedeki yerlerine dair algıları

Katılımcılara ailedeki yerlerine dair algıları çok ayrıntılı bir biçimde sorulmuş olmasına rağmen 5'i de yükümlü olan 5 katılımcı bu konuda bir şey söylememişlerdir. "öyle bir yer yok da..." ya da "özel bir yer yok öyle" gibi cevaplardan sonra aileye dair başka dinamiklerden bahsetmişlerdir. Bu 5 katılımcı dışında verilen cevaplar aşağıdaki tabloda gösterildiği gibidir.

Bu soruya verilen cevaplarda suça hiç karışmamış olan kardeşlerden 10 tanesinin ifadelerinde yüklenmiş ya da yüklenilmiş bir sorumluluk olduğu diğer ikisinin de spesifik bir sorumluluktan bahsetmese de kendisini ailenin uyumlu/uslu çocuğu olarak algıladığı görülmüştür. Yükümlülerden ise sadece birinin bu yönlü bir ifadesi olmakla beraber bu ifade kardeşlerini sokakta üçüncü kişilerin şiddetinden korumaya yönelik bir sorumluluk algısı ile ilgili olup suça karışmamış kardeşlerin sorumluluk algısı ifadelerinden farklı görünmektedir.

Tablo 15- Katılımcıların Ailedeki Yerlerine Dair Algıları

n 19	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Görünmezlik	0	2
2 : Nötr	0	2
3 : Tolerans	0	3
4 : Uyumlu-Uslu Çocuk	2	0
5 : Yüklenmiş Sorumluluk	10	1

4.2.3.1. Görünmezlik algısını gösteren ifadelere örnek

... Büyüdüğüm ailede bir yerim yoktu. Yok sayıldığım bile oldu. Unutulduğum günler oldu. Acaba beni dedem mi buldu diye düşünürdüm...(Y)

4.2.3.2. Nötr-Anlamlı bulunmayan ifadelere örnek

...Ailedeki yerim normaldi, sevilirdim. Diğer kardeşlerime nasıl, bana da öyle. Benden özel bir şey beklemediler...(Y)

4.2.3.3. Tolerans gördüğünü anlatan ifadelere örnekler

...Ben çocukken; evin küçüğü, yaramazı, ayrı bir yerim vardı. Çok hareketliydim, hiç yerimde durmazdım. Babam; 'bu kız benim başıma iş açacak' derdi hep...(Y)

...Ben evin en çok sevilen çocuğuydum. Birader derdi anneme "bu senin en sevdiğin oğlun" derdi...(Y)

4.2.3.4. Uyumlu-uslu çocuk algısını gösteren ifadeler

...Ben iyi bir çocuktum, hala iyi bir insanım, öyle tahmin ediyorum. Ailemde de, ben hep işin olumlu yönlerine bakan bir çocuktum. Sevgi, saygı, iyilik, düzgün hep öyle şey ederdim de…(GK)

...Abimle beni kıyaslarsak ben daha üstün tutuluyordum diyebilirim. –Neden?- Çünkü abim çok hırçındı ve aileden kopuk büyüdü. Ben öyle değildim...(GK)

4.2.3.5. Yüklenilmiş sorumluluk algısını gösteren ifadelere örnekler

...Ailede benim yerim sen büyüksün kardeşlerine sahip ol, sen büyüksün evi topla, sen büyüksün, derslerine daha çok çalış. Böyle sürekli sorumluluk, büyüksün, büyüksün...(GK)

...Ben ailenin akıllı olanıydım, ailede herkes yani halalar, nenemler de hep 'sen akıllısın, aileye sen sahip çıkacaksın' derlerdi. Benim okuyacağımı söylerlerdi, çünkü benim derslerim iyiydi. Davranışlarım düzgündü...(GK)

...Büyüdüğüm ailede ben ailenin babasıydım. Annemi dövecek diye babamı yumuşatan ben olurdum. Ev için alışverişi ben yapardım...(GK)

...Ben ailenin babası oldum. Yerim öyleydi yani. Çocuk olamadım ben...(GK)

...Benim anneme, babaanneme sözüm vardı, aşcı olacağım demiştim. Sonra babaannem öldü, biraz sıkıntılar oldu, okuyamadım ama askerden sonra allah izin verirse sözümü tutmayı düşünüyorum..şimdi bu işimde de ben işimi düzgün yaparım, benim yaptığım iş önemli buradaki (lokanta) kimse benim gibi yapamaz bunu...(GK)

***4.2.3.5.1.** Yükümlünün yüklenilmiş sorumluluk algısını gösteren ifadesi:*

...Ben en büyüğüm önde bir büyük yok anlıyor musun? Kardeşlerimi dışarıda korumak kollamaktı, bilmem ne kadar yaptım...(Y)

4.2.4. Katılımcıların çocukluk dönemi algısı

Katılımcıların tamamı çocukluk dönemlerine ilişkin soruya cevap vermiş, hikâye ve algılarını paylaşmışlardır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi çocukluk dönemine dair algılarının olumlu ya da olumsuz yönlerinden bahsederken ekonomik yetersizliğe de vurgu yapılmıştır. Görüşülen kardeşlerin hikâyelerine bakıldığında üç ailenin ekonomik durumunun stabil olmadığı, görece daha iyi ekonomik koşullara ulaştıkları zamanların da olduğu ama bunun korunmadığı bunun dışında katılımcıların algı, hikâye ve ifadelerine bakıldığında ekonomik

olarak yetersiz ailelerden geldikleri görülmektedir. Bu yetersizliğin seviyesi aileden aileye değişmektedir. Kimileri açlık seviyesinde yoksulluktan bahsederken kimileri *"karnımız doydu şükür"* diyebilmektedir.

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü üzere çocukluk dönemlerine dair hikâye ve algılarına bakıldığında yükümlü olan ve suça karışmamış kardeşler arasında ekonomik yetersizliğe dair ifade kullanımında belirgin bir sayısal farklılık vardır. Bunun dışında olumlu ya da olumsuz çocukluk dönemi algısı bakımından kullanılan ifadelerde belirgin bir fark görülmemektedir.

Tablo 16 - Katılımcıların Çocukluk Dönemi Algısı

n24	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
Ekonomik Yetersizlik	7	2
Olumlu Çocukluk Dönemi Algısı	9	7
Olumsuz Çocukluk Dönemi Algısı	4	4
Toplam:34		

4.2.4.1. Ekonomik yetersizliği anlatan ifadelere örnekler

...Çok fazla paramız yoktu bizim, evet fakirdik, ama zaman zaman iyi olduğumuz durumlar da oldu, ama bu benim lise zamanlarıma falan denk geldi, o zaman paramız olmaya başladı. O fakirliğin izleri bende hep kaldı...(GK)

...Çocukluğumda sıkıntı çektik belki ama iyiydi...(Y)

...Geçmişe dönüp bakarsan güzel bir çocukluk geçirdim diyemem. Gariban büyüdük. Akşam evde açız, bekliyoruz ki babam eve ekmek getirsin. Geliyor ekmek yok, açız, ağlaya ağlaya uyuyoruz. Diğer gün aynı, diğer gün aynı. E babam cezaevine düştü. Bizim ev işlerin yolunda gitmemesi ile bilinirdi. 8 kişilik aile. Babamın suçu mu bilmiyorum...(GK)

...Haaa güzel yerleri de vardı ama aklıma ilk gelen şey fakirlik...(GK)

...Çocukluğum 10 üzerinden beş. Yokluk vardı. Karda kışta börek de sattık. Kolay değildi. Genel olarak bakınca mutluyduk belki ama ezildik yani...(GK)

...İyiydim, çok iyi bir çocukluk geçirdim. Yokluk vardı, tamam var ama boğazımız eksik kalmadı. Karnımız doydu şükür...(Y)

4.2.4.2. Olumlu çocukluk dönemi algısına örnekler

...Her şeye rağmen çok güzel bir çocukluktu, özlüyorum ben o günleri...(GK)

...Çocukluğum çok güzel, rahat, istediğim saate kadar sokakta top oynardım. Gecikince biraz kızarlardı ama bir şey olmazdı, ben canım isteyince eve giderdim, istediğim saate kadar oynardım, kafeye giderdik sohbet ederdik...(Y)

...Çocukken arkadaşlarımla oyun oynardım. Evcilik, saklambaç köy yerinde ne oynanırsa...(Y)

4.2.4.3. Olumsuz çocukluk dönemi algısına örnekler

...Bilmiyorum ki nasıldı çocukluk, pek öyle bir çocukluğumuz yoktu. Evde yemek, iş, öyle...(GK)

...Güzel çocukluk zamanlarım da oldu ama babamın ayak sesleri geldiğinde ne yapmam gerek, ne yaparsam babamı durdurabilirim, eyvah yine annemi dövecek korkusu...(GK)

...Çocukluğumla ilgili hiçbir şey hatırlamak istemiyorum. Babam biraz rahatsız biriydi, şiddet vardı...(Y)

4.2.5. Katılımcıların çocukluk arkadaşlarının suç ile ilişkisi

Aşağıdaki tabloda da gösterildiği gibi konu çocukluk arkadaşlarının suç ile ilişkili kimseler olmaları bakımından irdelendiğinde yükümlü olan kardeş ile suça karışmamış olan kardeş arasında belirgin bir fark görülmemektedir. Zira katılımcıların paylaştığı hikâyelere bakıldığında yaş aralığı yakın ve hem cins olan bu kardeşlerin arkadaşlarının da aynı mahalleden aşağı yukarı aynı çocuklar olduğu görülmüştür. Ancak katılımcıların hikâyelerinin devamında suça meyilli çocukluk arkadaşları ile temaslarının devam edip etmemesi ya da suça

dair yönelimlerinde paylaşımlarının olup olmaması açısından belirgin bir farklılaşma görülecektir.

Tablo 17 - Katılımcıların Çocukluk Arkadaşlarının Suç ile İlişkisi

n24	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Suça Meyilli	4	7
2 : Suçtan Uzak	8	5

4.2.5.1. Suça meyilli çocukluk arkadaşları olduğunu anlatan ifadelere örnekler

...Çocukluk arkadaşlarım iyilerdi. Hiç ayrılmazdık, üç kişiydik, biri rahmetli oldu, biri şu an içerde...(Y)

... o arkadaşlarla şu an çok konuşmuyoruz ama birlikte oturuyoruz mahallede. Ben ortaokul, lise falan araya zaman girdi, farklı kişiler olduk...(GK)

...Hepsi çocukluk arkadaşlarım. Hepsi en az bir kere ceza evine girmiş çıkmış...(Y)

...çoğu dip, öldürülenler, sakatlananlar, kaybolanlar oldu. Daha sonrasında evlenip evliliğini yürütemedi, çocuk yapıp çocuklarını ortada bıraktılar. Çocuklukta meyleden büyüyünce de aynı devam etti...(GK)

4.2.5.2. Suçtan uzak çocukluk arkadaşları olduğunu anlatan ifadelere örnekler

...Çocukluk arkadaşlarım, konu komşu çocukları, akraba çocukları. Güzel çocuklardı...(GK)

...Çocukluk arkadaşlarım iyiydi, hala ailecek görüşürüz, çocuklarımız da görüşür. Sayısı çok değil ama hala hayatımdalar...(GK)

...Arkadaşlarım köyden çocuklar, hısım, akraba; tek suça karışan benim...(Y)

...Arkadaşlarım da iyiydi, hepsi oyundan sonra evlerine giderdi...(Y)

4.2.6. Katılımcıların akademik başarıları

Katılımcıların akademik başarıları ile ilgili ifadeleri aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre yükümlü olan katılımcıların görece daha ilgisiz/başarısız tarafta oldukları, suça karışmamış kardeşlerin ise akademik başarı algılarının görece daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 18 - Katılımcıların Akademik Başarıları

n24	**A: Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
Başarılı	8	3
İlgisiz-Zayıf	4	9

4.2.6.1.Akademik olarak başarılı olduklarını anlatan ifadelere örnekler

4.2.6.1.1. *Suça karışmamış kardeş:*

...Okulda hep başarılıydım ben. Hep teşekkür,takdir. Üniversiteyi derece ile bitirdim. Başarılıydım ben...(GK)

...Teneffüste haylazlık tamam ama dersi de dinlerdim. Ya takdir ya teşekkür...(GK)

...Okulda başarılıydım. Sever miydim bilmem...(GK)

...Okulda genelde ilklerde olurdum hep, her şeyde başarılı olmaya çalışırdım...(GK)

...Derslerim fena değildi. Öyle süper diyemem ama kendi başıma hallettim işte. Ben özel ders falan almadım ya da ne bileyim dershanelere gitmedim ama hallettik işte (üniversite mezunu)...(GK)

4.2.6.2.2. *Yükümlü:*

...iyiydim, devam etsem bence başarılı olurdum, ama annem okula göndermedi. Sevmesem de okurdum, hala okuyorum...(Y)

...Hiç sınıfta kalmadım, derslerimi severdim...(Y)

... Çalışkan bir öğrenciydim, inektim...(Y)

4.2.6.2. Akademik olarak ilgisiz/başarısız olduklarını anlatan ifadelere örnekler

4.2.6.2.1. Suça karışmamış kardeş:

...Derslerim bir beden eğitimi iyiydi, gerisi hep sıfır. Hiç çalışmazdım...(GK)

...Ben okumayı sevmiyordum...(GK)

...Zaten okumak da pek istemiyordum...(GK)

...Okulda çok başarılı değildim, normal, öğretmenlerimi çok fazla hatırlamıyorum...(GK)

4.2.6.2.2. Yükümlü:

...Okul bana boş geliyordu...(Y)

...Okul hayatım güzeldi, öğretmenlerim severdi ama ben dikkatimi toplayamadım. Hep gezeyim dolaşayım isterdim. Hatta bir keresinde müdür; 'dışarıda ne var dört tane köpek var (okul dışından erkek arkadaşları, okulun civarına gelip, onun dışarıya çıkmasını bekleyen), otur dersini çalış' dedi ama ben dinlemedim. Ben lise 2 terkim...(Y)

...Okulu hiç sevmedim ben, okuldan kaçıp bilardoya, atari salonuna gidiyordum...(Y)

...Okul hayatım hiç iyi değildi. Kafam hep dışarıdaydı. Okul hayatımı kısıtlıyordu. O hayatı yarım değil tam gün yaşamak istiyordum...(Y)

...Aslında derslerim iyi olabilirdi. O yola düştük uyuşturucu, hap, sigara. Okula gitmiyordum bile...(Y)

...Çoğu derse girmezdim liseye doğru, önce normaldi, çok iyi de değil...(Y)

4.2.7. Katılımcıların okul faaliyetlerine katılımı

Bu soruya verilen cevapların çocukları akademik hayata bağlayan bağlarını gösterebileceği beklenmiştir. Ancak yükümlü olan kardeş ile suça karışmamış olan kardeş arasında bu soruya verilen cevapların farklılaşmadığı gözlemlenmiştir. Çocukken bazılarının bu faaliyetlere katılmış ve bu katılımdan olumlu etkilenmiş bazılarının ise katılmamış olduğu gözlemlenirken; yükümlü olanlarla olmayanlar arasında bir fark olmadığı görülmüştür.

Toplamda 21 katılımcı bu soruya katıldım ya da katılmadım diye cevap verirken üç tanesi devam ettikleri okullarda herhangi bir faaliyetin olmadığını ifade etmişlerdir.

Bu soruya verilen cevaplarda bazı yükümlü kardeşlerin okullarında katıldığı faaliyetlerden çok olumlu etkilendikleri ancak hikâyelerinin devamında bu faaliyetlere katılıma istikrarla devam etmedikleri görülmüştür.

Tablo 19 - Katılımcıların Okul Faaliyetlerine Katılımı

n21	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Katılmamış	3	3
2 : Katılmış	7	8

4.2.7.1.*Yükümlülerin okul faaliyetlerine katılımdan olumlu etkilendiklerini gösteren ifadelere örnekler*

...İlkokulda Pasteur'un hayatını anlatan tiyatroda oynadım, iyiydim. Çok sevmiştim o etkinliği. Lisede de futbol oynadım...(Y)

...Okulun futbol turnuvasında oynadım, güzeldi o, işte 8 bitene kadar. Futbolu kendime göre güzel oynadım ama bilmiyorum...(Y)

...Güreş takımındaydım, antremanlara da gittim, imkanlar da elime geçti ama değerlendiremedik işte, ekmek geliyor da çiğnemek gerek...Güreşte iyiydim ben...(Y)

...Okulda folklor grubuna katıldım, severdim, iyi oynardım...(Y)

...Koroya katılırdım. Koromuz yarışmalara katılırdı. Çok güzeldi. Ama utanıyorduk işte bazen bildiğimiz şeyi bile söylemeye, parmak kaldırmaya utanırdım...(Y)

4.2.8. Katılımcıların okul hayatını sevip sevmemiş olması

Katılımcıların okulu sevip sevmedikleri, okula gitmekle ilgili isteki olup olmadıklarını araştıran soruya verdikleri yanıtlara bakıldığında yükümlü olan kardeşler ile yükümlü

olmayanlar arasında bir fark bulunmadığı, çoğunluğun okul hayatına dair hikâye ve duygularının olumsuz olduğu gözlemlenmiştir.

Okul hayatını, okumayı sevmeye dair bu soruya katılımcıların çoğunluğunun olumsuz ifadelerle cevap verdiği görülmüştür.

Tablo 20 - Katılımcıların Okul Hayatını Sevip Sevmemiş Olması

n24	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Okulu Sevmemiş	10	9
2 : Okulu Sevmiş	2	3

4.2.8.1. Katılımcıların okulu sevmediklerini anlatan ifadelerine örnekler

...Okulda 23 Nisan etkinliklerine katılırdım. Onları severdim. Başka etkinlik zaten yoktu. Orada bile ayrımcılık yaparlardı. Şiir okumak isterdim, daha zekilere verirlerdi mesela. Okulu sevemezdim, öğretim tarzlarını sevmezdim...(Y)

...Çok sevmiyordum okula gitmeyi...(Y)

...Ben okumaya pek meraklı değildim, sosyallik olsun diye gidiyordum, vakit geçsin, büyüyelim diye...(GK)

...Okulu sevmedim ben hiç. Pek anlamazdım da, bir de çok dayak vardı anlıyor musun?...(GK)

...okula gitmeyi sevmiyordum. Ya hiç bir çocuk sevmez bence, bak sor sevmiyorlar, niye sevsin ki? Her sabah kalkıyorsun erkenden, git otur. Kimse sevmez...(Y)

...Okulda parasızlık beni sıkıyordu. Ortaokulda hiç istemedim, babam zorla yolladı. Ama yokluk beni sıkıyordu. İstediklerimi alamamak, öbür çocukların aldığını görmek, canımız çekerdi...(GK)

...Hiçbir şey o zamanlarda okula gitmemi sağlamazdı herhalde...(Y)

...Eşofmanım yoktu, spor ayakkabım, öğretmen dövüyordu spor kıyafetini getirmeyeni, hep kaçardım beden dersi olunca...(GK)

...Ben okumayı sevmiyordum...(GK)

...Şu anki aklım olsa okula devam ederdim, ama o zamanlar hiçbir şey bunu sağlamazdı herhalde...(Y)

...O zamanlarda okullar altından saray olsa ben ders dinlemezdim, okulu da sevmezdim...(Y)

4.2.8.2. Katılımcıların okulu sevdiklerini anlatan ifadelerine örnekler

...Okul hayatım güzeldi, öğretmenlerim severdi ama ben dikkatimi toplayamadım. Hep gezeyim dolaşayım isterdim...(Y)

...Okul hayatım çok güzeldi, okutmadı babam. Öğretmenim bile bana dedi, sonuna kadar arkandayım diye ama okutmadı baba...(GK)

...Hiç sınıfta kalmadım, derslerimi severdim. Öğretmenlerim de iyi insanlardı...(GK)

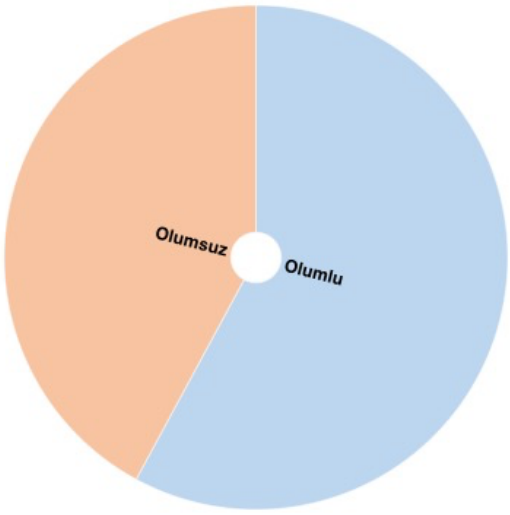
...Okulu hep çok sevdim, kendi kendime hazırlanır giderdim...(Y)

4.2.9. Katılımcıların öğretmen algısı

Katılımcılardan öğretmenlerini hatırlamadığını söyleyen bir suça karışmamış kardeş dışında tüm katılımcılar öğretmenleri ile ilgili hikâye ve algılarını paylaşmışlardır. Katılımcılar bazı öğretmenleri ile ilgili olumlu bazıları ile ilgili olumsuz hikâyeler paylaşırken, bazılarında olumsuzluğu anlatan içeriğin yanında şiddete de vurgu yapmışlardır. Bu hikâyelerde aşağıda bulunan tablodaki alt kodlara işaret eden birden fazla içerik olduğu durumlarda, bunlar ayrı ayrı kodlanmıştır. Tablonun altında yer alan şekilde gösterildiği üzere şiddet davranışı olumsuz algının altında toplandığında öğretmenlerle ilgili olumlu algı ve hikâyeler kodlanma sıklığı açısından olumsuzlardan bir tekrar sayısı ile daha yüksektir.

Tablo 21 - Katılımcıların Öğretmen Algısı

n24	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Hatırlamıyor	1	0
2 : Olumlu	8	11
3 : Olumsuz	5	6
4 : Şiddet Uygulayan Ögretmen	6	1
Toplam:38		

Şekil-3 Katılımcıların Öğretmenleri ile İlgili Algılarını Anlatan İfadelerinin Kodlanma Sıklığı

4.2.9.1. Katılımcıların olumlu öğretmen algılarını anlatan ifadelere örnekler

... Öğretmenlerimi severdim...(GK)

... Okul hayatım güzeldi, öğretmenlerim severdi...(Y)

... Öğretmenlerimin hepsi çok iyiydi. Bir öğretmenim vardı, çok düşkündüm ona...(Y)

... Okul hayatım çok güzeldi, okutmadı babam. Öğretmenim bile bana dedi, sonuna kadar arkandayım diye ama okutmadı baba...(GK)

... sadece bir erkek öğretmenim vardı, onun için giderdim okula...(Y)

... Şimdi hala okula giderim, muhabbete. Hocalarım söylüyor, "sen adam olmazsın derdik" diye...(GK)

...Öğretmenlerim güzel anlayışlı insanlardı...(Y)

... teneffüste top oynardık, bir tane öğretmen vardı, uzun teneffüste bizimle oynardı, severdim o zamanları, bizimle şakalaşırdı, severdim...(GK)

... Hocalarımı da sevdim, anlamadımki niye böyle oldu...(Y)

... Öğretmenlerim iyiydi. Destek veriyorlardı. Akıllı çocuksun yol yakınken dön diyorlardı. Ama işte bilemedik...(Y)

... Ama bir ilkokul öğretmenim bir tane de lisedeki öğretmenim ben okuyayım diye çok uğraştılar. Ama lisedekine dedim yani bu kadar benim için zahmet etmeyin, sınıfı geçemezsem size mahçup olurum. İlkokuldaki de paramız yok diye bana yemek olsun, okul gezileri olsun hep benim için ödedi yani...(GK)

Sesim çok güzeldi, müzik hocam çok uğraştı. Ama işte bir kez o yola girmişiz anlıyor musun? (Y)

4.2.9.2. Katılımcıların olumsuz/şiddet uygulayan öğretmen algılarını anlatan ifadelere örnekler

... beni anlayamadıkları için kızardım...(GK)

... Ama müdür çok döverdi bizi, ben de o yüzden gitmezdim okula, sevmezdim...(Y)

... Öğretmenlerim çok şiddet uygulardı. Ben de çok sıra dayağı yedim. Kız falan demezlerdi, o kadar sert döverlerdi ki, yerlere attıkları, savurdukları çocuklar olurdu...(GK)

... İstanbul'da müdür bana ters davrandı, hep bana kızardı, beni odasına çağırır, belasın sen, git bu okuldan, doğru dur...(Y)

... İlkokul hocamı sevmezdim, beni döverdi...(GK)

... Öğretmenler dayakçıydı. Adam doluyordu herhalde, bir şey desek hemen elini kaldırırdı...(GK)

... Şimdi söyleyim, beni okuldan soğutan ilkokul öğretmenimdi. Şiddet uyguluyordu bize. Neredeyse mahkemelik olmuştuk. Sonra iyileri de oldu ama gidişat değişmedi...(GK)

... Öğretmenlerimle aram pek iyi değildi. Karşılıklı pek sevmezdik birbirimizi. Okulun en kötü çocuklarından biriydim. Farkında değilim nasıl insanlardı...(Y)

4.2.10. Katılımcıların okul dışı faaliyetleri

Katılımcılara okul dışındaki zamanlarda neler yaptıkları sorulmuştur. Anlatılan hikâyeler ve verilen örneklere bakıldığında yükümlü olan kardeş ile yükümlü olmayan kardeşin okul dışındaki zamanlarda yaptıkları faaliyetlerin suçla ilişkisi bakımdan belirgin bir farklılığının olduğu gözlemlenmiştir.

Tablo 22 - Katılımcıların Okul Dışı Faaliyetleri

n23	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Suça İlişkin	1	10
2 : Suçtan Uzak	11	2

4.2.10.1. Yükümlülerin okul dışı faaliyetlerinin suça ilişkin olduğunu gösteren ifadeler

...O zamanlar uyuşturucu içmek vesaire bize aksiyon gibi geliyordu...(Y)

...Mahalleden arkadaşlarla iş çıkışı geziyorduk. İşi bıraktıktan sonra daha çok takıldık. Dükkanlara giriyorduk, evlere giriyorduk. Niye yaptık hatırlamıyorum. Ben köydeyken polisin ne olduğunu bilmiyordum. Burada öğrendim. Valla hem korkuyordum hem de yapıyordum, ben de anlamadım. Kavgaya karıştım, karışırım yani. Biri bana vurmazsa vurmam, ama bana

vururs a ben de vururum yani. Ben bisikleti, motoru, arabayı da hızlı kullandım. Pek doğru durmadık yani.-Ehliyetin var mı?- Ehliyetim yok, hayır...(Y)

...Gezdim eğlendim tamam da hep maddelerle geçti. Tinerdir, balidir, sigaradır…nedendir bilmem, artık zevkine miydi? Nasıl oldu bilmiyorum. Burada da (Göç ederek geldikleri büyük şehri kastederek) geldim, daha büyüğüz tabii bira, ot işte esrar. Kimse zorlamadı ama hep keyiften...(Y)

...Dağa gidip tek başıma çekiyordum. Bali uçucudur ha, kafası bir dakika, ama çok güzel olur. Görmek istediğin her şeyi görürsün. Çok eğlenceli olur. Üç harflilerle konuşursun. Mesela görürsen elinde bali, böyle karşısıyla konuşuyor, o üç harfliler onlar, geliyorlar o zaman, ne istersen yaşarsın, anlıyor musun? Çok güzel olur, güzeldir yani...(Y)

...8. Sınıfa kadar milletinki gibi, mahallede top oynardık, bisiklete binerdik. Sonra işte Esenler'de her köşede içiyorlardı, yani bak 10 çocuktan üçü içer tamam mı? Biz de işte...(Y)

...Okuldan sonra, birahanelerin oradan geçiyoruz, bayan çalıştırıyorlar, çağırıyor oradaki bayan "git bize şunu al, git bize bunu getir. Bana da havalı geliyor. Birahanelere takılıyoruz. Yaramazdık, hiperaktif, nasıl derler; mahalleli hem kızar hem de severdi. Orta ikide çete kurmuştum kendime. Astığım astık, kestiğim kestik. Sigaraya 10 yaşında başladım...(Y)

...Mahalleden arkadaşlarla gezerdik. Daha önce hiç gitmediğimiz yerleri keşfetmeye çıkardık. Hiç kimsenin gitmediği yeni yerlere giderdik. Rekor tutardık, 'sen bu kadar dövdün, ben bu kadar, sen şu kadar kan akıttın ben bu kadar'. –Kimi dövüyordunuz? - Kimi bulursak, yan baktın falan...(Y)

4.2.10.2. Kendisinin suçtan uzak, yükümlü olan yükümlü olan kardeşinin suça ilişkin faaliyetlerini anlatan ifade

...Mesela ben komşu çocuklarla oynarken, o aşağıda kuytu yerlerde erkek çocuklarıyla oynamayı tercih ederdi. O çocuklar da, bizim orada kum ocağı denen bir yer var, hani yaramaz,

uyuşturucu, kaçakçılık, hırsızlık vesaire yapan çocuklar vardı orada, onlarla görüşürdü. Ama gizli gizli yapardı bunu, annem gördüğünde onu döverdi. Ama o anlamazdı yine giderdi...(GK)

4.2.10.3. Suça karışmamış olan kardeşin okul dışı faaliyetlerinin suçtan uzak olduğunu anlatan ifadelere örnekler

...Sevmediğim şeyi yapmam. Pek sevdiğim bir şey yoktu. Ben bilgisayar oyununu çok seviyordum. İnternet kafede oynardım, evinde bilgisayarı olandan çok oynardım, iyi oynardım. Hırslanırdım benden iyi oynayan olunca kendimi geliştirmeye çalışırdım...(GK)

...Birinci sınıftan 8. sınıfa kadar okuldan çıkınca çok nadiren evin dışında olurduk o da yarım saat bir saat. Ben hep eve giderdim. Liseye başladıktan sonra insan gördüğü için tabi ama ben yani her insanın kendi içinde biteceği için ben yani kötü de var insan başka doğru yönlere de gidebiliyor ama ben o yönde gitmedim. Şöyle anlatayım size, mesela arkadaşlarım okuldan kaçardı, ben korkardım, kaçmazdım...(GK)

...Okuldan çıkınca buraları dağlıktı, dağlara çıkardık, yabani meyveler yerdik, buralarda gezerdik, top oynardık...(GK)

...Ama küçükken top oynardık, bisiklet binerdik, öyle şeyler. Mahalleden arkadaşlarla oynardık. Ben pek kimsenin evine gitmezdim. Sevmezdim öyle. Ben biraz yönlendiririrdim arkadaşlarımı, benim dediğim oyun oynanırdı yani. Kavga çıksın istemezdim, onları yatıştırırdım, akıl verirdim...(GK)

...Ortaokula kadar gittim, okuldan çıkınca hep direk eve gelirdik. Evde iş falan. Okul sonrası değil ama okul olmadığı zamanlarda sokakta falan oynardık...(GK)

4.2.11. Katılımcıların sosyal çevresi ve suç

Katılımcılara sosyal çevrelerine dair sorulan sorularda içinde bulundukları sosyal çevrenin suç ya da suçlu profil ile karşılaşmaya/tanışmaya vesile olup olmadığı araştırılmıştır. Toplam 12 yükümlü kardeşin 10'u içinde bulundukları sosyal çevrenin suç ile tanışmaya vesile olduğunu anlatan hikâyeler paylaşmışlardır. Bu 10 yükümlünün yedisinin suça karışmamış

kardeşleri de sosyal çevrelerinde suçlular ve suça dair unsurlarla karşılaştıklarını ifade etmişlerdir.

Tablo 23 - Katılımcıların Sosyal Çevresinin Suç ile İlişkisi

n16	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Suç ile Tanışma	7	10

4.2.11.1. Yükümlülerin sosyal çevrelerinin suç ile tanışmaya vesile olduğunu anlatan ifadelere örnekler

...Arkadaşlar önce mahalleden, sonra da çevre genişliyor. Mafya babalarıyla bile tanıştım...(Y)

...Bütün çevrem hep hırsızlık, cinayet bir tane düzgün adam yok. Öyle ortam, bizim tayfa. Büyüdükçe işler de büyüyor...(Y)

...Mahalleden arkadaşlarla iş çıkışı geziyorduk. İşi bıraktıktan sonra daha çok takıldık. Dükkanlara giriyorduk, evlere giriyorduk...(Y)

...Sonra işte Esenler'de her köşede içiyorlardı, yani bak 10 çocuktan üçü içer tamam mı? Biz de işte...(Y)

... ortamım, uyuşturucu ortamı, bira içki ortamı demek...(Y)

4.2.11.2. Suça karışmamış kardeşlerin sosyal çevrelerinin suç ile tanışmaya vesile olduğunu anlatan ifadelere örnekler

...Benim de serseri takımından arkadaşlarım vardı ama pek hareketli bir yapım olmadığı için etliye sütlüye pek karışmazdım ben. Güzel futbol oynardım, derslerimde başarılıydım falan...(GK)

...Çevremde hem hırsız hem dolandırıcı hem şiddet suçu işleyenleri gördüm. Uyuşturucu kullananlar vardı...(GK)

...Yani çevrende şiddet eğilimli insanlar var mıydı? - Tabii ki vardı. Vardı olmaz mı? 7/24 beraber olduklarımız da vardı...(GK)

...ben abimi görünce kendimi onlardan uzak tuttum, yanımda böyle bayılanlar oluyordu, ben hiç bir zaman kendimi bu durumun içine koymadım...(GK)

...Çocukluk arkadaşlarım okuldandı. Uyuşturucuya karışmama sebep olan okuldaki arkadaşlar. Artık hiçbiri ile görüşmüyorum...(Y)

...Arkadaşlar, mahalleden arkadaşlar yani bizim mahalle işte öyle... vesile oldu...(Y)

4.2.12. Katılımcıların yetişkinlik arkadaşları

Katılımcılara yetişkinlik arkadaşlarının kimler olduğu, yetişkinlik arkadaşlıklarının nasıl olduğu sorulmuştur. Katılımcılardan bir yükümlü hariç hepsi bu konuda ayrıntılı bilgi vermişlerdir. Katılımcıların arkadaşları ve arkadaşlıkları ile ilgili paylaşımlarını kodlama aşamasında bu konuda iki farklı boyutta bilgi verdikleri görülmüştür. Bunlardan ilki arkadaşlarının suç ile ilişkisi bakımından, diğeri ise arkadaşlıklarını olumlu değerlendirip değerlendirmemeleri bakımından anlamlı bulunmuştur.

"Yetişkinlik arkadaşların kimler, nasıl insanlar?" sorusu yükümlülerden birini rahatsız etmiş, soruya endişeli ve biraz da kızgın bir şekilde "neden soruyordun sen şimdi bunları?" diyerek soru ile karşılık vermiştir. Aradaki güven ilişkisinin zarar görmemesi için soruda ısrar edilmemiş, cevap vermek zorunda olmadığı söylenip bir sonraki soruya geçilmiştir.

Yükümlülerin yetişkinlik arkadaşlarının kimler olduğu sorusuna verdikleri cevaplarda tamamının arkadaşlarının suç ile ilişkili olduğu görülmüştür ancak bir tanesi artık onları arkadaşı saymadığını, onlarla görüşmediğini sadece kendisini suçtan uzak tuttuğuna inandığı bir akrabası ile görüştüğünü ifade etmiştir. Arkadaşlarının suç ile ilişkili olduğunu söyleyen yükümlüler ise onların bu yönelimi sebebi ile artık onlarla görüşmediğini ifade etmiştir. Bazıları ise artık bu arkadaşlarının da suçtan uzak durduklarını ifade etmişlerdir.

Katılımcıların yetişkinlik arkadaşlarının suç ile ilişkisine dair bilgi ve hikâyeleri aşağıdaki tabloya yansıtılmıştır.

Tablo 24 - Katılımcıların Yetişkinlik Arkadaşlarının Suç ile İlişkisi

n23	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Suç ile İlişkili	0	12
2 : Suçtan Uzak	11	0

4.2.12.1.Yükümlülerin yetişkinlik arkadaşlarının suç ile ilişkili olduğunu anlatan ifadelere örnekler

... Çok kötü şeyler yapıyorlar, kötü çok kötü şeyler... Ama şimdi hiç birisi ile görüşmüyorum. Hiç güvenim kalmadı... Arkadaşlarım tarafından ben sevildim, yanlarında istediler ama ben gitmedim. Artık benim hiç arkadaşım yok... Hiç kimsem hiç arkadaşım yok artık, "Survivor" izliyorum...(Y)

... Büyüdükten sonraki arkadaşların çoğunu sildim. Bana iş açanları. Başına bir şey geldiği zaman belli oluyor. Başıma iş gelince yanımda olanla görüşüyorum...(Y)

...Arkadaşım çok az. Cezaevinden arkadaşlarım var, suç ortağım olan arkadaşım, bir onunla görüşüyorum. Bir de zor zamanımda yanında kaldığım iki arkadaşım var. Onun dışında çoğunu eledim...(Y)

... Ben arkadaşımı kendim gibi gördüm, çok şeye tolerans gösterdim. Ama işte…(suç ortağından bahsediyor)... Onu bir daha görmek istiyor muyum bilmem...(Y)

...Teksltilden arkadaşlar. Onlarla ben orada tanıştım. Şimdi de hiç biri yok, neredeler! bilmem... Sadece arkadaştır yani, ailenin yerine koymak gerizekalılıktır. Arkadaş dediğin eğriyi doğruyu bilmez...(Y)

... Artık suç yapanı, uyuşturucu, hırsızlık... yanımıza bile almıyoruz, anladın mı? Ağzı bozuk olanı bile almıyoruz...(Y)

Katılımcılara yetişkinlik arkadaşlarına dair sorulan soruda mevcut durumda arkadaşlık ilişkilerinin ne kadar doyurucu olup olmadığını anlatan ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bu ifadeler ise aşağıdaki gibi kodlanmış ve tabloya aktarılmıştır.

Katılımcılardan suça karışmamış olan kardeşlerin 9 tanesinin olumlu ve doyumlu arkadaşlık ilişkilerinden bahsederken sadece üç yükümlünün bu yönlü ifadeleri olduğu görülmüştür. Üç tanesi suça karışmamış kardeş, dört tanesi yükümlü olmak üzere toplamda 7 katılımcının ise arkadaşlık ilişkilerinde güvensiz ve arkadaşsız olduklarını anlatan ifadeler kullandıkları görülmüştür.

Tablo 25 - Katılımcıların Yetişkinlik Arkadaşlıklarına Dair Algıları

n19	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Güvensiz-Arkadaşsız	3	4
2 : Olumlu Arkadaşlık İlişkileri	9	3

4.2.12.2. Katılımcıların güvensiz/arkadaşsız olduklarını anlatan ifadelere örnekler

...Çocukluk arkadaşlarım çocukken hep iyi gibi görünürdü bana ama yıllar sonra hiç de iyi değillermiş...(Y)

... Ama şimdi hiç birisi ile görüşmüyorum. Hiç güvenim kalmadı...(Y)

... Artık dünya öyle kötü olmuş ki insanları hemen anlıyorum, yüzüme bakan 'ben bunu nasıl kandırabilirim" diye bakıyor. Ama ben çocuk değilim, kandıramaz...(Y)

...Pek arkadaşım yok. Askerden önce işte abim söyledi? Neyse işte şimdi artık pek yok, işe girdim şimdi tekrar, oradakiler de çok büyük zaten evli barklı, arkadaşım değiller, öyle...(GK)

4.2.12.3.Katılımcıların Olumlu Arkadaşlık İlişkileri olduğunu anlatan ifadelere örnekler

... Şimdiki arkadaş çevrem, İzmir'dekiler var burada yine çok iyi bir arkadaş çevrem var...(GK)

... Çok arkadaşım yoktur ama arkadaşlarımla yakınımdır. Genelde sakin, efendi biri olarak bilinirim...(GK)

...Okuldan arkadaşlarım var. Kız arkadaşımın kardeşi var. Birlikte iyi vakit geçiriyoruz. Zaten kız arkadaşım var işte, pek bir vaktim de yok, vakit buldukça daha çok onunla zaman geçiriyoruz...(GK)

...Şimdiki arkadaşlarım da mahalleden ve ceza evinden arkadaşlar ama temiz insanlar. İşinde gücünde temiz insanlar...(Y)

... Şimdiki arkadaşlarım şu anda yaşadığım mahalleden arkadaşlar, iyi insanlar...(Y)

4.2.13. Katılımcıların arkadaşları arasındaki yeri

Arkadaşları arasındaki yerlerinin ne olduğu sorusuna 22 katılımcı aşağıdaki tabloda yansıtıldığı şekilde cevap vermiştir. Katılımcılardan bir suça karışmamış kardeş ve bir yükümlü soru üzerinde pek durmayıp, arkadaşları arasındaki yerini normal sözcüğü ile tanımlamıştır. Kendilerini arkadaşları ile denk bir yerde görüp, gruptaki herkesin tercihlerinin dikkate alındığını anlatan ifadeler "Denk" kodu altında toplanmıştır. Kendilerini arkadaşlarının arasında karar verici, söylediği yapılan, grubun liderliğini yapan kişiler olarak tanımlanmış pozisyonlar "Etkin" kodunun altında toplanmıştır. Diğerlerinin tercihlerine uyum gösterme hatta bazı örneklerde hiç sorgulamadan uyum gösterme şeklindeki ifadeler ise "Uyumcu" kodu altında toplanmıştır.

Arkadaşları arasındaki yerini Etkin ya da Uyumcu olarak algılama bakımından yükümlü olan kardeşlerin daha çok uyumcu, suça karışmamış olan kardeşlerin ise daha çok etkin olduklarını ifade ettikleri görülmektedir.

Tablo 26 - Katılımcıların Arkadaşları Arasındaki Yeri

n22	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
1 : Çekingen-Sakıngan	1	0
2 : Denk	4	1
3 : Etkin	6	2
4 : Uyumcu	0	8

4.2.13.1.Yükümlü kardeşlerin "Uyumcu" davrandıklarını anlatan ifadeler

... Ben lider falan değildim. Uyumluydum. İçine kapanıktım. Çocuklarım da öyle şimdi, çok sessizler...(Y)

... Genelde uyumluyumdur. Çocukken de böyleydi...(Y)

... Ben lider değildim, ufaktım ben arkadaşlarımdan, şunu getir bunu götür, söyleneni yapardım...(Y)

... Yaa bilmiyorum ki, birisi diyordu gel beraber gidelim diye, ben de hiç düşünmeden gidiyordum vallahi. 2 kişi, 3 kişi zorlayan da yok da… işte bilmiyorum...(Y)

... Biz memleketteyken çoğunluk ne derse onu yapardık; Aras'a balığa gidelim-gidelim, dağa gidelim yemlik toplayalım-toplayalım, kafana göre değil çoğunluğa göre. Burada biri bir şey dese herkes ona uyuyor. Hırsızlık yapalım, gidelim yapalım, gasp yapalım, koşup gidelim, yapalım…(Y)

... Yani herkes gibi, ben deyince yok yapmazlardı, yani daha çok başkaları derdi ben de uyardım...(Y)

...Çıkalım, eğlenelim, takılalım "hayır" diyemiyorum, sonra da işlere bulaşıyoruz...(Y)

... Benim liderliğim yoktur ama zaman zaman aklıma güvenilirdi...(Y)

4.2.13.2. Suça karışmamış kardeşlerin "Etkin" davrandıklarını anlatan ifadelere örnekler

... çoğu yerde bir liderlik pozisyonum vardır, sözümü de dinlerler...(GK)

...Arkadaşlar beni takdir ederdi. Futbol oynarken, sosyal ortamlarda işi düzgün yapmadıklarında müdahale ederdim. Ben hep organize edendim...(GK)

... Ben çocukken ele başıydım, sevilirdim, popülerdim, ablam daha asosyaldi. Saygı görürdüm, kızlar arasında da şiddet olurdu mesela ama ben hiç karışmazdım hatta arabuluculuk yapar aralarını yapardım...(GK)

4.2.13.3. Yükümlü kardeşlerin "Etkin" davrandıklarını anlatan ifadeler

... Lider gibiydim. Ben 'hadi şunu yapalım' deyince başkasının fikrinin önemi yoktu. Her şeyin ilki bende olurdu. 17'sinde arabam olmuştu. Liseye arabayla gidip geliyordum...(Y)

... Arkadaşlarım tarafından ben sevildim, yanlarında istediler ama ben gitmedim. Artık benim hiç arkadaşım yok. -Varken yerin neydi? Severlerdi, çok düşkünlerdi, herkese yardım eden, problem çözen birisiydim...(Y)

4.2.14. Katılımcıların Suç ve Ceza Algısı

Katılımcılara suç ve cezanın yasal olarak ne demek olduğu sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevaplarda katılımcıların hepsinin suç ve cezanın yasal olarak ne anlama geldiği konusunda genel ve birbiri ile benzeşen bir algılarının olduğu görülmüştür. Bu soruları takiben suç ve ceza hakkındaki kişisel görüşleri sorulmuştur. Bu sorulara verilen cevapların çoğu kez uzun ve ayrıntılı olduğu gözlemlenmiştir. Bu ayrıntılı cevapların içinde aynı katılımcıların birkaç cümlesinde yasalar ile örtüşen bir bakış açısını yansıttıkları, başka bazı ifadelerinde yasa ile çelişen, yasaları onaylamayan bir bakış açısını paylaştıkları görülmüştür. Bu durumu tabloya yansıtabilmek için bu şekilde ikili bir perspektifi yansıtan ifadeleri kullanmış olan katılımcıların yasa ile örtüşen ifadeleri bir kod olarak ilgili kodun altına konulurken, yasa ile çelişen ifadeleri de aynı şekilde ilgili kodun altına konulmuştur. Böylece tüm ifadeler ve bu ifadeleri kullananın

suça karışmamış kardeş mi yoksa yükümlü mü olduğu tabloda görünür olmuştur. Bu ikili perspektifin tabloya yansıması sonucu olarak da toplam ifade sayısı 31'e ulaşmıştır.

Toplamda kullanılan 31 ifadenin 15'i yasalar ile çelişen bir perspektifi yansıtmakta, bunların 11 tanesini yükümlülerin kullandığı görülmektedir, yasa ile örtüşen bir algıyı yansıtan toplam 16 ifadenin ise 12 tanesi suça karışmamış kardeşler tarafından kullanılmıştır.

Tablo 27 – Katılımcıların Suç ve Ceza Algıları

n24	**A : Suça Karışmamış Kardeş**	**B : Yükümlü**
Yasa ile Çelişen Algı	4	11
Yasa ile Örtüşen Algı	12	4
Toplam: 31		

4.2.14.1 Katılımcıların yasa ile çelişen algılarını gösteren ifadelere örnekler

... Suç, insanın o anki psikolojisi ile alakalı bir şeydir. Suç insanın kendisindedir, anlıktır biraz. Ben kanuna inanmıyorum, adalete de güvenmiyorum. Ceza bence cezaevi değil, o, suçu arttırıyor. Ben kızımı sevdiği şeyden mahrum bırakıyorum, o da kızımı hırslandırıyor. Ben ceza ne bilmiyorum, yani kişinin karakterine göre mi olmalı? Siz de yardım edin, bilmiyorum. Kanuna göre ceza insanın hak ettiklerini düşündükleri ama hak etmedikleri bir şey. Ben suçsuzların yattığını da gördüm...(Y)

... Cezalandırılmak kötü. Bir cinsel istismar falan, direk öldür ama eften püften şeyler için içeri alınca beni hırslandırıyor...(Y)

... Suçlu bizim gibilere diyorlar işte, bir de gerçek suçlu olanlar var...(Y)

... İşte mesela beni dövenler suçlu. Ben suçlu değilim. Ceza çok kötü bir şey. Sen söyle kim hapse girdi diye bir daha içmemiş...(Y)

... Şimdi bizim orada namus suçtur. Başkasının namusuna dokunursan suçtur. Hırsızlık suçtur. Anlıyor musun? Yani yüz kızartıcıdır. Senin yüzün kızarır, ailenin başı yerden kalkmaz o zaman. Ama adam vurdun suç mu? Değil. Adam dövdün, niye dövdün? Suç değil...(Y)

... Yasaya aykırı yaptığın suçtur ama öyle olmaması lazım her şeyde. Bana göre öyle değil. Bir kere dosyan varsa seni dinlemiyorlar, suçlusun yani...(Y)

... Bence ülkemizin şartları suç. Açlık sınırı 2.700 TL, Asgari ücret 2.020 TL. Sonra alkol, uyuşturucu; evlilikler böyle bozuluyor. Kaçakçılık malum. Faturalarımı ödeyemiyorum. İnsanın psikolojisi kaldırmıyor. Bir de çenebaz bir karın olsa, kadın cinayeti. Hep bir gelecek korkusu, kendimi geçtim, çocuklarımla ilgili korku. Kimi insan kafadan suçludur. Ama geçinecek parası olsa...(Y)

... Kasten, isteyerek yapılmış olan bir şeydir suç. Bence tecavüz suç, haksızlık suç, fakirin ekmeğini çalmak suç. Bence devletin suç dediği şeylerde adaletsizlik var...(Y)

... Ceza konusunu bilmiyorum doğrusu yani hapis eyvallah ama neyi çözüyor bilmiyorum. Ama nasıl çözülür onu da bilmiyorum...(GK)

... Suç, kanunda yazandır. Ama bağımlılık konusunda devlete katılmıyorum. Bence bağımlılık suç değil. Ceza, bilmiyorum bence çok tehlikeli. Daha suçlu kişilerle beraber oluyor. İyi olmuyor bence. Bu çocuğun psikolojisi orada daha da bozuldu. Orada şiddet gördü. Bilmiyorum...(GK)

...O zaman insanın özgürlüğünü almak da ceza oluyor. Ama suçluya sormak lazım, bunu neden yaptı. Bazen cezaların süresi tam da uygun değil bence. Adam 10 sene önce girmiş, tuşlu telefon var, çıkıyor akıllı telefon var. Adam nasıl hayata yeniden karışacak, topluma uyum sağlayacak? Öyle olunca sıkıntı. Ama mecburen bir ceza verilmesi lazım. Hatta bence tecavüzcüler falan, nefes bile almaları haram bence. İdam edilmeliler...(GK)

Katılımcıların yasa ile örtüşen algılarını gösteren ifadelere örnekler:

... Kanunen suç, kanunun emrettiklerine uymamak demek. Bence; ahlaksızlaşmak demek. Saygısızlaşmak. Öyle. Ceza da ahlaksızlığın bedeli demek...(GK)

... Ceza hak ettiyse verilmeli, hakkedene hak ettiğini vermezsek tekrar eder. Bir musibet bin nasihatten iyidir. Hak edene vermek gerekir cezayı...(GK)

... Yasaların yasak koyduğunu yaparsan suçtur her zaman. Suçun karşılığı cezadır. Ceza hak edenlere olacak. Ceza iyi bir şey çünkü ceza evinde insanın aklı başına geliyor biraz...(Y)

... söz dinlemeyen, bir yanlışa ısrarla giden, görmeyip de hala giden suçlu. Bence ceza iyi belki akıllanır diye ama öyle şiddet falan değil yani...(GK)

...Ceza, kanunen işlediğin suçun bedelini ödemek demek. Bence özgürlüğün kısıtlanması demek. Bazen iyi. Cezalandırılmasaydım ders çıkarmazdım, daha kötü yollara gidebilirdim...(Y)

... Bir şeyi çalmak, bir şey yapmak, bence de suç bunlar. Kanun da suç diyor. Ceza demek aileni hiç görmemek, dışarıyı hiç görmemek demek. Ceza iyi değil insanın psikolojisi bozuluyor orada. Bazen de iyi geliyor, insanın aklı başına geliyor...(Y)

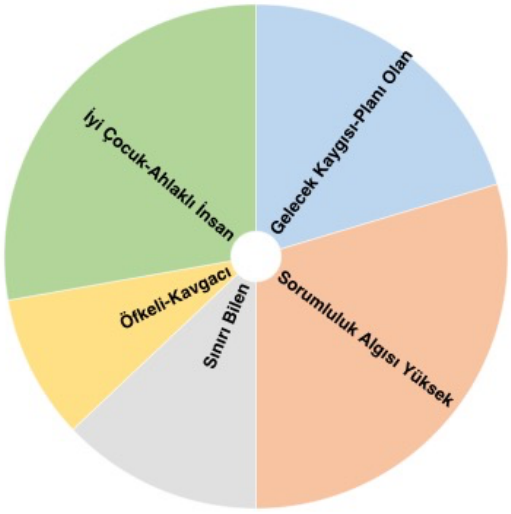
... Suç yanlışa sapan demek. Yani harama el uzatan. Kanunda da öyle yanlış yaparsan suç. Ceza da Allah bilir onu ama işte yapan da yanlışını bilsin diye burada da insanlar kesiyor cezayı. Bilmem iyi mi kötü mü ama yapmak da lazım, bir daha yanlışa sapmasın diye...(GK)

4.2.15. Suça karışmamış kardeşin öz algısı

Suça karışmamış olan kardeşin görüşme boyunca anlattığı hikâyeler, verdiği örnekler ve yükümlü olan kardeşi suça yönelirken kendisinin neler yapmakta olduğu sorusuna verdiği cevaplardan hareketle öz algısına dair bir kodlamaya gidilmiştir. Bu ilk sıra kodlamanın altında tekrar eden temalar ise alt kodlar olarak belirlenmiştir. Buna göre suça karışmamış kardeşlerin öz algıları aşağıdaki tablo ve şekilde yansıtıldığı gibidir.

Tablo 28 – Suça Karışmamış Kardeşlerin Öz Algıları

n12	**Suça Karışmamış Kardeş**
Gelecek Kaygısı-Planı Olan	11
İyi Çocuk-Ahlaklı İnsan	15
Öfkeli-Kavgacı	5
Sorumluluk Algısı Yüksek	16
Sınırı Bilen	7
Toplam: 54	

Şekil-4 Suça Karışmamış Kardeşlerin Öz Algılarını Gösteren Temaların Tekrarlama Sıklığı

4.2.15.1. Suça karışmamış kardeşlerin gelecek kaygısı-planı olan kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

... Bir de şimdi ben erkek lisesinde okudum. Sürekli kavga. Niye gözünün üstünde kaşın var diye kavga çıkardı. Ben hiç korkmazdım kavgadan. Kavgaysa kavga. Ama benim derslerim iyiydi. Teneffüste haylazlık tamam ama dersi de dinlerdim. Ya takdir ya teşekkür. Son aylar, mezun olacağım bir kavga çıktı, kavga büyüdü, polis bile geldi, karakola gittik, uzaklaştırma aldım, devamsızlıktan kalacağım. Gittim müdürle konuştum. Benimle uğraşmamak için bırakmadılar. Şimdi hala okula giderim, muhabbete...(GK)

... Benim de çevremde suça karışanlar oldu. Ya toprağın altında ya hapiste onlar. –Peki sen nasıl bunun dışında kaldın?- Hırsızla takılan hırsız olmak zorunda değil. Ben hep kendimi geri çekmeyi bildim. Arkadaş dediğin bugün var yarın yok. Ben hiç kimse için kendimi riske atmam...(GK)

... Hayat suç üzerine olmaz ki, diyelim ki mecbur kaldın, bileğin var, ya da güreşirsin, işte ya o seni yere düşürür ya sen onu, geçer gider. Bir işin gücün olmalı, kariyerin olmalı. Ben şimdi üniversite okumak istiyorum. Abim hapse girmeseydi ben üniversiteye giderdim. Dershaneyi bıraktım ben abim hapse girince...(GK)

...İstanbul'a gelmiştik, tekstilde işe girdim, biriktirdiğim parayla güvenlik sertifikası aldım. Askere gitmeden önce gece güvenlik olarak çalıştım. Sonra gece sorumlusu oldum...(GK)

... Okulda genelde ilklerde olurdum hep, her şeyde başarılı olmaya çalışırdım...(GK)

... Ben bir bakarım önce kendime neredeyim... Ben o yollara girilmez diye düşünüyorum...(GK)

4.2.15.2. Suça karışmamış kardeşlerin iyi çocuk-ahlaklı insan olduklarını anlatan ifadelere örnekler

... Ben iyi bir çocuktum, hala iyi bir insanım, öyle tahmin ediyorum. Ailemde de, ben hep işin olumlu yönlerine bakan bir çocuktum...(GK)

... Ablamla bizim şeylerimiz çok farklı, ben ona gitme derdim... arkadaşından uzak dur derdim... Ben kızıyorum ya, bana mesafe koyduğunu düşünürdüm...(GK)

... Abim alkol alır eve gelir. Ben alınca gelmem, annem beni öyle görünce üzülür diye ben gelmezdim...(GK)

... -sen niye bunlara hiç dahil olmadın? - annemi üzerim diye...(GK)

... Boynumuzu büktük, ailemize sahip çıktık. Şükür kendimize yetiyoruz. Arkadaşlar diyor, şurada eleman lazım, iş var. Gidiyoruz... Mesela çevremizde olurdu, küfür ederlerdi. Anasına, bacısına ben yapmam. Ettirmem de etmem de kimseye. Benim kimseye eyvallahım olmaz yani. Eşim bilir benim bir tane kotum vardı. Akşamdan yıkar sabah giyerdim ama kimseye eyvallahım olmaz...(GK)

... Hepsini gördüm ama ben kendime örnek almam öyle şeyi, adam kendini kepaze ediyor. Ben sigara dahi içmem. Gördüm yani nasıl rezil oluyorlar...(GK)

... Çok böyle insan vardı, mesela deri fabrikasında çalışıyoruz, yardım severim, arkadaşı götürüyoruz işe sokmak için. Adam yandaki dükkanın vitrinindeki ceketleri kesiyor. Hayırdır oğlum sen niye bakıyorsun oraya? "Şuraya merdiven dayarız, gece buraya girsek bunları indirsek, malı götürürüz" diyor. Olur mu öyle şey, sen deli misin, salak mısın? Elalem orada iş yapmış, adam çalışmış oraya koymuş onları, onun da senedi var sepeti var, ailesini geçindirecek, sen nasıl adamsın? İşte benim çevremde çok böyle insan vardı yani. Ama işte ben öyle adam değilim. Ben arada bir içki içerim, bu adamlar bilmez yani, beni kimse içerken görmez öyle...(GK)

... Aslında kötü bir şey yaptığında yani şimdi ben buradan bir şey çaldım, başkasının beni cezalandırmasına gerek yok ki, yani senin yüzün kızarır, kendini şurdan aşağı at daha iyi...(GK)

4.2.15.3. Suça karışmamış kardeşlerin öfkeli-kavgacı kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

... Ben hiç korkmazdım kavgadan. Kavgaysa kavga...(GK)

... Kavga ettiğim de oldu, mecbur kaldığımda, arkadaş için girdik kavgaya. Karakolluk da oldum bir kere...(GK)

... Sinirlenince kitleniyorum, duramamış olabilirim...(GK)

... Sadece biraz sinir hastalığı var bende yani çabuk sinirleniyorum yani en ufak şeye...(GK)

... Çocukları döverdik, bize selam versinler, bizden korksunlar, saygı duysunlar falan diye. 17-18 yaşıma kadar da yaptım böyle şeyler...(GK)

4.2.15.4. Suça karışmamış kardeşlerin sınırı bilen kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

...Ergenlikte oluyor böyle şeyler. –Senin de üzerinde bıçak vardı yani?- Evet vardı.

-Şu anda üzerinde bıçak var mı?- Hayır yok. –Neden yok?- Neden olsun? Benim hayatım şu anda doğruya, güzele doğru gidiyor. 17-18 yaşından sonra bir insan hala böyle şeyler yapıyorsa, ergenlikten çıkamamıştır. Yani şimdi biri bana bile bile omuz atsa, ben 'pardon' der yoluma giderim. İnsanın olgunlaşması ile ilgili. Bela istemem...(GK)

... Bir iki o sana vurur, bir iki sen vurursun, olur çocukken. Ama o çocukken olur. Ben korkarım doğrusu, bıçak çekeni var silah taşıyanı var. Ama o bunları hiç düşünmez, o hiçbir şeyi düşünmez. Ben evde peynir yok, zeytin yok diye düşünürken o kim bilir neler yapıyordu...(GK)

... Kavga ettiğim de oldu, mecbur kaldığımda, arkadaş için girdik kavgaya. Karakolluk da oldum bir kere. Ama bir yere varmadı yani. Temiziz yani. Ama üzerinde alet taşıyacak biri değilim. Taşısak o bizim başımıza bela olacak. Arkadaşımı savunmak amacıyla olmuşsa oluyor.Yani olur, ben vururum, ya da adam güçlüdür o bize vurur, çeker otururşun, bunu diyebilen bir insanım. Kinlenmem yani...(GK)

... Bazen haylazlık yapardık, yani mesela karpuz çalardık. Ya da ne bileyim dolmuşçuya abi üç liramız var bizi götürür müsün? derdik, bir fişle 5 kişi kola içerdik. O arkadaşlardan birisi adam yaralamadan hapise girdi şimdi... Sen hiç bıçak taşıdın mı? Küçüktüm, kuzenim vardı hatta şimdi adalet okuyor, 5-6 liralık bir şey özendik, aldık; böyle açılan bir bıçak. Oynuyordum elimde, kendi elimi kestim, hastanelik oldum, dikiş attılar. Kuzenimle işte şakalaşıyorduk öyle oldu, elime geldi. Bir daha da elime almadım. İşim olmadı. Gerek duymadım. Yani ben öyle

kavgaya karışayım falan öyle yapmam. Öyle sinirli değilim yani. Yani ne bakıyorsun diye kavga eden insanlar, sürekli kavga etme isteği ile dolaşan insanlar var ama ben öyle değilim. Çabuk sinirleniyorum ama duruyorum yani ama bir yerden sonra patlarım çok sinirlenirim ama. –en kötü ne yaptın çok sinirlenince?- yani normal kavga, dövüş ama ben dayak yedim diye eve gidip hırsla bıçak almam yani. Misal abim öyle değil, o direk sinirlenir, hemen kavga olsun gibi yani...(GK)

...Yoo girdim ama ben hiç oralı olmadım, şimdi diyelim ki küfür etmiş, ne olacak? ya iki tane tokat çekerim, ya o beni döver ama büyük bir şey olması lazım, böceği ya da karıncayı ezmiyorsun, karşındaki insan yani...(GK)

4.2.15.5. Suça karışmamış kardeşlerin sorumluluk algısı yüksek kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

... İş arkadaşlarımı kırmam ben, ilişkilerim iyi. Ailenden çok görüyorsun bu adamları. Bir de benim kariyer yapacak bir işim yok ama iyi çalışırsan, patronun gözüne girersen olduğun yerde kariyer yapabilirsin. Çok çalışırsan. Bulaşıkçı olarak girersin, garson olursun, müdür olursun, yeri gelir ortak olursun. Çalışanların çoğu gözü yükseklerde burası az mı veriyor, hemen başka yere geçmek niyetinde, hangisi daha çok para verirse oraya gidiyor. Öyle olmaz. Bir baltaya sap olmak istiyorsan olduğun yerde çok çalışacaksın...(GK)

... Sorumluluklarımız vardı. Kardeşlerimin çok o kadar değil galiba ama benim çok daha fazla sorumluluklarım vardı. Babamın işsiz kaldığı dönemde mesela, onlara; dikkat edin kendinize, babam şu an işsiz, çok fazla para harcamamaya çalışın, yabancılarla konuşmayın, hep o şeyi ben üstlendim galiba, o yüzden onlara oranla ben daha sorumluluk sahibiyimdir...(GK)

... Sonra abim ceza evine düştü, babam zaten evden gitmişti. Ben işime zaten düzenli gidip geliyordum yine cafe sektöründe çalışıyordum. Evde bir tek erkek ben kaldım. 4 kız var evde bir de annem. Bütün sorumluluk benim üstüme. Hepsinin sorunlarına ben bakmalıyım.

Mecburum çalışmaya. O saatten sonra at gözlüğü takmış gibi başka hiçbir şeye dönüp bakmadım, sosyal hayat sıfır, işime gittim, evime baktım, bütün yaşantım bunun üzerine...(GK)

... Ben eksiklerimi kendim tamamladım, ben kendime yeterim, kimsenin bana babalık etmesine gerek yok. Benim karnım mı aç? Ben çalışır karnımı doyururum. Benim cebimde sigaram mı yok, içmem, çalışır alırım, üst baş mı istiyorum, çalışır alırım. Ben kendime yeterim. Ben çaba sarf ederek elde etmeyi seçtim...(GK)

... Ben ailenin akıllı olanıydım, ailede herkes yani halalar, nenemler de hep 'sen akıllısın, aileye sen sahip çıkacaksın' derlerdi. Benim okuyacağımı söylerlerdi, çünkü benim derslerim iyiydi. Davranışlarım düzgündü. Öyle de oldu şimdi kardeşler arasında en çok kazanan benim, işi en sağlam olan da benim, bazı şeyler hep benden beklenir. Ailenin geçim parası bende toplanır. Evin alışverişini ben yaparım. Şampuanı da ben alırım, meyve sebzeyi de. Mesela işte bu kardeşim hapse düştü, bu son girdiğinde 15-16 bin lira masraf ettim ben buna. Oradaki yemekleri yemiyor diye, kantinden yemeğini alsın, sigarasını alabilsin diye. Diğer kardeşlerin böyle bir durumu yok, yine ben bakıyorum...(GK)

... İşlerimi ben kendim buldum. Ne yaptıysam kendim yaptım...(GK)

... Babam belki okuyalım isterdi ama maddi durumumuz elvermedi. Çalışıp üretmeliyiz ki aileye bir katkımız olsun...(GK)

... Şimdi artık laf yememek için sorumluluklarımı yapıyorum, bilgisayar oynayamıyorum. Sadece laf da değil, abimizin dükkanı yani yapmak gerekiyor. Bizim burada müdürden çok kıymetimiz var yani. Ben kendi alanımda tek olduğum için...(GK)

... Ben öyle istemiyorum, yardım eli uzatılsın istemiyorum. Kendi ayaklarımın üzerinde durayım istiyorum. 4 yıl halamların orada, 3,5 yıl havalimanında, sonra askerlik, şimdi burada... Harçlığımı hep kendim çıkardım...(GK)

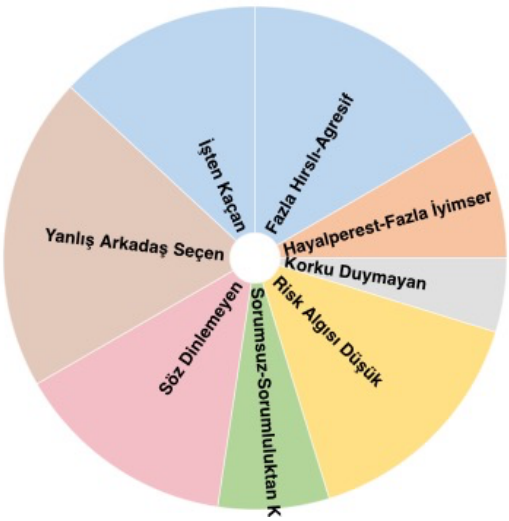
4.2.16. Suça karışmamış kardeşlerin yükümlü olan kardeşleri ile ilgili algıları

Suça karışmamış kardeşlerin bu çalışmanın yapılma amacını da gözeterek hikâyelerinde ve paylaştıkları bilgilerde yükümlü olan kardeşleri ile ilgili çok şey anlattıkları gözlemlenmiştir. Hatta kendilerinden çok yükümlü kardeşleri hakkında düşündüklerini paylaştıkları kodlama sayılarına bakılarak görülebilmektedir.

Suça karışmamış kardeşlerin yükümlü kardeşleri ile ilgili algılarını anlatan hikâye ve ifadelerde tekrar eden temalar alt kodlara toplanmıştır Toplamda 8 adet olan bu alt kodlar aşağıdaki tabloda tekrar etme sıklıkları ile birlikte gösterilmiştir. Bu temaların kullanılma sıklığı ayrıca tablonun altındaki şekil ile gösterilmiştir.

Tablo 29 - Suça Karışmamış Kardeşin Yükümlü Kardeş ile İlgili Algısı

n12	**Kardeşin Algısı**
1 : Fazla Hırslı-Agresif	14
2 : Hayalperest-Fazla İyimser	7
3 : İşten Kaçan	10
4 : Korku Duymayan	4
5 : Risk Algısı Düşük	13
6 : Sorumsuz-Sorumluluktan Kaçan	6
7 : Söz Dinlemeyen	12
8 : Yanlış Arkadaş Seçen	17
Toplam: 83	

Şekil-5 Suça Karışmamış Kardeşlerin Yükümlü ile İlgili Algılarını Gösteren Temaların Tekrarlama Sıklığı

4.2.16.1. Suça karışmamış kardeşin yükümlü olan kardeşinin fazla hırslı/agresif olduğunu düşündüğünü gösteren ifadeler

...Abim de iyiydi ama, sanki biraz benim oğlumu andırıyor birazcık şeyi vardı, hep ben derdi, biraz aksiliği vardı... Ama hep benim olsun, hep ben diyen bir yapısı vardı... bizimki işte hırsına yenik düştü, suça doğru gitti. Hırslıydı, çok hırslı, hırsına yenik düştü. Hep hırslıydı...(GK)

... biraz daha benden sinirli, yaptığı hareketlere hakim olamayan bir insan tipi...(GK)

... Ben mesela kafama takmam. Gelip geçen gelip geçer. Abim takılır kalır... Ben de çok kavga ettim ama kavga bitsin istersin. Dayak yemişsek tamam ne yapalım el elden üstündür dersin. Abim onu diyemez, o dayak yemeyi sindiremez. O yenilgiyi kabul edemez... Abim mahallede üstünlük kurmak isterdi. Ona bir şeyi zorla yaptıramazsın. Bizim gibi değildi...(GK)

... yani biraz kötü bir psikolojisi vardı, şiddetli yani...(GK)

... biri bir laf etsin hemen kavga, hiç bakmaz üçe beşe dalar...(GK)

... Yani dediğim gibi o çok sinirli direk hemen kavga edelim...(GK)

... Ya işte yüzde 70 yüzde 80 sinirli, öfkeli olması, herhangi bir şeye 'tamam' deyip geçememesi...(GK)

... O hep bir kavga içinde büyüdü...(GK)

... o kavga ettiğinde oturur ağlardım. –neden ağlardın, hırpalandığı için mi?- yok hırpalanma değil de, ne bileyim böyle hep hırçın büyüdü yani...(GK)

4.2.16.2 Suça karışmamış kardeşin yükümlü olan kardeşinin hayalperest/fazla iyimser olduğunu düşündüğünü gösteren ifadeler

...Karakteri zayıf kardeşimin. Onu ikna etmek çok kolaydır. İkna etmek çook kolaydır. Gerçek, reel şeylerin değil de hayalini kurduğu şeylerin peşinde koşar. Aşk onun için çok önemlidir mesela. Ben aşk kadınıyım derdi. Çok da güzeldi. Bakımına düşkündü. Bakımlıydı. Tamam aşk kadınısın ama aşk için bunları yapıyorsan aşk hayatını kısıtlıyorsa sana bunları yaptırıyorsa, özgürlüğünü kısıtlıyorsa, bu aşk değil bence, adını da koyamıyorum ama başka bir şey...(GK)

...Görmüyor muydu artık, görmek mi istemiyordu bilmiyorum. Ben kızıyorum ya, bana mesafe koyduğunu düşünürdüm...(GK)

... Çünkü o biraz fazla iyimserdir. Her şey iyi olacak diye düşünür. Bir de o ne bileyim cebindeki son parasını iste çıkarır verir, üstündeki kıyafeti ver de, verir. Ona göre hep "bir şey olmaz"...(GK)

... Ablam ve sevgilisi top olmaya çalışıyordu. Nasıl olacak?Ya çalıp çırpacak ya başka bir şey. Çalışmadan, kısa yoldan…Ben bir bakarım önce kendime neredeyim, top olabilecek miyim? Ben o yollara girilmez diye düşünüyorum. Onların psikolojisini ben biliyorum. Hayal. Hayal dünyasında yaşıyorlar...(GK)

... Kardeşim niye böyle oldu, çünkü o her şeyi oyun zannediyor. Çalmayı oyun zannediyor. İçmeyi oyun zannediyor. Hala "ben kendime yapıyorum, sana ne?"...(GK)

... İşe de soktuk bunu ama 'abi beni bırak benim hedeflerim var' dedi gitti... O hep bi kısa yoldan para kazanmak, zengin olmak hayalindeydi. Hep on katlı ev yaptırıcam falan derdi...(GK)

4.2.16.3. Suça karışmamış kardeşin yükümlü olan kardeşinin işten kaçan biri olduğunu düşündüğünü gösteren ifadeler

... Mesela o benim kadar mücadele etmezdi de ama benden zekiydi...(GK)

... O pek çalışmayı tercih etmedi... Yani liseye başladı 2 yıl üst üste devamsızlıktan kaldı... E okul yok işe gireceksin, evde oturamazsın... Abim çalışmayı da beceremedi. Şimdi o merdivenleri üçer beşer çıkmak istedi, ben birer birer çıkarım. Yani işte ben kafede çalıştım. Abim hemen cafenin sahibi olmak istedi. Ama hayat öyle değil...(GK)

... -ama kardeşin diyor ki: "Hamallık yaptım, bilardoda çalıştım, restorantta çalıştım, kahve açmıştık biz orada çalıştım"- bu işlerin toplamında 1 ay çalışmadı, iki gün üst üste gitmedi hiç işe...(GK)

...Ablam daha kendine dönüktür, kendini yormaz, keyfine düşkündür, babama benzer biraz; kimsenin altında çalışmaz, kahır çekmez...(GK)

... Çalışmayı sevmezdi. Şöyle anlatayım, kardeşim güneş varsa gölgeye kaçar, üşüdü mü güneşe çıkardı...(GK)

...abim şöyle, bakın yani abim X yaşında ama hayatında toplamda 3-4 ay anca çalışmıştır, yani öyle abim çalışmayı fazla sevmiyor...(GK)

4.2.16.4. Suça karışmamış kardeşin yükümlü olan kardeşinin korku duymayan biri olduğunu düşündüğünü gösteren ifadeler

...Benim de gözüm karadır. Ama abim öleceğini bilsin binlerce insanın arasına kavgaya girer. Ben de gözü karayım ama aptal değilim...(GK)

... Hiç korku yoktur onun yüreğinde anlıyor musun?...(GK)

... Kavga ediyor. Çocukken olur, ben de kavga ettim çocukken. Bir iki o sana vurur, bir iki sen vurursun, olur çocukken. Ama o çocukken olur. Ben korkarım doğrusu, bıçak çekeni var silah taşıyan var. Ama o bunları hiç düşünmez, o hiçbir şeyi düşünmez...(GK)

4.2.16.5. Suça karışmamış kardeşin yükümlü olan kardeşinin risk algısı düşük biri olduğunu düşündüğünü gösteren ifadeler

... Kardeşim daha uçarı kaçarıdır. Daldan dala zıplar, sonucunu hiç düşünmez...(GK)

... Uyarıları hiç tınlamaz, önemsemez...(GK)

... Mesela ben komşu çocuklarla oynarken, o aşağıda kuytu yerlerde erkek çocuklarıyla oynamayı tercih ederdi. O çocuklar da, bizim orada kum ocağı denen bir yer var, hani yaramaz, uyuşturucu, kaçakçılık, hırsızlık vesaire yapan çocuklar vardı orada, onlarla görüşürdü... annem gördüğünde onu döverdi. Ama o anlamazdı yine giderdi...(GK)

... işte söylediğim o, üstüne gitmesi, mesela hatasını görünce anlamalıydı, yolunu ayırmalıydı... Yani ablam bile bile kendi gitti istedi yani o arkadaşlarla beraber olmayı...(GK)

... Arkadaş dediğin bugün var yarın yok. Ben hiç kimse için kendimi riske atmam. Abim öyle değil, şimdi bu son yattığı dört yılı arkadaş yüzünden yatıyor. O arkadaşı nerede, yok. Dört sene kocaman bir zaman. Devlet bunu durduk yere yapmıyor. Değer mi? Değmez. O kendini çekmeyi bilmedi işte...(GK)

... Benim de serseri takımından arkadaşlarım vardı ama pek hareketli bir yapım olmadığı için etliye sütlüye pek karışmazdım ben...(GK)

... Diyorum ya sana nerede bela varsa bulur bu, üstüne üstüne gider...(GK)

4.2.16.6. Suça karışmamış kardeşin yükümlü olan kardeşinin sorumsuz/sorumluluktan kaçan biri olduğunu düşündüğünü gösteren ifadeler

... Ablam biraz suçu kendinden atmak istiyor, yani kendinden uzaklaştırmak, belki öyle mi rahatlıyor?...(GK)

... Kardeşim suça karıştığında bizi de yoruyordu. Çok yardımcı olmaya çalıştım başlarda. Onun yüzünden üç kere işimden oldum. Ailemle beraber bir dilim ekmeğe de muhtaç olduğum zamanlar oldu onun yüzünden...(GK)

... iş başvurusuna gitmesi bile olaydır ablamın, gitmez, görüşmez, çalışmaz. Çalışmayınca bizden geçinir; annem, ben. Ablamın bana da yalan söylediği oldu...(GK)

4.2.16.7. Suça karışmamış kardeşin yükümlü olan kardeşinin söz dinlemeyen biri olduğunu düşündüğünü gösteren ifadeler

... Uyarıları hiç tınlamaz, önemsemez, yani öyle...(GK)

... Ama onu ikna edemezdik, edemedik işte...(GK)

... İşte ablamın bence söz dinlememesi, arkadaşlarından uzak dur dedik dinlemedi...(GK)

... Bu okulda da yaramazdı. Memleketteydik, o zaman da kurallara uymazdı. 'İnsanlar Allah tarafından iyi ya da kötü getirilir, ben de kötü doğmuşum' derdi...(GK)

... Abim ne yaptı anlamadık ki biz, niye yaptı. Babam o kadar dövdü yani doğru dursun diye. O hep gitti belayı buldu...(GK)

... Kardeşime akıl veremedim ben bir türlü...(GK)

4.2.16.8. Suça karışmamış kardeşin yükümlü olan kardeşinin yanlış arkadaş seçen biri olduğunu düşündüğünü gösteren ifadeler

...Yanlış arkadaşlar hep edinir, hep öyleydi onun hayatı. Hep yanlış arkadaşları vardı...(GK)

... yanlış arkadaşlar yüzünden suça karıştı...(GK)

... Yani ablam bile bile kendi gitti istedi yani o arkadaşlarla beraber olmayı, öyle de oldu, cezalandırıldı...(GK)

...yaşı 18-19 gider 30-35 yaşında illegal iş yapan insanların yanına gider. Mesela mahallenin abisi diyelim ki Mehmet olsun, Mehmet başını okşasın abimin, cebine bir 10 lira para koysun, abim için Mehmet'ten iyisi yok, çünkü evde başını okşayan bir baba yok...(GK)

... Okuldan çıktığında da serserilik yapardı. Çocukken bile arkadaşları hep hırsızlık yapan serseri çocuklardı...(GK)

... Abimin kendi hatası yani. Şimdi biz abimle sadece evde bir araya geliyoruz. Belli bir günde çıkıyoruz eğleniyoruz ama benim ortamım farklı, belki takıldığı ortamlarda. Belki dışarıda abim dediği kişiler farklı kişilerdi, bilmiyorum ki...(GK)

...Aynı yerde büyüdük ama işte tamamen kişide bitiyor sanırım yani abim başka arkadaş seçimi yaptı, biz farklı. Aslında biz abimle aynı büyüdük ama belli bir süre sonra abim kendisine farklı arkadaşlar seçmeye başladı. Yani iyi koptu gitti...(GK)

4.2.17. Yükümlülerin öz algıları

Bu araştırmaya dahil olan yükümlülerin başlangıçta görüşmeyi kabul etmelerini sağlamak pek kolay olmamıştır. Ancak görüşme başladıktan sonra formdaki sorulardan bağımsız olarak yükümlülerin hikâyelerini, kendileri ile ilgili algılarını, neden suça karıştıkları ile ilgili algı ve düşüncelerini açık yüreklilikle paylaştıkları gözlemlenmiştir. Bu hikâyeler ve paylaşılan bilgiler çokça veri sağlamıştır. Bu hikâyelerde kodlar ve tekrar eden temaların açık seçik görülebildiği net ifadeler kullandıkları görülmüştür. Bu ifadeler aşağıdaki tablo ve şekilde gösterildiği üzere 7 alt kod altında toplanmıştır.

Tablo 30 - Yükümlülerin Öz Algıları

n12	**Yükümlü**
1: Farkındalığı Düşük	10
2: Hırslı-Asi-Öfkeli	10
3: Kolay Para Arayan	10
4: Kural Dışı Olana Özenen	12
5: Otoriteye Karşı-Uyumsuz	8
6: Risk Algısı Düşük	12
7: (Hataları/Suçları ile ilgili farkındalığı düşük, toleransı yüksek) Suçunu Önemli Bulmuyor	13
Toplam:75	

Şekil-6 Yükümlülerin Öz Algılarını Gösteren Temaların Tekrarlama Sıklığı

4.2.17.1. Yükümlülerin farkındalığı düşük kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

... Başımın dikliğinden midir nedir bilmem. Hep yanlış yollardan yürüdüm. Yanlış bir evlilik yaptım. Çok yanlış bir adamla...(Y)

...Benim yüreğim sevgiyle dolu. Pek mantığımla hareket edemem. Böyle bazen biri kafamı kesmiş, bir tarafa koymuş gibi geliyor bana. Ben o dört köpekten birine kandım işte...(Y)

... O zamanlar uyuşturucu içmek vesaire bize aksiyon gibi geliyordu. Sonra büyüdük işte, yaşıtlarımı gördüm, biz köşe başlarında hap atarken adamlar nerelere gelmiş. Ev almış, dükkan açmış, araba almış. Küçükken bizden korkup kaçan çocuklar şimdi müdür olmuş, iş yeri sahibi olmuş. Çok cahil olduğumu anladım, çok aşırı cahil, beynim çalışmıyormuş benim hiç...(Y)

...Benim dışımda bir şey yok, yanlış yola sapmasaydım, okulumu okurdum, böyle işte...(Y)

4.2.17.2. Yükümlülerin hırslı-asi-öfkeli kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

... Biraz bende de var herhalde, agresif miyim, neyim? 3 dakika, 5 dakika falan sürer ama sinirlenirim. Sözüm dinlenmeyince sinirlenirim...(Y)

...Dedim ya ben agresifim, takıntılıyım, haksızlığa gelemiyorum, kafaya takıyorum ben. Kimi insan umursamıyor, başımı belaya koymam diyor...(Y)

...İşte bir de hırslanıyorsun, hırslandım, ha bir eksik ha bir fazla, dedim...(Y)

...Ben öfkelenince gözüm hiçbir şey görmez, kendimi kaybederim. Yemek yemeyi, tuvalete gitmeyi ihmal ederim...(Y)

...Ama seni iki kere liseden atmışlar, kendim hatayı biliyorum ben: kavga. Öyle herkesi döveyim gibisine değil ama uslu durmadım...(Y)

...Birinde mesela bir çocuk nasılsa herkes inanır diye düşünüp, benim telefonunu gasp ettiğimi attı ortaya, o çocuğu öyle dövdüm ki, çok dövdüm. Sonra beni tutukladılar...(Y)

4.2.17.3.Yükümlülerin kolay para arayan kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

... Adama gidip diyorsun işte ver paranı diye, alıyorsun yani anladın mı?...(Y)

...Büyüdükçe işler de büyüyor, lüks arabalar falan, sen de istiyorsun...(Y)

...Önce evde babamdan çaldım. Sonra arkadaşlarla birlikte olunca işte çaldık...(Y)

...ama yalan yok, kolay parayı seviyorum ben...(Y)

...Hatırlamıyorum (nasıl kazandığını hatırlamıyor). Çok para kazandım. Babam sahip çıksaydı, kendimize mekan açıp, altımıza spor araba alıp, düzenimizi kurardık. Para mı yetmiyordu neydi?...(Y)

...Gitar denedim, sıkıldım, kırdım. Hayat bana hep bolluk içinde geçecek gibi gelmişti. Hiçbir hedefim olmadı, kariyer falan. Tek hedefim çok para kazandıracak bir işti...(Y)

... işte kapı kolu çalıyorduk, satıyorduk...(Y)

4.2.17.4. Yükümlülerin kural dışı olana özenen kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

...Mafya babalarıyla bile tanıştım. Arkamızı kollarlardı. Beni kardeşleri gibi görüyorlardı...(Y)

...Okuldaki arkadaşlarım uyuşturucu çekiyorlardı, görünce insan heves ediyor, aynı şey gibi, biri güzel bir ayakkabı alır, görünce senin gözün onda kalır ya, aynı onun gibi heves ettim işte...(Y)

...Okulu hiç sevmedim ben, okuldan kaçıp bilardoya, atari salonuna gidiyordum...(Y)

...Rahmetli arkadaşım getirdi ilk, uyuşturucudan öldü o. İlk esrar getirdi. Sonra devamı gelmedi. Ama sonra uslu çocuk değildik...(Y)

...Mesela bonzai içiyorduk, birileri düşüp bayılıyordu, hoşumuza gidiyordu, gülüyorduk...(Y)

4.2.17.5. Yükümlülerin otoriteye karşı/uyumsuz kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

...Çocukluğumu hep annemden dayak yiyerek geçirdim işte, diğerlerini de döverdi ama biraz asi miydim? Söylediğini yapmazdım, karşı çıkardım, hep beni döverdi...(Y)

...Beni .....'da buluyorlardı, gitmeyeyim diye bulunca dövüyorlardı, yine gidiyordum. Niye? bilmiyorum işte...(Y)

...Getirdiğim paranın hesabını veremeyince sobada yakardı. Cami dernek başkanıydı babam. Babam beni anlamıyor diye ondan nefret ederdim çocukken...(Y)

4.2.17.6. Yükümlülerin risk algısı düşük kişiler olduklarını anlatan ifadelere örnekler

...Büyüklerimiz yapıyor, büyüklerimiz kullanıyor, çok kötü bir şey olsa onlar yapmaz...(Y)

...Valla hem korkuyordum hem de yapıyordum, ben de anlamadım.... Ben bisikleti, motoru, arabayı da hızlı kullandım. Pek doğru durmadık yani. Ehliyetim yok, hayır...(Y)

...Şimdi benim her yerimde bir araz var. Sırtımda bir yara yeri var, sürekli iltihap. Bir çok kemiğim kırılmış doğru kaynamayanlar var, kolum böyle eğri kaldı. Sakat kaldık. Yine de geri durmadık işte...(Y)

...Ya var ya, ben en son işte iki kişiyi vurdum –silahla?- yok yani bıçakladım. Bana dediler, çok şanslısın diye, (kaburgalarının altında bir noktaya bastırarak) bir milim daha gitse adam ölüyormuş. O anda onu hesaplamıyorum ben, oysa hesaplasana, bacağına vur, düşünmüyorum işte. Biliyor musun ben bu olay olmasa dizide oynayacaktım? Seçmelere katılmıştım, aradılar seçildin diye, ama işte o sırada bu olay olmuştu...(Y)

4.2.17.7. Yükümlülerin suçlarını önemli bulmadıklarını anlatan ifadelere örnekler

...(Suç dosya sayısı ve çeşitliliği en yüksek olan katılımcılardan biri; tetikçilik, kaçakçılık, uyuşturucu ticareti, hırsızlık vb.)...Ben düzgün bir insanım. Kötü alışkanlığım yok (biraz düşündü) kumarım yok mesela, artık uyuşturucu da yok...(Y)

...Çimentepe'de büyüdüm, romendi çocukluk arkadaşlarım, mahalleden. Sahte para var ellerinde, yakalandılar, ilk dosyam işte. -Sen de sahte para ile yakalandı, yani? - Evet. Sonra ekstazi alıyorlardı arkadaşlar, ben de takılıyordum, sonra başka şeyler, içmeye hazır uyuşturucu ile yakalandım. Bir dosya daha. Askerliğe gitmeye yakındı, şimdiki eşimle çıkıyoruz o sıralar, bir iş yapıyoruz, aslında göçmen kaçakçılığı diye görünüyor ama aslında ben sadece şoförlük yapıyordum. –Biliyor muydun yapılan işin ne olduğunu?- Evet ama ben sadece şoförlük yapıyordum, şuradan al buraya bırak, o kadar. Sonra bir arkadaşım bizi gammazladı, haliyle çatıştık, ben de bıçakladım, sonra hepsi birden işte, bıçaklama, göçmen kaçakçılığı vs. vs. dedim ya hareketli bir çocuktum...(Y)

...Rekor tutardık, 'sen bu kadar dövdün, ben bu kadar, sen şu kadar kan akıttın ben bu kadar'. –Kimi dövüyordunuz?- Kimi bulursak, yan baktın falan. -Niye dövüyordunuz? - (gülerek) Rekor olsun diye...(Y)

5. Tartışma

Çalışma sonucunda elde edilen verilerin analizinde ulaşılan örüntüler bu ailelerde büyümüş bir çocuğun suça karışmasında etkisi olabilecek değişkenlere işaret etmektedir. Bunun yanında bu çalışma "Bu kardeşlerden biri suçtan uzak bir yaşam kurarken diğeri neden suça karıştı?" spesifik sorusuna cevap arayan bir çalışmadır. Elde edilen veriler bu kardeşler arasında suça yönelme davranışındaki farklılığın sebebi olabilecek etmenlere de işaret etmektedir.

Bu kardeşlerden birinin suça yönelmiş diğerinin yönelmemiş olmasının eğitim başarıları ve/veya eğitim hayatlarındaki başka değişkenlerden etkilenip etkilenmediğine baktığımızda okula devam edilen yıl sayısının suça karışmamış kardeşler için ortalamada iki ila üç yıl daha fazla olması ekonomik teori (Lochner, 2010) ile uyumlu görünmektedir. Literatürde erken yıllardan itibaren eğitime ulaşma ve devam etmede ailenin gelir seviyesinin belirleyiciliğini ve düşük sosyo-ekonomik seviyeden gelen çocuklar açısından bu durumun nasıl bir eşitsizlik yarattığını kanıtlayan çalışmalar bulunmaktadır (Sewell ve Shah, 1967; Taylor ve Yu, 2009). Türkiye'de de hane halkı gelir seviyesinin ortanın altında olmasının eğitime devam etmede negatif yönde bir etkisi olduğu sonucunu ortaya koyan ampirik çalışmalar yapılmıştır (Kılıç, 2014). Bu çalışma kapsamında görüşülen kardeşlerin hemen hepsi büyürken yaşadıkları ekonomik yetersizlikten bahsetmiş, bazıları bu durumun okula gitmeyi onlar için güçleştirdiğini açıkça ifade etmişlerdir.

… Okulda parasızlık beni sıkıyordu. Ortaokulda hiç istemedim, babam zorla yolladı. Ama yokluk beni sıkıyordu. İstediklerimi alamamak, öbür çocukların aldığını görmek, canımız çekerdi…(GK)

… Okul zenginler için iyi bir yer olur. O zaman öğretmenlerin de daha iyi davranır, öğretmenin gözdesi olursun. İyi kıyafetler giyinirsin, herkes sana özenir, herkes seni fark eder, o zaman okul daha iyi bir yer olur…(Y)

Okula devam ediyor olmanın sebep mi sonuç mu olduğunu net olarak söylemek mümkün değilse de ekonomik teori okula devam edilen yıl sayısı ile suça karışma arasında negatif bir korelasyon olduğunu ortaya koymuştur (Lochner, 2010). Bu teori ampirik çalışmaların sonuçları ile desteklenmektedir (Lochner,2010). Okula devam edilen yıl sayısının kişiyi suçtan uzak tutma etkisi iki eksende incelenebilir: akla ilk gelen zorunlu olarak zamanını okulda geçiren çocuğun/gencin suça dönük aktivitelerden uzak olması, okulda bulunan gencin suça karışamıyor olması; ikinci eksen ise görece uzun bir süreyi eğitimle geçiren gencin hayata üretken bir şekilde katılması olasılığını yükselterek suçtan uzak bir yaşam kurmasına vesile olmasıdır (Bell ve ark., 2021). Amerika ve Avusturalya örneklerinde 1980'lerden sonra gelen zorunlu eğitim yılını arttıran yasaların yürürlüğe girmesinden sonra suç istatistiklerindeki değişimi çalışan araştırma bu iki sonucun da istatistik olarak doğrulandığını ortaya koymuştur. Çocuk ve gençler hem okula devam etme zorunluluğuna uydukları yıllar arasında suçtan uzak durmakta hem de bu zorunlu süreyi tamamlayan çocuk ve gençler suça daha az karışmaktadırlar (Bell ve ark., 2021). Amerika'da oldukça geniş bir örnekleme ulaşmayı sağlayan istatistik verileri kullanarak yaşam döngüsü modeli ile yapılan bir çalışmada ise lise mezunu olmakla, uzayan hapis cezalarının kişiyi suçtan uzak tutma etkileri karşılaştırılmış; her ikisinin de etkili olduğu ancak hapishanede geçen sürenin uzamasının, lise mezunu olmanın getirdiği uzun vadeli yaşam kalitesi ve standardını yükseltme ve koruma motivasyonunu getirmediği dolayısıyla etki periyodunun daha kısa olduğu bulgulanmıştır (Fella, Gallipoli, 2014). Bu çalışmaların sonuçlarına dayanarak eğitime devam edilen yıl sayısının genci okulda bulunduğu süreler boyunca suça karışmaktan alıkoyduğu, eğitimin getirdiği avantajlarla hayata üretken bir şekilde katılmayı daha mümkün kıldığı ve kişinin öz algısını pozitif yönde etkileyerek hayat standardını toplumun onayladığı yollarla yükseltme, koruma çabasını motive ettiği için kişiyi suçtan uzak tutma etkisinin olduğu yadsınamaz. Bu çalışmada görüşülen kardeşlerde suça

karışmamış olanların eğitime devam etmiş olduğu yıl sayısının ortalamada daha yüksek olması bu bağlamda anlamlı görünmektedir.

Bu kardeşlerin okula devam etmelerinde bir etkisi olabileceği öngörülen okul ya da öğretmenlere dair sorulan sorularda iki grubun okul faaliyetlerine katılımı ya da öğretmenlerini sevip sevmemeleri arasında bir fark görülmezken, akademik başarı açısından suça karışmamış olan kardeşlerin akademik başarıları ile ilgili kendileri hakkında daha olumlu bir algıya sahip oldukları görülmüştür. Bu kardeşlerden suça karışmamış olanların okula neden daha çok yıl devam ettiklerini akademik başarı algılarındaki farklılık açıklıyor olabilir. Burada çocuğun nesnel ölçütler ile başarılı ya da başarısız olmasından ziyade konu ile ilgili öz algısı denetlenmiştir. Bu durumda çocuğun/gencin eğitim sisteminde kalmayı seçmesi için başarı algısını pozitif yönde etkileyebilmek önemli olabilir. Bu etkinin nasıl yaratılabileceği ise aşağıda "önemli diğerlerinin" çocuğun/gencin öz algısını nasıl şekillendirebileceğinin tartışıldığı bölümlerde ayrıntılı bir şekilde irdelenecektir.

Aşağıdaki cümle iki çocuklu bir ailede büyümüş, suça karışmamış olan kız kardeşinin üniversite mezunu olduğu kadın bir yükümlünün ifadesidir.

...Okul hayatım güzeldi, öğretmenlerim severdi ama ben dikkatimi toplayamadım. Hep gezeyim dolaşayım isterdim. Hatta bir keresinde müdür; 'dışarıda ne var dört tane köpek var (okul dışından erkek arkadaşları, okulun civarına gelip, onun dışarıya çıkmasını bekleyen), otur dersini çalış' dedi ama ben dinlemedim. Ben lise 2 terkim...(Y)

Bu iki grup kardeşin yetişkinlikteki arkadaşları ile olan ilişkileri iki ayrı boyutta değerlendirilmiştir. Bunlardan biri suçla ilişkisi bakımından daha direkt bir boyut olan arkadaşlarının suçla ilişkili kimseler olup olmadığını irdeleyen boyuttur. Bu boyutta suça karışmamış olan kardeşlerin yetişkinlik arkadaşlarına baktığımızda çocukluk arkadaşlarıyla süren ilişkilerinde de, sonradan edindikleri komşu ve arkadaşlıklarında da suçla ilişkili kimselerle temaslarının bulunmadığı görülürken, yükümlülerin yetişkinlikte de arkadaşlarının

suçla ilişkili kimseler olduğu görülmüştür. Diğer boyut ise bu iki grup kardeşin arkadaşlarını ve arkadaşlıklarını nasıl tanımladıkları ile ilgili olup, suça karışmamış kardeşlerin doyumlu arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinden bahsederken, yükümlülerin arkadaşlarına güvenmedikleri ve kendilerini arkadaşsız kimseler olarak tanımladıkları görülmüştür. Kriminolojik çalışmalar suça karışmaya sebep olan ve negatif değişkenler olarak anılan etmenlerin neler olduğunun yanında suçtan uzak olma sonucuna etki ettiği düşünülen ve pozitif etmenler olarak anılan değişkenleri de çalışır, ancak literatürde pozitif değişkenleri çalışan araştırmaların sayısı görece azdır (Kosterman ve ark., 2005). Kosterman ve arkadaşları (2005) pozitif değişkenleri yedi ana başlık altında toplamış ve bunların suç ve madde kullanımı üzerindeki negatif etkisini araştırmıştır. Bu çalışmada incelemeye alınan başlıklar gönüllü çalışmalar, grupça yapılan aktiviteler, olumlu komşuluk ilişkileri, insanlarla bağ kurma, yapıcı ilişki kurabilme, finansal sorumluluk ve dürüstlüktür. Büyük oranda olumlu insan ilişkilerini konu alan bu çalışmada yapıcı ilişki kurabilme, finansal sorumluluk ve dürüstlük suça karışma ve madde kullanımı üzerinde negatif yönlü etkisi en yüksek değişkenler olarak bulunmuştur (Kosterman ve ark., 2005). Bu iki grup kardeş arasında arkadaşlarıyla yapıcı ilişkiler kurmak konusundaki bu farklılık anlatıcı bir sonuç olmakla birlikte bu nedensel ilişkide hangi değişkenin sebep hangisinin sonuç olduğu ya da tek başına bu değişkenin ne kadar etkili olduğunu belirleyebilmek için konu ile ilgili takip eden çalışmalara ihtiyaç vardır.

Ekonomik koşulların belirleyiciliğini araştırdığımızda, elde edilen bilgi ve hikâyeler dönemsel yükselme ve düşüşler olmakla birlikte bu ailelerin tümünün ekonomik yetersizlik içinde olduğuna işaret etmektedir.

...Haaa güzel yerleri de vardı ama aklıma ilk gelen şey fakirlik...(GK)

...İyiydim, çok iyi bir çocukluk geçirdim. Yokluk vardı, tamam var ama boğazımız eksik kalmadı. Karnımız doydu şükür...(Y)

Yine de bu yetersizliğin suça yönelmede doğrudan bir faktör olduğu sonucuna varılacak hiçbir ifadenin bulunmadığı görülmektedir. Bu durum ekonomik yetersizliğin suça yönelmede dolaylı etkileri olduğunu söyleyen çalışmalar ile paralellik göstermektedir (Ferguson ve ark., 2004; Rutter, Giller, & Hagell, 1998). Bu çalışmalara göre ekonomik yetersizlik aile disfonksiyonlarını beslerken, anne-babanın ebeveyn olarak sorumluluklarını yerine getirme becerilerini de olumsuz etkilemekte, ayrıca ekonomik yetersizlik eğitime devam edilen yıl sayısının düşüklüğü, yaşanılan sosyal çevrenin suç ile iç içe olması gibi sonuçları da beraberinde getirmektedir (Dodge, Pettit, & Bates,1994; Conger ve ark., 1992; Gauffin ve ark., 2013; Kramer, 2000). Burada ekonomik yetersizliğin sebep olduğu aile disfonksiyonları sert disiplin, anne sıcaklığında eksiklik, agresif yetişkin davranışlarına şahitlik etme, agresif anne, aile hayatı kaynaklı stres, annenin sosyal destek verme yetersizliği, arkadaş çevresi istikrarsızlığı ve yetersiz bilişsel uyarandır (Dodge, Pettit, & Bates,1994). Ekonomik yetersizliğin sebep olduğu suça yöneltme etkisi olan bu faktörler dikkate alındığında, bu çalışma kapsamında görüşülmüş ailelerde büyümüş bir çocuğun suça karışması olası olmakla birlikte, bu iki grup kardeş arasında suça yönelip yönelmeme davranışındaki farklılığı açıklamamaktadır.

Bu kardeşlerin aile dinamiklerine baktığımızda, anne zayıf ve şiddet gören bir karakterdir.

...Annem saf yapıda, her şeye ağlıyor ama bir şey yapamıyor...(GK)

...okula gönderilmemene annen ne dedi?...annem karışmazdı ki...yani o karar veremez...(Y)

...Benim küçüklüğümden beri hatırladığım hep annemi dövüyorlardı. Babam dövüyordu, ben hatırlıyorum amcalarım da dövüyordu...(Y)

Suçun nedenlerine dair teorileri karşılaştıran boylamsal bir çalışmanın sonuçlarına göre anne ile çocuk arasındaki bağ; suça karışmada sosyo-ekonomik seviye, ırk, cinsiyet, yaş ya da ailenin dağılmış bir aile olup olmamasından daha belirleyici bir etmendir (Leiber ve ark. 2007).

Bu çalışmada elde edilen, baba ile ilgili temalar ise daha dikkat çekicidir. Baba şiddet uygulayan, ihmal eden/uzak bir karakterdir.

...2-3 ayda bir gelir, giderdi. Pek bir baba-kız ilişkimiz yoktu...(Y)

...Babamın kimseyle işi olmaz, kızmaz da, o gider kendi kendine odada oturur, bizim yanımızda durmaz, hani bana değil bir tek anlıyor musun? O öyle kendi halinde bir adam. Trikoda çalışıyor. İşten gelir hiç konuşmaz, o bana kızmaz da karışmaz da o herkese öyle ama...(Y)

...Babam biraz asiydi, çok korkardık, eve pek gelmezdi, evde değilken bile baskısı vardı, çalışır gelirdi, babam çok sinirliydi...(GK)

...Çocukluğumla ilgili hiç bir şey hatırlamak istemiyorum. Babam biraz rahatsız biriydi, şiddet vardı...(Y)

...Babam bizimle hiçbir zaman oturup bize derdimizi sormamıştır. Biz kendi kendimize büyüdük...(GK)

Anne ve baba figürüne dair bu algı ve hikâyeler suça yönelme ve aileye dair teorilerden özellikle aile içi şiddetin şiddet suçlarını yordaması bakımından etkili olduğunu ortaya koyan araştırma bulguları ile örtüşmektedir (Hotaling ve ark.,1989; White, Widom 2003; Herrera, 2001). Bunun yanında aile üyelerinin ilişkilerinde idealden uzaklaşan yapı, anne-babanın bakım verme görevlerini tam ve düzgün yerine getiremeyişi ve suç arasındaki ilişkilere dair çalışma sonuçları ile paralellik göstermektedir (Hotaling ve ark., 1989; White, Widom 2003; Herrera, 2001; Rosenbaum,1989; Kolvin ve ark., 1988). Kanada'da çocuğun özellikle baba figürü ile bağ kuramayışının sonuçlarını araştıran bir çalışmada, tek ebeveynli ailelerdeki çocukların suça karışma eğilimleri, ebeveynin anne ya da baba olması ve ailenin ekonomik koşulları üzerinden incelenmiştir (Wong, 2017). Araştırma sonucunda, yalnız bir anne ile yaşayan gençlerin suça yönelme eğilimlerinin yalnız bir baba ile yaşayanlardan çok daha yüksek olduğu bulunurken, ekonomik koşulların belirleyiciliğinin bundan çok daha düşük olduğu bulgulanmıştır (Wong,

2017). Gencin baba ile kurduğu bağın suçtan uzak tutmada etkili olduğu düşünülmüştür (Wong, 2017). Bu bulguyu destekleyen sonuçlara sahip bir başka çalışma özellikle ergenlik yıllarında evde bir baba ya da baba figürünün varlığının gelir seviyesinden bağımsız olarak özellikle erkek çocuklar için suçtan uzak tutan bir etkiye sahip olduğu, burada spesifik bir aktivite değil ama ergen ile babanın birlikte geçirdiği vaktin anlamlı bulunduğu ifade edilmiştir (Cobb-Clark, Tekin 2014). Aynı şekilde aile ve suç arasındaki ilişkiyi üç ayrı teori çerçevesinde araştıran Sogar (2017) yaptığı karşılaştırmalı çalışmada çocuğun ebeveyni ile kurduğu bağın, ailenin ekonomik koşullarından da, aile yapısından da daha belirleyici olduğunu bulgulamıştır. Bu ailelerde gözlemlenen disfonksiyonalite her iki grup kardeşin algı ve hikâyelerinde sabit görünmektedir. Her iki grup için de anne zayıf, şiddet gören; baba şiddet uygulayan ve uzak bir karakterdir. Dolayısıyla bu durum araştırmaya konu bu ailelerdeki bir çocuğun suça yönelmesini açıklamaya yardımcı olmakla birlikte, iki kardeş arasındaki farkı açıklamamaktadır.

Bu çalışmada görüşülen iki grup kardeşin ekonomik yetersizlik, aile içi şiddet ve öğretmen şiddetini dillendirme sıklığı arasında bir fark görülmektedir. Suça karışmış kardeşler bu konularla ilgili suça karışmamış olan kardeşlere göre belirgin şekilde daha az ifade kullanmışlardır.

Yükümlü kardeşler büyüdükleri ortamdaki ekonomik yetersizliği ya daha az önemli buluyor ya da bu konuda pek fazla konuşmuyorken suça karışmamış kardeşlerin bu yetersizlik ve olumsuz etkilerini daha çok dillendirdikleri görülmüştür. Paylaşılan hikâyelere yakından bakıldığında ise yükümlü kardeşlerin bu yetersizliği çözmek, kendi arzu ettiklerine ulaşmak ile ilgili kendi yollarını bulmaya erken yaşlarda başladıkları da görülmektedir.

Eve getirdiği paranın kaynağını gösteremediğinde babasının o parayı sobada yaktığını ifade eden yükümlü, önce babasından sonra inşaatlardan çaldığını söyleyen yükümlü ya da "*benim param hep vardı, bir şekilde param oldu...lisede kendi arabam vardı*" diyen

yükümlünün ifadelerinde de görüldüğü gibi maddi kaynaklara illegal yollarla ulaşmaya erken yaşlarda başlamış olmaları büyüdükleri ortamdaki ekonomik yetersizliği daha az dillendirmiş olmalarını açıklıyor olabilir. Burgess (1952) ekonomik yetersizliğin ailedeki çocuğu suça yöneltmede dolaylı etkileri olduğunu ifade etmekle birlikte hem erkek hem kız çocuklarının illegal bir şekilde paraya ulaşmaya kalkışmalarının arkasında da yoksulluğun olduğunu vurgulamıştır; çalışmasında bunun önüne geçmek için ailenin eğitilmesinin yanında ailenin asgari bir standarda ulaştırılmasının suçu önleme politikalarında öncelikli bir alan olduğunu ifade etmiştir.

Ancak bu üç alanı birbiri ile ilişkilendirmek istersek ortaya çıkan resimde büyürken yaşadığı ortamdaki olumsuzluklara dair hatırlamak/konuşmak hususunda isteksiz bir yükümlü grubu ya da bu konulardaki farkındalığı düşük bir yükümlü grubu vardır. 2015'te yapılan bir çalışma muhtelif suçlara karışmış 101 hükümlüyü suça hiç karışmamış 101 kişi ile duygusal zekâları açısından karşılaştırmıştır. Bu çalışmanın bulgularına göre suça yönelmiş kişiler duygusal zekâ açışından belirgin bir şekilde kontrol grubunun gerisindedir (Sharma ve ark., 2015). Çalışmada duygusal zekâ kavramının ilk kullanıcılarının tanımlamalarına ayrı ayrı yer vermekle birlikte, özetle ve ölçümlediği kriterler bakımından kişinin çevresindeki insanların duygularını, çevresindeki duygusal ortamı anlayabilmesi, bu idraka dayalı olarak da uygun tepkileri anlayabilmesi/verebilmesi olarak kabul edilmiştir (Sharma ve ark., 2015). Hüküm giymiş olan bu kişilerin hem kendi duyguları hem de çevrelerindeki duygusal ortamla ilgili farkındalıklarının kontrol grubuna kıyasla düşük olduğu ifade edilmiştir (Sharma ve ark., 2015). Bu çalışmada görüşülmüş olan yükümlülerin büyürken yaşadıkları olumsuzlukları daha az anlatmalarının arkasındaki neden bu konudaki farkındalıklarının görece düşük olması ile açıklanabilir.

Yükümlü kardeşlerin yaşadıkları olumsuzlukları daha az dillendiriyor olmaları konusunda açıklayıcı olabilecek bir başka yaklaşım ise Armour"ın (2012) yaklaşımıdır. Bu

yaklaşıma göre bu olumsuz yaşantıların onların dünyasında daha büyük travmalara sebebiyet vermiş olması söz konusudur. Bu sebeple bu travmatik yaşantılarını hatırlamak ya da dillendirmek istememektedirler (Armour, 2012). Bu araştırma kapsamında görüşülmüş kardeşlerden suça karışmış olanların tamamı değişen sürelerde hapishanelerde bulunmuş, cezalarının görece küçük bir bölümünü yükümlü olarak geçirmek üzere ceza evinden çıkmış suçlulardır. Armour (2012) hapishanelerde mental sağlığı travma çerçevesinde incelediği çalışmasında mahkumlar arasında travmatik yaşantılar ve neticesinde mental rahatsızlıkların varlığının genel nüfusa oranla daha sık olduğunu ve hapishane yaşantısının bu travmaları ve dolayısıyla travmalara bağlı rahatsızlıkları arttıran, şiddetlendiren bir deneyim olduğunu ileri sürmüştür. Armour ile aynı şekilde Petrillo (2021) kadın mahkumlarla yaptığı travma terapisi çalışmasında mahkumların travma geçmişinin genel nüfusa oranla sıklığının çok yüksek olduğunu ve hapishane koşullarının bu travmaları şiddetlendirdiğini bulguladığını ifade etmiştir. Hapishanelerde yaptığı grup terapisi çalışmalarında mahkumların geçmiş travmaları ile ilgili konuşmak konusunda isteksiz olduklarını, bunu yapabilmeleri için utanma ve hikâyelerini izole etme eğilimlerinden kurtulmaları gerektiğini ifade etmiştir (Petrillo, 2021). Bu çalışmada görüşülmüş kardeşlerin özellikle aile içi şiddeti ve ekonomik yetersizliği dramatik boyutlarda yaşadığını gösteren örnekler bulunmaktadır. Yükümlü kardeşlerin bu yaşantıları daha az dillendirmeleri, bu deneyimleri daha travmatik bir düzeyde yaşamış olmaları ve Petrillo'nun örneklem grubundaki mahkumlar gibi utanma ve bu olumsuzlukları deneyimlemiş olan kendilerini bugünkü kendilerinden izole etme eğilimleri ile ilişkilendirilebilir.

Bu önermeler ışığında, yükümlülerin olumsuzlukları daha az dillendirmelerinin arkasında yatan sebep sahip oldukları düşük farkındalık düzeyi olabileceği gibi; geçmiş travmalarını hatırlamak ve bu konulara dair konuşmak istememeleri olabilir. Bu davranışın

nedeninin tam olarak aydınlatılması için spesifik olarak bu konu hakkında yapılacak çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bu kardeşlerin suç ve cezaya dair algılarında belirgin bir fark olduğu görülmektedir. Suça karışmamış kardeşlerin suç ve cezaya dair algı ve söylemleri yasa ile örtüşen bir bakış açısını yansıtırken, yükümlü kardeşlerin ifadeleri yasa ile çelişen bir bakış açısını yansıtmaktadır, ancak burada bu ifadeleri besleyen düşünce, inanç ve algının yükümlü kardeş suça karışıp hüküm giydikten sonra mı yoksa öncesinde mi yerleşmiş olduğunu denetlemek mümkün olamamaktadır.

... Yasaya aykırı yaptığın suçtur ama öyle olmaması lazım her şeyde. Bana göre öyle değil. Bir kere dosyan varsa seni dinlemiyorlar, suçlusun yani...(Y)

... Cezalandırılmak kötü. Bir cinsel istismar falan, direk öldür ama eften püften şeyler için içeri alınca beni hırslandırıyor...(Y)

Literatürde bir suçlunun genel olarak suç ve kendi suçuna dair bu türlü söylemleri nötralizasyon (başka bir isimlendirme ile rasyonalizasyon) teorisi ile açıklanmaktadır (Maruna, Copes, 2005). Nötralizasyon teorisini sistematik bir şekilde geliştiren Kaptein ve Helvoort (2019) nötralizasyon tekniklerini 4 ana grupta toplamışlardır. Buna göre nötralizasyon temel olarak gerçekleri saptırma, normları yadsıma, koşulları suçlama ve mükemmel olmadığı iddiasının arkasına saklanma şeklinde gözlemlenmektedir (Kaptein, Helvoort, 2019). Bu çalışmaya katılmış olan yükümlülerin suç ve cezaya dair yasa ile çelişen ifadelerinin de bu dört başlığın altına konulabilecek ifadeler olduğu görülmektedir. Bir bakış açısına göre teori suç etiyolojisine dair karışık ipuçları vermektedir, zira kişinin suçu işlemeden önce bu tür söylemlerinin olması beklenemez, henüz işlemediği suçu nötralize edemez (Maruna, Copes, 2005). Bu bakış açısına göre suçlunun suçunu nötralize ediyor ya da etmiyor olması, tekrar suç işleyip işlemediği ile ilişkilendirilerek tekrar eden suçluluk halinin açıklanmasında bir rol oynayabilir (Maruna, Copes, 2005). Öte yandan nötralizasyon teorisi davranışın arkasında bir

değerler sisteminin bulunduğunu, bir ahlak anlayışının olduğunu ve bu anlayışın suçlu davranışa yönelebilmenin anahtarını verdiğini savlamaktadır (Matza ve Sykes, 1957). Dahası bu değerler sisteminin her birinin belli bazı suçları yasa ile örtüşen bazen de aşan bir şekilde suç saydığı ve bunları kabul edilebilir bulmadığı görülmektedir, örneğin dini bir binadan çalmamak ya da arkadaşından çalmamak gibi tabulara rastlanılmıştır (Matza, Sykes, 1957). Bu durumla benzer bir şekilde görüşülen yükümlülerin bazılarının cinsel suçların en ağır şekillerde cezalandırılması gerektiğine dair bir inanç ya da yüz kızartıcı suçların ailesi için bir utanç kaynağı olacağına dair bir inanç taşıdıkları gözlemlenmiştir.

Bu doğrultuda, suça karışmış olan bu kardeşlerin algı ve hikâyelerine baktığımızda erken yaşlarda da suça dönük davranışları ile ilgili toleranslarının yüksek, farkındalıklarının düşük olduğu görülmüştür. Tüm yükümlülerin hatalı/suçlu davranışlarına ilişkin ya da bu suçları işlemiş kişiler olarak kendilerine ilişkin algı ve hikâyelerinde davranışı ve sonuçlarını önemsizleştiren ifadeler kullandıkları görülmüştür.

...Okuldaki arkadaşlarım uyuşturucu çekiyorlardı, görünce insan heves ediyor, aynı şey gibi, biri güzel bir ayakkabı alır, görünce senin gözün onda kalır ya, aynı onun gibi heves ettim işte...(Y)

...Rekor tutardık, 'sen bu kadar dövdün, ben bu kadar, sen şu kadar kan akıttın ben bu kadar'. –Kimi dövüyordunuz?- Kimi bulursak, yan baktın falan. -Niye dövüyordunuz? - (gülerek) Rekor olsun diye...(Y)

(Suç dosya sayısı ve çeşitliliği en yüksek olan katılımcılardan biri; tetikçilik, kaçakçılık, göçmen kaçakçılığı, uyuşturucu ticareti, hırsızlık vb.) ...Ben düzgün bir insanım. Kötü alışkanlığım yok (biraz düşündü) kumarım yok mesela, artık uyuşturucu da yok...(Y)

...Çimentepe'de büyüdüm, romendi çocukluk arkadaşlarım, mahalleden. Sahte para var ellerinde, yakalandılar, ilk dosyam işte. Sonra ekstazi alıyorlardı arkadaşlar, ben de takılıyordum, sonra başka şeyler, içmeye hazır uyuşturucu ile yakalandım. Askerliğe gitmeye

yakındı, şimdiki eşimle çıkıyoruz o sıralar, bir iş yapıyoruz, aslında göçmen kaçakçılığı diye görünüyor ama aslında ben sadece şoförlük yapıyordum. –Biliyor muydun yapılan işin ne olduğunu?- Evet ama ben sadece şoförlük yapıyordum, şuradan al buraya bırak, o kadar. Sonra bir arkadaşım bizi gammazladı, haliyle çatıştık, ben de bıçakladım, sonra hepsi birden işte, bıçaklama, göçmen kaçakçılığı. Dedim ya hareketli bir çocuktum...

Bu ifadeleri şekillendiren perspektifin tıpkı suç ve cezaya dair paylaştıkları düşüncelerinde olduğu gibi suça yönelmede sebep mi yoksa suç işlendikten sonra nötralize etme çabası mı olduğunu tam olarak ayrıştıramamakla birlikte, bu hikâyelerde erken yaşlarda yaptıkları yanlış seçimleri de önemsizleştiren ifadeler kullandıkları görülmektedir. Burada Gottfredson ve Hirschi'nin (1990) öz-kontrol düşüklüğünün oldukça erken yaşlarda gözlemlenebilir bir karakter özelliği olduğuna dair vurgusu akla gelmektedir.

Suça karışmış ve karışmamış bu kardeşlerin sosyal ve fiziksel çevreleri ile etkileşim biçimleri arasında büyük bir farklılık olduğu ve bunun özellikle yaşları ilerledikçe belirginleştiği görülmüştür. Her iki grubun da sosyal çevreleri suç ve suçlu ile temasa elverişlidir. Yukarıda da vurgulandığı üzere katılımcıların tamamı ekonomik olarak dezavantajlı ailelerin çocuklarıdır. Bazıları daha iyi ekonomik koşullar için göç etmiş ailelerdir. Ailelerin ekonomik koşulları yaşadıkları mahallelerin suç ile iç içe mahalleler olması sonucunu getirmiştir.

...Sonra işte Esenler'de her köşede içiyorlardı, yani bak 10 çocuktan üçü içer tamam mı? Biz de işte…(Y)

...Bütün çevrem hep hırsızlık, cinayet bir tane düzgün adam yok. Öyle ortam, bizim tayfa. Büyüdükçe işler de büyüyor...(Y)

Bu durum Şikago okulunun ekonomik dezavantajlı mahallelerde suçu arttıran koşullara dair teorisini (Zembroski, 2011) doğrular niteliktedir. Ancak bu iki grubun bu temaslardan aynı şekilde etkilenmedikleri de görülmektedir.

...Benim de serseri takımından arkadaşlarım vardı ama pek hareketli bir yapım olmadığı için etliye sütlüye pek karışmazdım ben. Güzel futbol oynardım, derslerimde başarılıydım falan...(GK)

... Hepsini gördüm ama ben kendime örnek almam öyle şeyi, adam kendini kepaze ediyor. Ben sigara dahi içmem. Gördüm yani nasıl rezil oluyorlar...(GK)

Suça karışmış olan kardeşler için gördüklerine özenme ya da kaçınamama gibi görünen ifadeler, suça karışmamış kardeşler için uzak durma hatta ayıplama ifadeleridir. Bu iki farklı tutumun kaynağı bu kardeşlerin kişisel tercihleri gibi görünse de aşağıda inceleneceği üzere bu tercihleri şekillendiren süreçlerin neler olabileceğine baktığımızda özellikle aile içindeki konum ve yetiştirilmede farklılıklar dikkat çekmektedir.

Okul dışında kalan zamanlarda neler yaptıkları ve nasıl insanlarla temas ettiklerine bakıldığında farkın belirginleştiği görülmektedir. Aşağıdaki ifadeler bir abi/kardeş ve bir yükümlünün ablasına aittir. Bu kardeşler aynı okullara devam etmiş, okuldan sonra her iki kardeş de doğrudan eve gitmek yerine dışarıda vakit geçirmişlerdir.

...Okuldan sonra, birahanelerin oradan geçiyoruz, bayan çalıştırıyorlar, çağırıyor oradaki bayan "git bize şunu al, git bize bunu getir. Bana da havalı geliyor. Birahanelere takılıyoruz. Yaramazdık, hiper-aktif, nasıl derler; mahalleli hem kızar hem de severdi. Orta ikide çete kurmuştum kendime. Astığım astık, kestiğim kestik. Sigaraya 10 yaşında başladım...(Y)

...Okuldan çıkınca buraları dağlıktı, dağlara çıkardık, yabani meyveler yerdik, buralarda gezerdik, top oynardık...(GK)

...Mesela ben komşu çocuklarla oynarken, o aşağıda kuytu yerlerde erkek çocuklarıyla oynamayı tercih ederdi. O çocuklar da, bizim orada kum ocağı denen bir yer var, hani yaramaz, uyuşturucu, kaçakçılık, hırsızlık vesaire yapan çocuklar vardı orada, onlarla görüşürdü. Ama gizli gizli yapardı bunu, annem gördüğünde onu döverdi. Ama o anlamazdı yine giderdi...(GK)

Bu çocukların farklılaşan bu seçimleri sosyal kontrol (öz-kontrol) teorisi ile ilişkilendirilebilir görünmektedir. Gottfredson ve Hirschi'nin sosyal-kontrol teorisini denetlemek üzere yapılan meta-analiz çalışmasında düşük öz-kontrol ne şekilde ölçülmek istenirse istensin suça yönelmede son derece belirleyici bulunmuştur (Pratt, Cullen, 2000). Gottfredson ve Hirschi (1990) öz-kontrol düşüklüğünün erken yaşlarda gözlemlenebilir şekilde ortaya çıktığını belirtmektedir. Bununla birlikte ebeveynin bu konudaki tutum ve çabasının öz-kontrol becerisinin geliştirilmesinde son derece etkili olduğunu, hatta ebeveynin çocuk üzerindeki etkisinin çocuğun erken yaşlarında çok yüksek olabileceğini ileri sürmektedir (Gottfredson, Hirschi, 1990).

Kardeşlerin bireysel özelliklerine baktığımızda suça karışmamış kardeşlerin yükümlü kardeşleri ile ilgili en çok, onların fazla hırslı/agresif öfkesine yenik düşen kişiler olduklarını, işten kaçma eğilimde kolaycı insanlar olduklarını, risk algılarının düşük olduğunu ve onları yanlıştan uzak tutmak isteyen kişi ve söylemlere karşı kapalı, hayalperest kişiler olduklarını ifade ettikleri görülmüştür.

... biri bir laf etsin hemen kavga, hiç bakmaz üçe beşe dalar...(GK)

... Ya işte yüzde 70 yüzde 80 sinirli, öfkeli olması, herhangi bir şeye 'tamam' deyip geçememesi...(GK)

...Ablam daha kendine dönüktür, kendini yormaz, keyfine düşkündür, babama benzer biraz; kimsenin altında çalışmaz, kahır çekmez...(GK)

...Benim de gözüm karadır. Ama abim öleceğini bilsin binlerce insanın arasına kavgaya girer. Ben de gözü karayım ama aptal değilim...(GK)

... Uyarıları hiç tınlamaz, önemsemez...(GK)

... Ablam ve sevgilisi "top" olmaya çalışıyordu. Nasıl olacak? Ya çalıp çırpacak ya başka bir şey. Çalışmadan, kısa yoldan…Ben bir bakarım önce kendime neredeyim, "top" olabilecek

miyim? Ben o yollara girilmez diye düşünüyorum. Onların psikolojisini ben biliyorum. Hayal. Hayal dünyasında yaşıyorlar...(GK)

Yükümlülerin kendileri ile ilgili algı ve hikâyelerindeki temalara baktığımızda ise hırslı/asi/öfkeli olmak, kolay para arayan biri olmak, risk algısı düşük olmak gibi kardeşlerin ifadelerinde görülen örüntülerle tam olarak örtüşen ifadelerin yanında, bu bireysel özellikleri pekiştiren farkındalığı düşük olmak, kural dışı olana özeniyor olmak gibi temaların olduğu görülmektedir. Bu temaları doğrulayan kardeş ifadeleri ise yükümlü kardeşlerinin hayalperest, yanlış arkadaş seçen, uyarıları dikkate almayan kişiler olduklarını anlatan örüntülerde görülmektedir.

...İşte bir de hırslanıyorsun, hırslandım, ha bir eksik ha bir fazla, dedim...(Y)

...Büyüdükçe işler de büyüyor, lüks arabalar falan, sen de istiyorsun...(Y)

...Önce evde babamdan çaldım. Sonra arkadaşlarla birlikte olunca işte çaldık...ama yalan yok, kolay parayı seviyorum ben...(Y)

Bir yaklaşım aynı ailede büyüyen kardeşlerin karakterlerinde öne çıkan özelliklerin oluşumunda etkili olanın, aile içinde ve dışında bu kardeşlerin maruz kaldığı farklılaşan çevresel koşullarla ilgili olduğunu ileri sürmektedir (Polmin, Daniels, 2011). Ailenin her bir kardeşe nasıl davrandığı, kardeşlerin birbiri ile ilişkisi bu değişkenler arasındadır (Polmin, Daniels, 2011). Bir başka çalışma çocukların karakter gelişimlerinin onların dünya ile etkileşimlerinin bir sonucu olduğunu, bu etkileşimin de aile ile şekillendiğini; kardeşler arasında kişilik farklılıkları olmasının pek de şaşırtıcı olmadığını, bu farklılıkların doğum sırası, zamanlaması doğuştan getirilen mizaç farklılıkları ve benzeri değişkenlere ailenin verdiği tepkilerle ilgili olduğunu söylemektedir (Hoffman, 1991). Dolayısıyla bir çocuğun öz-kontrol düşüklüğüne işaret eden bireysel özellikleri de diğer tüm karakter özellikleri gibi ailenin de dahil ve etkili olduğu çevresel koşullarla etkileşimin bir sonucudur. Suça yönelme eğilimini bireysel özellikler bağlamında araştıran bir çalışma bu savlarla paralel bir sonuca ulaşmıştır

(Wright and Cullen, 2001). A.B.D.de ailenin etkisini görmek için Milli Gençlik Boylamsal Verilerini kullanan bu çalışma ebeveynin çocuk ve genç üzerindeki ilgi ve kontrolünün geniş bir yaş aralığında suça yönelmede bireysel özelliklerden daha belirleyici ve suça yönelmeyi engelleyici olduğunu ortaya koymuştur (Wright and Cullen, 2001). O halde çocuğun öz kontrol düşüklüğünün çevresel, özellikle de aileye dair koşullardan tamamen bağımsız bir değişken olduğu söylenemez. Ayrıca düşük öz-kontrol değişkenini sosyal öğrenme ile birleştirerek yapılan analizler her defasında daha güçlü sonuçlara ulaştırmaktadır (Pratt, Cullen, 2000).

Bu kardeşlerin arkadaşları arasındaki yerine dair algı ve hikâyelerinin farklılaştığı ve suça karışmamış olan kardeşlerin arkadaşları arasında etkin, sözü dinlenen, arabuluculuk yapan, fikirlerine başvurulan kişiler olduklarına dair bir algıları olduğu görülürken; suça karışmış olanların büyük bir çoğunlukla kendilerini diğerleri ne söylerse onu yapan/uyum gösteren insanlar olarak tanımladığı; etkin, inisiyatif ya da sorumluluk alan kişiler olarak algılamadıkları görülmektedir.

... Ben lider değildim, ufaktım ben arkadaşlarımdan, şunu getir bunu götür, söyleneni yapardım...(Y)

Yükümlü olan kardeşlerin algı ve hikâyelerinde, arkadaşları arasındaki yerleri ile uyumlu ve suça karışmamış kardeş ile zıt olarak aile içinde de kendileri ile ilgili bir beklentiye dair herhangi bir farkındalıklarının olmadığı gözlemlenmiştir. Oysa suça karışmamış olan kardeşlerin arkadaşları arasında kendilerini daha etkin kişiler olarak gördüklerini anlatan ifadeleri mevcuttur dahası, tamamı kendilerini aileye karşı sorumlu hissettiklerinden, erken yaşlarda sorumluluklar aldıklarından bahsetmişlerdir.

...Ben ailenin akıllı olanıydım, ailede herkes yani halalar, nenemler de hep 'sen akıllısın, aileye sen sahip çıkacaksın' derlerdi. Benim okuyacağımı söylerlerdi, çünkü benim derslerim iyiydi. Davranışlarım düzgündü...(GK)

...Büyüdüğüm ailede ben ailenin babasıydım. Annemi dövecek diye babamı yumuşatan ben olurdum. Ev için alışverişi ben yapardım...(GK)

Kardeşler arasındaki bu farklılığı yukarıdaki açıklamaları da dikkate alarak değerlendirdiğimizde, bir çocuğun ailedeki yeri ve kendisinin nasıl biri olduğuna dair algısının ailenin bu çocuğu yetiştirme şekli ve koşullarıyla son derece ilintili olduğu görünmektedir.

Weatherburn'e (2001) göre suçun nedeninin ne olduğunu ortaya koyabilmek için öncelikle yakın ve uzak nedenleri birbirinden ayırt etmek gerekmektedir, *ancak akılda tutulmalıdır ki belli bir durumda yakın neden olan bir değişken başka bir bağlamda uzak neden olabilir. Örneğin ailevi sorunların birçoğu birçok durumda yakın neden olabilirler. Öte yandan çevrede suçlu ve suça teşvik eden arkadaşların varlığı yakın bir neden olarak görünürken, bu arkadaş seçiminin arkasında uzak bir neden olarak aile tarafından yapılan yetiştirme hataları olabilir* (Weatherburn, 2001). *Burada dikkate alınması gereken bu ve benzeri durumlarda aileden kaynaklı bu uzak nedenin suça iten arkadaş çevresinden daha az önemli olmadığıdır. Hepsi çok önemli ve etkili birçok yakın ve uzak neden suça yönelmenin sebebi olabilirler. Bununla birlikte gençlerin suça karışmasında kötü ebeveynliğe işaret eden faktörlerin ve bazı ebeveyn tutumları ve aile ortamına dair değişkenlerin en güçlü, en belirleyici etmenler olduğu suçu önleme çalışmaları kapsamında yapılan araştırmaların bulguları ışığında güçlenmiş bir savdır* (Weatherburn, 2001).

Bu araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde katılımcılar tarafından kullanılan ifadeler ve anlatılan hikâyeler suça karışmış olan kardeşlerin ailenin sorunlu kişisi etiketini erken yaşlarda kabul etmiş olduklarını göstermektedir. Bireysel özellikleri bakımından sorunlu bir kişilik olduğuna dair birçok etiketi hem kardeşi tarafından hem de suçlunun kendisi tarafından kabullenilmiştir.

... Çalışmayı sevmezdi. Şöyle anlatayım, kardeşim güneş varsa gölgeye kaçar, üşüdü mü güneşe çıkardı...(GK)

...Karakteri zayıf kardeşimin. Onu ikna etmek çok kolaydır. İkna etmek çook kolaydır. Gerçek, reel şeylerin değil de hayalini kurduğu şeylerin peşinde koşar...

... Çocukluğumu hep annemden dayak yiyerek geçirdim işte, diğerlerini de döverdi ama biraz asi miydim? Söylediğini yapmazdım, karşı çıkardım, hep beni döverdi, klasikleşmişti artık. Öbür kardeşlerimi o kadar dövmezdi…(Y)

... Büyüdüğüm ailede bir yerim yoktu. Yok sayıldığım bile oldu. Unutulduğum günler oldu. Acaba beni dedem mi buldu diye düşünürdüm...(Y)

...Çok hareketliydim, hiç yerimde durmazdım. Babam; 'bu kız benim başıma iş açacak' derdi hep...(Y)

... İstanbul'da müdür bana ters davrandı, hep bana kızardı, beni odasına çağırır, belasın sen, git bu okuldan, doğru dur...derdi...(Y)

Cornell (1983) aynı ailede farklı muamele gören çocuklarla ilgili olarak günah keçisi kavramından bahseder. Cornell'e (1983) göre ailedeki bir çocuğun; ailedeki gerilimin, yanlış, eksik, sorunlu olan her şeyin bir tezahürü olarak, günah keçisi seçilmesi ailedeki olumsuzlukların eleştirel bir yaklaşımla çocuğa yansıtılması olarak tanımlanan negatif etiketlemeyi anlatır. Öte yandan bir çocukla ilgili olumlu etiketleme ailede, ailenin çocukla ilgili algısında ve çocuğun aile içindeki statüsünün yükselmesinde hissedilir bir etki yaratırken, ailedeki bir diğer kardeş üzerinde olumsuz bir etki yaratacaktır. Bu çocuk kendisini diğerinden/diğerlerinden daha zayıf bir karakter olarak algılayacaktır (Cornell, 1983). *"Ailenin bir çocuğu idealize etmesi bir yandan da problemli çocuğu günah keçisi durumuna düşürdüğü bir ortam yaratacaktır"* (Cornell, 1983). Hirschi'nin "Causes of Delinquency" (2017) isimli kitabında teorisinin odağı çocuk ile ebeveyn arasındaki bağlanmadır. Bu teoriye göre çocuğun davranışları ebeveynin beklentilerini karşılamak üzere şekillenir. Yeterince güçlü bir bağlanma neticesinde çocuk anne-babasının gözetiminde olmadığı zamanlarda bile davranışlarını onların beklentilerine uygun olarak şekillendirecek, ebeveyni ile ilişkisini tehlikeye atacak

davranışlardan kaçınacaktır (Hirschi, 2017). Bunun yanında suça karışmış ve karışmamış bu kardeşlerin ailedeki yerleri ile ilgili farklılaşan algıları damgalama teorisinde, "önemli diğerleri" (significant others)nin ne düşündüğünün kişinin kendisi ile ilgili algısını oluşturmada önemli bir referans olduğu önermesi ile uyumlu görünmektedir (Matsueda, 2014). Matsueda (2014) olguyu açıklamak için kullandığı örnekte, kendisi için önemli olan diğer insanlar tarafından problem çıkarmaya yatkın olarak görülen bir gencin problem çıkarmasının daha muhtemel olduğunu ifade etmektedir. Suçun nedenlerini ortaya koyma çabasında öz-kontrol teorisini geliştiren Hirschi (2017) bu konuya dikkat çekerken ebeveyn etkisinin ve aile yapılanmalarının sürece etki edeceğini de açık bir şekilde vurgulamıştır. Sosyal kontrol teorisinin temel kabulü sosyal kontrol mekanizmaları zayıf ya da etkisiz olduğunda ergenin sapma davranışı göstermeye meyilli olduğudur (Cernkovich, Giordano, 1987). Ebeveynin kontrol ve gözetimi olmadığında, yeterli disiplin uygulanmadığında, çocuk ebeveyne bağlılık geliştirmediğinde çocuğun sapma davranışında bulunmaması için yeter ve gerek iç kontrol mekanizmaları oluşmayacaktır (Osgood, Anderson, 2004). Leiber ve arkadaşlarının (2007) Hirschi ve Gotfredson'ın sosyal kontrol teorisini sınamak için yaptıkları teorik karşılaştırma araştırmasında sosyal kontrol teorisinin ekonomik faktörler ve ailenin yapısına dair önermelerden daha güçlü, suça yönelmeyi yordamada daha belirleyici olduğu bulunmuştur. Sosyal kontrol teorisi bir taraftan dürtüselliğin suçun nedeni olduğunu söylerken bir taraftan da dürtü kontrolünün ebeveyn ile başlayan dışsal faktörler ile öğretileceği, geliştirileceğini söyler (Gottfredson, Hirschi, 1990). Öz-kontrol zayıflığı bireysel bir özellikten ziyade durumsal bir sonuç olarak değerlendirilmelidir (Wikström, Treiber, 2007). Sosyal kontrol temelde toplumla entegre olmanın bir şartıdır ve bu entegrasyon aile üzerinden kurulur (Gottfredson, Hirschi, 1990). Çocuğun ailesiyle kuracağı bağ çocuğun kendisini aileye ait hissetmesini, aile üzerinden topluma aidiyet geliştirmesini sağlayacaktır. İnsanın ait olmaya, ait hissetmeye duyduğu ihtiyaç uzunca bir süredir temel bir insan ihtiyacı olarak kabul edilmektedir (Waller, 2021) Aidiyet

duygusu psikolojik sağlık için hayati öneme sahip bir kavram olarak tanımlanmıştır (Hagerty ve ark.,1992), engellendiğinde psikolojik sağlık üzerinde son derece yıkıcı etkileri olabilmekte, kişinin öz-saygısını, bilişsel becerilerini ve davranışlarını olumsuz yönde etkileyip, kaygı ve depresyonu tetiklemektedir. Dışlanma, istikrarlı bir kişilik sergilemenin önüne geçip; kişinin kendisi ile ilgili olumlu algıları ile çelişen davranışlarda bulunmasına sebebiyet verebilmektedir (Waller,2021).

Bugün yetişkin olan bu yükümlülerin çocukluk çağında gerek ailedeki yerine dair algısı gerek kendisi ile ilgili tanımlamalarında suça yönelmesinde etkili olan bireysel özelliklerine dair algısının salt çocuğun öznel inançları ve mizaç özellikleri ile mi şekillendiği yoksa aile ve sosyal çevrenin çocukta gördüğü bazı özelliklerden dolayı çocuğa karşı tutumlarıyla bu algı ve özellikleri şekillendirip pekiştirdiği ayrıştırılamamaktadır. Ancak her iki durumda da çocuğun davranışlarını ailenin ve hayatındaki diğer önemli kişilerin beklentilerine uygun olarak şekillendirdiği (Hirschi, 2009, Cornell, 1983) önermesinden hareketle, suça yönelmiş bu kardeşlerin diğer kardeşlerinden farklılaşan bu seçiminin arkasında aile içindeki konumları ve kendileri tarafından da kabullenilmiş olan sosyal kontrol düşüklüğüne işaret eden bireysel özelliklerinin olabileceği görülmektedir.

6. Sonuç ve Öneriler

Bu araştırmanın soruları kriminolojik teorilerin tartıştığı ve nicel çalışmalar ile irdelenmiş değişkenlerden aile, sosyal ve fiziksel çevre, eğitim, suç ve ceza algısı ve bireysel özellikler çerçevesinde belirlenmiştir. Bu değişkenlerin kardeşler için değişen ve suça yönelip yönelmemelerinde fark yaratan bir etkileri olup olmadığına cevap aranmıştır. Sonuçlara bakıldığında bu ailelerde büyümüş bir kardeşin suça yönelmiş olması literatürde bulunan nicel araştırma sonuçlarıyla uyumlu görünmektedir. Bu araştırma ise nitel bir çalışma olmanın avantajı ile algı ve hikâyelere ulaşarak konuya bütüncül bir yaklaşım sunmuş; ötesinde bu algı ve hikâyelerdeki örüntülerde kardeşler arasındaki farklılıklara işaret eden ayrıntıları ortaya koymuştur.

Veri toplama aracı olarak kullanılan soru formunun yarı yapılandırılmış olması her bir katılımcının algı ve hikâyelerini paylaşmalarına olanak sunmuş, bu verilerden elde edilen örüntülerde suça karışmış kardeşler ile karışmamış kardeşler arasındaki farklılıkların; sosyal çevrelerinden etkilenme biçimleri, arkadaş seçimleri, arkadaşları arasındaki yerleri, eğitim başarılarına dair algıları ve eğitime devam etme süreleri, geçmiş olumsuz yaşantılarından bahsetmeye dair eğilimleri, suç ve cezaya dair algıları, bireysel özellikleri ve aile içindeki yerlerine dair algıları olduğu görülmüştür.

Elde edilen örüntüler incelendiğinde aynı ailede büyümüş bu kardeşlerin suça karışıp karışmama davranışındaki farklılığın arkasında ailelerinin de paylaştığı, kendileri ile ilgili algı ve inançlarının etkili olabileceği görülmüştür. Suça karışmamış kardeşler kendilerini etkin ve sorumluluk alan bireyler olarak tanımlayıp, sosyal çevrelerinde ve aile içinde kendilerini bu şekilde konumlandırırken; yükümlü kardeşlerin öz algılarının öfke ve hırslarını kontrol etmekte zorlanan, kolay olanı seçen, suça dönük kişi ve davranışlara özenen, asi kimseler oldukları yönünde olduğu ve erken yaşlardan itibaren kendileri ile ilgili aile ve sosyal çevrelerinin onlara iliştirdiği olumsuz etiketleri kabullendikleri görülmüştür. Görüşmelerden elde edilen örüntülere

bakıldığında aile içinde kendileri ile ilgili hiçbir sorumluluk algısı olmayan bu yükümlü kardeşlerin, aile içindeki konumları ile ilgili de bir farkındalıklarının bulunmadığı görülmektedir.

Suça yönelmiş kardeşler için bu araştırmada elde edilmiş örüntülerde görülen bireysel özelliklerin birçoğu erken yaşlarda gözlemlenebilir özelliktedir. Bu eğilimler erken yaşlarda fark edilip çocuk ve özellikle aile için düzenlenecek eğitimler, bu eğitimler yoluyla bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. Aileye ya da çocukla aile arasındaki ilişkiye etki edebilecek bilinçli bir yardım sisteminin gidişatı değiştirmek üzere müdahalede bulunması, çocuğun ailedeki yerini ve sorumluluk algısını olumlu yönde değiştirebilir. Bu çalışmalar vasıtasıyla çocuğun hayatındaki önemli kişilerin ve çocuğun kendisinin olumsuz etiketleri çocuğa iliştirmesinin önüne geçilebilir.

Yoshikawa'nın (1994) yaptığı literatür taraması çalışmasının sonunda aileyi destekleyen programların aileye dair riskleri, ebeveynin yeterince erken eğitime tabi tutulmasının ise çocuklara dair riskleri azalttığının sabit olduğu bulunmuştur. Her iki önlemin birlikte uygulanması halinde çokça riskin ortadan kalkacağı ve bunun suçlulukta azalmayı getireceği ileri sürülmüştür (Yoshikawa, 1994).

7) Kaynaklar

Adams, M. S., & David Evans, T. (1996). Teacher disapproval, delinquent peers, and self-reported delinquency: a longitudinal test of labeling theory. Urban Review, 28(3), 199–211

Akers, R. L. (2013). Criminological theories: Introduction and evaluation. Criminological Theories: Introduction and Evaluation (pp. 1–259). Taylor and Francis.

Antecol, H., & Bedard, K. (2007). Does single parenthood increase the probability of teenage promiscuity, substance use, and crime? Journal of Population Economics, 20 (1), 55–71

Armour, C. (2012). Mental Health in Prison: A Trauma Perspective on Importation and Deprivation. International Journal of Criminology and Sociological Theory, 5(2).

Atalay, O. (2016). "Türkiye'de Denetimli Serbestlik Uygulamaları" Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslarası Sempozyumu Bildiri Kitabı, pp 8-12 (8-10 Aralık 2015-İstanbul), Ankara.

Beccaria, C. (2018). On Crimes and Punishments. In On Crimes and Punishments (pp. 1–2). Routledge

Becker G.S. (1968) Crime and Punishment: an Economic Approach. In: Fielding N.G., Clarke A., Witt R. (eds) The Economic Dimensions of Crime. Palgrave Macmillan, London

Beijers, J., Bijleveld, C., van de Weijer, S., & Liefbroer, A. (2017). "All in the family?" The Relationship Between Sibling Offending and Offending Risk. Journal of Developmental and Life-Course Criminology, 3(1)

Bell, B., Costa, R., & Machin, S. J. (2021). Why Does Education Reduce Crime? SSRN Electronic Journal.

Berg, Bruce L., Lune, H. (2017). Qualitative research methods for the social sciences. Pearson Education Limited (Vol. 5, p. 240). Pearson

Bernburg, J. G. (2009). Labeling theory. Handbook of Crime and Deviance

Bilgiç, Ş. (2014). Mahkûmların suç algısı. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16 (Özel Sayı I), 8-17

Blackman, S. (2014). Subculture Theory: An Historical and Contemporary Assessment of the Concept for Understanding Deviance. Deviant Behavior, 35(6), 496–512

Blickle, G., Schlegel, A., Fassbender, P., & Klein, U. (2006). Some personality correlates of business white-collar crime. Applied Psychology, 55(2), 220–233

Brennan, P. A., & Mednick, S. A. (1993). Genetic perspectives on crime. Acta Psychiatrica Scandinavica, 87(370 S), 19–26

Braun, V. ve Clarke, V. (2013) Successful Qualitative Research: A Practical Guide For Beginners. London: Sage Publications Ltd. ISBN 978-1-84787-581-5

Burgess, E. W. (1952). The Economic Factor in Juvenile Delinquency. The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, 43(1), 29.

Burt, S. A., McGue, M., & Iacono, W. G. (2009). Nonshared Environmental Mediation of the Association Between Deviant Peer Affiliation and Adolescent Externalizing Behaviors Over Time: Results From a Cross-Lagged Monozygotic Twin Differences Design. Developmental Psychology, 45(6), 1752–1760

Burton, V. S., Cullen, F. T., Evans, T. D., Alarid, L. F., & Dunaway, R. G. (1998). Gender, self-control, and crime. Journal of Research in Crime and Delinquency, 35(2), 123–147

Caceres-Delpiano J., Giolito E., (2012), The Impact of Unilateral Divorce on Crime, Journal of Labor Economics, Volume 30, N.1.

Carrabine, E., Cox, P., Fussey, P., Hobbs, D., South, N., Thiel, D., & Turton, J. (2014). Criminology: A sociological introduction. Criminology: A Sociological Introduction (pp. 1–587). Taylor and Francis.

Carpendale, J. I. M. (2000). Kohlberg and Piaget on Stages and Moral Reasoning. Developmental Review, 20(2), 181–205.

Caspi, A., Moffitt, T. E., Silva, P. A., Stouthamer-Loeber, M., Krueger, R. F., & Schmutte, P. S. (1994). Are Some People Crime-Prone? Replications of the Personality-Crime Relationship Across Countries, Genders, Races, and Methods. Criminology, 32(2), 163–196.

Caulfield, J. (2019). How to do thematic analysis- a Step-by-step Guide & Examples.

Charmaz, K., & Belgrave, L. L. (2012). Qualitative interviewing and grounded theory analysis. In The SAGE Handbook of Interview Research: The Complexity of the Craft (pp. 347–366). Sage Publications Inc.

Chijioke N.(2015). Rethinking Subculture and Subcultural Theory in the Study of Youth Crime- A Theoretical Discourse, DeMontfort University, Library Learning Services, Leicester.

Cobb-Clark, D. A., & Tekin, E. (2014). Fathers and youths' delinquent behavior. Review of Economics of the Household, 12(2), 327–358.

Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L., & Whitbeck, L. B. (1992). A Family Process Model of Economic Hardship and Adjustment of Early Adolescent Boys. Child Development, 63(3), 526–541.

Cornell, D. G. (1983). Gifted Children: The Impact of Positive Labeling on the Family System. American Journal of Orthopsychiatry, 53(2), 322–335.

Çakaloz, B., Ünlü, G., Aktaş Terzıoğlu, M. A., Kapubağli, N., & Tekkanat, Ç. (2016). Çocuklarda suç davranışı ile sosyodemografik özelliklerin ve zekanın ilişkisi. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 17(5), 411–418.

Çalı, H. H., & Tombul, F. (2014). Nötrleştirme Teknikleri ve Kentsel Mekanda İşlenen Hırsızlık Suçları: Erzurum Alan Araştırması Örneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi, 13(51).

Derzon, J. (2009). the role of the family in Crime and Delinquency: evidence from Prior Quantitative reviews. Southwest Journal of Criminal Justice, 6(2), 108–132.

Dewey, R., Wirth, L., & Reiss, A. J. (1965). Louis Wirth on Cities and Social Life. Social Forces, 44(2), 275.

Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Bates, J. E. (1994). Socialization Mediators of the Relation between Socioeconomic Status and Child Conduct Problems. Child Development, 65(2), 649–665.

Dupéré, V., Lacourse, É., Willms, J. D., Vitaro, F., & Tremblay, R. E. (2007). Affiliation to youth gangs during adolescence: The interaction between childhood psychopathic tendencies and neighborhood disadvantage. Journal of Abnormal Child Psychology, 35(6), 1035–1045.

Durkheim E., (1964) The Rules of Sociological Method, NewYork: Free Press.

Erikson, K. T. (1964). Outsiders: Studies in the Sociology of Deviance. Howard S. Becker. American Journal of Sociology, 69(4), 417–419.

Eysenck, H. I. (1996). Personality and crime: Where do we stand. Psychology, Crime and Law, 2(3), 143–152.

Fagan P.F., Rector R. (2000). The Effects of Divorce on America, The Heritage Foundation Backgrounder Executive Summary, June 5, 2000, No 1373.

Farrington, D.P., & Murray, J. (Eds.). (2014). Labeling Theory: Empirical Tests (1st ed.). Routledge.

Fella, G., & Gallipoli, G. (2014). Education and crime over the life cycle. Review of Economic Studies, 81(4), 1484–1517.

Fergusson, D. M., Swain-Campbell, N., & Horwood, J. (2004). How does childhood economic disadvantage lead to crime? Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines, 45(5), 956–966

Frisell, T., Lichtenstein, P., & Lngstrm, N. (2011). Violent crime runs in families: A total population study of 12.5 million individuals. Psychological Medicine, 41(1), 97–105.

Gauffin, K., Vinnerljung, B., Fridell, M., Hesse, M., & Hjern, A. (2013). Childhood socio-economic status, school failure and drug abuse: A Swedish national cohort study. Addiction, 108(8), 1441–1449.

Goetting, A. (1989). Men who kill their mates: A profile. Journal of Family Violence, 4(3), 285–296.

Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). A general theory of crime. Stanford University Press.

Hagerty, B. M. K., Lynch-Sauer, J., Patusky, K. L., Bouwsema, M., & Collier, P. (1992). Sense of belonging: A vital mental health concept. Archives of Psychiatric Nursing, 6(3), 172–177.

Hallsworth, S. (2013). Street crime. Street Crime(pp. 1–193). Taylor and Francis.

Hartung, F. E., & Cohen, A. K. (1955). Delinquent Boys: The Culture of the Gang. American Sociological Review, 20(6), 751.

Hetherington, E. (1989). Coping with Family Transitions: Winners, Losers, and Survivors. Child Development, 60(1), 1-14.

Higgins, G. E. (2009). Quantitative versus Qualitative Methods: Understanding Why Quantitative Methods are Predominant in Criminology and Criminal Justice. Journal of Theoretical and Philosophical Criminology, 1(1), 23–37.

Hirschi, T. (2004). Self-control and crime. In R.F. Baumeister& K. Vohs (Eds.), Handbook of self-regulation:Research, theory, and application (pp.537-552). New York:Guilford Press.

Hirschi, T. (2017). Causes of delinquency (pp. 1–309). Taylor and Francis.

Hoffman, L. W. (1991). The influence of the family environment on personality: Accounting for sibling differences. Psychological Bulletin, 110(2), 187–203.

Holstettler, J., (2011). Cesare Beccaria: the genius of on crime and punishment. Waterside Press.

Hotaling G.T., Straus M.A., Lincoln A.J., 1989, Intra Family Violence, and Crime and Violence outside the Family, Crime and Justice, Volume 11.

İçli T., Arslan Z., Başpınar T., Bahtiyar M., Dinler V., Altay A., Türkiye'nin Suçlu Profili: Cezaevlerinde Bulunan Hükümlülerin Sosyal, Ekonomik Kültürel Özellikleri, Proje no 105KO14, 2007, Ankara.

İçli, T. ve diğ. (2007), Türkiye'nin Suçlu Profili: Cezaevlerinde Bulunan Hükümlülerin Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Özellikleri Projesi, Polis Akademisi Başkanlığı-TÜBİTAK, Ankara.

Irwin, J., & Cressey, D. (1962). Thieves, Convicts and the Inmate Culture. Social Problems, 10(2), 142-155.

Işık, E. "Türkiye'de Denetimli Serbestlik Uygulamaları" Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslarası Sempozyumu Bildiri Kitabı, pp 3-7 (8-10 Aralık 2015-İstanbul), Ankara 2016.

Joseph, J. (2001). Is crime in the genes? A critical review of twin and adoption studies of criminality and antisocial behavior. Journal of Mind and Behavior.

Journal of Statistical and Econometric Methods, vol.3, no.1, 2014, 49-74 ISSN: 2241-0384 (print), 2241-0376 (online) Scienpress Ltd, 2014.

Junger-Tas, J. Ethnic Minorities, Social Integration and Crime. European Journal on Criminal Policy and Research 9, 5–29 (2001).

Kaptein, M., & van Helvoort, M. (2019). A Model of Neutralization Techniques. Deviant Behavior, 40(10), 1260–1285.

Karadöl, C. (2016) "Türkiye'de Denetimli Serbestlik Uygulamaları" Türkiye'de Denetimli Serbestlik 10. Yıl Uluslarası Sempozyumu Bildiri Kitabı, pp 47-53 (8-10 Aralık 2015-İstanbul), Ankara.

Khamish F.G., El-Refae G.A., Fares A.R.F., 2014, Multivariate Spatial Association between Mortality, Unemployment, Divorce and Crime in Jordan-2011, Journal of Statistical and Econometric Methods, vol.3, no.1, 2014, 49-74 ISSN: 2241-0384 (print), 2241-0376, Scienpress Ltd, 2014 .

Kılıç, Y. (2014). Türkiye'de eğitimsel eşitsizlik ve toplumsal tabakalaşma ilişkisine dair ampirik bir çalışma, Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 4 (2), 243-263.

Kızmaz, Z. (2005). Sosyolojik Suç Kuramlarinin Suç Olgusunu Açiklama Potansiyelleri Üzerine Bir Değerlendirme Zahir. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi Aralık, 29(2), 149–174.

Kohlberg, L. (2008). The Development of Children's Orientations Toward a Moral Order. Human Development, 51(1), 8–20

Kolvin I., Miller F. J., Fleeting, M., Kolvin P. A., (1988), Social and parenting factors affecting criminal-offence rates. Findings from the Newcastle Thousand Family Study (1947-1980). BJP 1988, 152:80-90.

Kosterman, R., Hawkins, J. D., Abbott, R. D., Hill, K. G., Herrenkohl, T. I., & Catalano, R. F. (2005). Measures of positive adult behavior and their relationship to crime and substance use. Prevention Science, 6(1), 21–33.

Kramer, R. C. (2000). Poverty, inequality, and youth violence. Annals of the American Academy of Political and Social Science, 567(567), 123–139.

LaFree, G. (2018). Losing legitimacy: Street crime and the decline of social institutions in America. Losing Legitimacy: Street Crime and the Decline of Social Institutions in America (pp. 1–240). Taylor and Francis.

Leiber, M. J., Mack, K. Y., & Featherstone, R. A. (2009). Family structure, family processes, economic factors, and delinquency: Similarities and differences by race and ethnicity. Youth Violence and Juvenile Justice, 7(2), 79–99.

Lewis, D. O., Mallouh, C., & Webb, V. (1989). Child abuse, delinquency, and violent criminality. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), Child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect (p. 707–721). Cambridge University Press.

Lochner, L., & Moretti, E. (2004). The effect of education on crime: Evidence from prison inmates, arrests, and self-reports. American Economic Review, 94(1), 155–189.

Maruna, S., & Copes, H. (2005). What have we learned from five decades of neutralization research? Crime and Justice. University of Chicago Press.

Matsueda, L. R., (2014). The Natural History of Labeling Theory, Farrington, D.P., & Murray, J. (Eds.). Labeling Theory: Empirical Tests (1st ed.). Routledge.

Matza, D. (2018). Delinquency and drift. Delinquency and Drift (pp. 1–199). Taylor and Francis.

Mednick, B., Reznick, C., Hocevar, D. et al. Long-term effects of parental divorce on young adult male crime. J Youth Adolescence 16, 31–45 (1987).

Merton, R.K., (1938). American Sociological Review, pp. 672-682, American Sociological Association.

Mikkonen J, Savolainen J, Aaltonen M, Martikainen P (2020). Using age difference and sex similarity to detect evidence of sibling influence on criminal offending. Psychological Medicine 1–9 .

Miller, J. M., Cohen, A. K., & Bryant, K. M. (1997). On the demise and morrow of subculture theories of crime and delinquency. Journal of Crime and Justice, 20(2), 167–178.

Muncie, J., McLaughlin, E., & Langan, M. (2003). Criminological perspectives: Essential readings. Giving criminals their just deserts (pp. 315–324). Sage, in association with the Open University.

Murray K., 2017, Prisinor Subculture, The Encyclopedia of Corrections, The Wiley Library.

Orcutt, G. H. (1983). Use of Natural Experiments in Microanalytic Modeling. In Jahrbuch 1983/84, pp 273-283.

Petrillo, M. (2021). 'We've all got a big story': Experiences of a Trauma-Informed Intervention in Prison. Howard Journal of Crime and Justice, 60(2), 232–250.

Plomin, R., Daniels, D. (2011). Why are children in the same family so different from one another? International Journal of Epidemiology, 40(3), 563–582.

Pratt, T. C., & Cullen, F. T. (2000). The empirical status of Gottfredson and Hirschi's general theory of crime: A meta-analysis. Criminology, 38(3), 931–964.

Rachlin, H. (2021). The Science of Self-Control. The Science of Self-Control. Harvard University Press.

Rosenbaum, J. L. (1989). Family Dysfunction and Female Delinquency. Crime & Delinquency, 35(1), 31–44.

Rutter, M., Giller, H., & Hagell, A. (1998). Antisocial behavior by young people. Cambridge: Cambridge University Press.

Saldana, J. (2013). The Coding Manual for Qualitative Researchers - Johnny Saldana. SAGE Publications Ltd.ISBN 978-1-44624-736-5.

Sewell, W. H., & Shah, V. P. (1967). Socioeconomic Status, Intelligence, and the Attainment of Higher Education. Sociology of Education, 40(1), 1.

Seidman, I. (2006). Interviewing as Qualitative Research: A Guide for Researchers in Education and the Social Sciences. Teachers College Press, 177.

Sogar, C. (2017). The influence of family process and structure on delinquency in adolescence—An examination of theory and research. Journal of Human Behavior in the Social Environment, 27(3), 206–214.

Slomkowski, C., Rende, R., Conger, K. J., Simons, R. L., & Conger, R. D. (2001). Sisters, brothers, and delinquency: Evaluating social influence during early and middle adolescence. Child Development, 72(1), 271–283.

Stadler, W. A., & Benson, M. L. (2012). Revisiting the Guilty Mind: The Neutralization of White-Collar Crime. Criminal Justice Review, 37(4), 494–511.

Steinbeck, J. (1992). East of Eden. New York: Penguin Books.

Stolzenberg L, D'Alessio SJ. The Effect of Divorce on Domestic Crime. Crime & Delinquency. 2007;53(2):281-302.

Sykes, G., & Matza, D. (1957). Techniques of Neutralization: A Theory of delinquency. American Sociological Review,22(6), 664-670. Retrieved November 9, 2020.

Taylor, S., & Yu, D. (2009). The importance of socio-economic status in determining educational achievement in South Africa. Stellenbosch Economic Working Papers.

Topalli, V. (2005). When being good is bad: An expansion of neutralization theory. Criminology. Blackwell Publishing Inc.

Tewksbury, R., Dabney, D. A., & Copes, H. (2010). The prominence of qualitative research in criminology and criminal justice scholarship. Journal of Criminal Justice Education, 21(4), 391–411.

Tewksbury, R. (2012). Qualitative methodology. In Routledge Handbook of Deviant Behavior (pp. 75–81). Taylor and Francis Inc.

Tewksbury, R. (2009). Qualitative versus Quantitative Methods: Understanding Why Qualitative Methods are Superior for Criminology and Criminal Justice. Journal of Theoretical and Philosophical Criminology, 1(1), 38–58.

Van de Weijer, S., Thornberry, T., Bijleveld, C., & Blokland, A. (2015). The Effects of Parental Divorce on the Intergenerational Transmission of Crime. Societies, 5(1), 89–108.

Vold, G. B., & Tannenbaum, F. (1952). Crime and the Community. The Journal of Criminal Law, Criminology, and Police Science, 43(1), 86.

Waller, L. (2021). Fostering a Sense of Belonging in the Workplace: Enhancing Well-Being and a Positive and Coherent Sense of Self. In The Palgrave Handbook of Workplace Well-Being (pp. 341–367). Springer International Publishing.

Walker, L. J., Hennig, K. H., & Krettenauer, T. (2000). Parent and peer contexts for children's moral reasoning development. Child Development, 71(4), 1033–1048.

Walters, G. D. (1992). A Meta-Analysis Of The Gene-Crime Relationship. Criminology, 30(4), 595–614.

Wasserman, M., Wolfgang, M. E., Figlio, R. M., & Sellin, T. (1973). Delinquency in a Birth Cohort. Contemporary Sociology, 2(5), 526.

Wasserman G.A., Keenan K., Tremblay R. E., Coie J. D., Herrenkohl T. I., Loeber R., Petechuk D. (2003). Risk and Protective Factors of Child Deliquency, Child Deliquency Bulletin Series, April 2003, US Department of Justice, Office of Justice Programs, Office of Juveneille Justice and Deliquency Prevention.

Weatherburn, D. (2001). "What causes crime?", Contemporary Issues in Crime and Justice, no. 54, 1-10. New South Wales Bureau of Crime Statistics and Research, Sydney.

White, H. R., & Widom, C. S. (2003). Intimate Partner Violence among Abused and Neglected Children in Young Adulthood: The Mediating Effects of Early Aggression, Antisocial Personality, Hostility and Alcohol Problems. Aggressive Behavior, 29(4), 332–345.

Widom C.S. (1989). Child Abuse, Neglect and Adult Behavior, American Journal of Ortopsychiatry, Volume 59, Issue 3, P 355-367.

Wikström, P. O. H., & Treiber, K. (2007). The role of self-control in crime causation: Beyond gottfredson and hirschi's general theory of crime. European Journal of Criminology, 4(2), 237–264.

Wong, S. K. (2017). The effects of single-mother and single-father families on youth crime: Examining five gender-related hypotheses. International Journal of Law, Crime and Justice, 50, 46–60

Wright, K. N., & Wright, K. E. (1995). Family Life, Delinquency, and Crime: A Policymaker's Guide: Research Summary. (O. of J. J. and D. Prevention, Ed.), OJJDP Summary (p. 65). U.S. Department of Justice.

Wright, J. P., & Cullen, F. T. (2001). Parental efficacy and delinquent behavior: Do control and support matter? Criminology, 39(3), 677–706.

Wright R., Bennett T. (1990). Exploring the Offender's Perspective: Observing and Interviewing Criminals. In: Kempf K.L. (eds) Measurement Issues in Criminology. Springer, New York, NY.

Yavuz HA. (2012). Denetimli serbestliğin Türk ceza adalet sistemindeki tarihsel gelişim süreci. Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 100, 317-342.

Yorulmaz Ö., Giray Yakut S. (2017). Türkiye'de Suç Oranını Etkileyen Sosyo-Ekonomik Faktörlerin İncelenmesi: Path Analizine Dayanıklı Yaklaşım, Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 39, Sayı 1, Haziran 2017, syf 307-322.

Yoshikawa, H. (1994). Prevention as Cumulative Protection: Effects of Early Family Support and Education on Chronic Delinquency and Its Risks. Psychological Bulletin, 115(1), 28–54.

Young, D. B. (1983). Cesare Beccaria: Utilitarian or retributivist? Journal of Criminal Justice, 11(4), 317–326.

Zembroski, D. (2011). Sociological theories of crime and delinquency. Journal of Human Behavior in the Social Environment.

8) Ekler

8.1) Cerrahpaşa Klinik Araştırmalar Etik Kurul Onayı

Doğrulamak İçin:http://dogrulama.istanbulc.edu.tr/enVision.sorgula/belgedogrulama.aspx?V=BEKAEYHJM
Ayrıntılı bilgi için irtibat : Sema SARIOĞLU ÜNAL Dahili : 43351
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Büyükçekmece Yerleşkesi Alkent 2000 Mah. Yiğittürk Cad. No:5
Büyükçekmece/İstanbulA1 Blok 34500 Istanbul, Türkiye
Tel : (0212) 414 30 00 Faks : (0212) 588 00 11
e-posta : adlitipens@istanbul.edu.tr Elektronik Ağ : www.istanbulc.edu.tr

Bu belge 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5. Maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

8.2) Adalet Bakanlığı Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü Yayın Onayı

8.4) Yarı Yapılandırılmış Soru Formu-Yükümlü

SORU FORMU-YÜKÜMLÜ

Aileye verilen kod isim

Yaş

Cinsiyet

Medeni Hal

Eğitim Durumu

Kardeş sayısı ve sırası

Ailenin diğer fertlerinin eğitim durumu

Sence "aile" ne demek? Neden böyle düşünüyorsun?

Büyüdüğün aile nasıl bir aileydi?

(Evli ise) Senin ailen nasıl bir aile? Büyüdüğün aileden farklı mı?

Büyüdüğün ailede senin yerin neydi? Annen, baban, kardeşlerin senin için nasıl düşünüyorlardı? Senden beklentileri nelerdi?

Ailede bilinen önemli bir sağlık sorunu (fiziksel ya da psikolojik) var mı?

Bilinen bir sağlık sorunun var mı?

Nasıl bir çocukluk geçirdin?

Boş zamanlarında ne yapardın?

Çocukluk arkadaşların kimlerdi? Bu arkadaşlıkların nasıldı?

Arkadaşların arasında senin yerin neydi?

Okul hayatın nasıldı?

Öğretmenlerini nasıl hatırlıyorsun? Nasıl insanlardı?

Okulda herhangi bir etkinliğe katıldın mı ya da katılmak aklından geçti mi, hiç?

Üzerinde durulsa hangi alanda başarılı olabilirdin, sence?

Ders başarın nasıldı?

Ne olsa, okul senin için daha iyi bir yer olabilirdi?

Hiç para kazandın mı? Nasıl yaptın?

Bu işi nasıl buldun? Kim/Kimler vesile oldu?

Oradaki ilişkiler ve kişilerden bahseder misin?

Sence “suç”, “suçlu” ne demek?

Kanunen “suç”, “suçlu” ne demek?

“Ceza” ne demek?

Kanunen ne “ceza” ne demek?

Cezalandırılmak iyi mi, kötü mü? İyiyse neden iyi? Kötüyse neden kötü, ne kadar kötü?

Buraya neden geldin? Neler oldu?

8.5) Yarı Yapılandırılmış Soru Formu-Kardeş

SORU FORMU-KARDEŞ

Aileye verilen kod isim

Yaş

Cinsiyet

Medeni Hal

Eğitim Durumu

Kardeş sayısı ve sırası

Ailenin diğer fertlerinin eğitim durumu

Sence "aile" ne demek? Neden böyle düşünüyorsun?

Büyüdüğün aile nasıl bir aileydi?

(Evli ise) Senin ailen nasıl bir aile? Büyüdüğün aileden farklı mı?

Büyüdüğün ailede senin yerin neydi? Annen, baban, kardeşlerin senin için nasıl düşünüyorlardı? Senden beklentileri nelerdi?

Ailede bilinen önemli bir sağlık sorunu (fiziksel ya da psikolojik) var mı?

Bilinen bir sağlık sorunun var mı?

Nasıl bir çocukluk geçirdin?

Boş zamanlarında ne yapardın?

Çocukluk arkadaşların kimlerdi? Bu arkadaşlıkların nasıldı?

Arkadaşların arasında senin yerin neydi?

Okul hayatın nasıldı?

Öğretmenlerini nasıl hatırlıyorsun? Nasıl insanlardı?

Okulda herhangi bir etkinliğe katıldın mı ya da katılmak aklından geçti mi, hiç?

Üzerinde durulsa hangi alanda başarılı olabilirdin, sence?

Ders başarın nasıldı?

Ne olsa, okul senin için daha iyi bir yer olabilirdi?

Hiç para kazandın mı? Nasıl yaptın?

Bu işi nasıl buldun? Kim/Kimler vesile oldu?

Oradaki ilişkiler ve kişilerden bahseder misin?

Sence "suç", "suçlu" ne demek?

Kanunen "suç", "suçlu" ne demek?

"Ceza" ne demek?

Kanunen ne "ceza" ne demek?

Cezalandırılmak iyi mi, kötü mü? İyiyse neden iyi? Kötüyse neden kötü, ne kadar kötü?

Sence kardeşin neden suça karıştı? Ne oldu? Nasıl oldu?

Bütün bunlar olurken senin hayatında neler oluyordu? Sen neler yapıyordun?

8.6) Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU

İstanbul Üniversitesi, Cerrahpaşa, Adli Tıp Enstitüsü, Adli Sosyal Bilimler Anabilim Dalı'nda devam etmekte olduğum doktora tez çalışmam kapsamında yürüttüğüm bir araştırma için sizinle görüşme yapmak istiyorum. Açıklamaları okumanızı/dinlemenizi rica ediyorum.

Bu araştırma bir doktora tez çalışmasıdır. Araştırmanın adı; "Erişkinlerde, kardeşler arasında suça yönelme davranışındaki farklılığa etki eden faktörler"dir.

Araştırmanın amacı; aynı alt kültür ve aynı aileden olan kardeşler arasındaki suça yönelme davranışında farklılık yaratan süreçleri anlamaya çalışmaktır. Bu çalışmanın takip eden araştırmalara kaynaklık etmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmaya katılımınız tamamen isteğinize bağlıdır. Görüşmenin herhangi bir aşamasında görüşmeyi sonlandırmak isteyebilirsiniz. Görüşme sürecinde sizden alınacak bilgilerin tamamı kişilik haklarınız gözetilerek sadece araştırma kapsamında kullanılacaktır. Araştırma kaleme alınırken hakkınızda paylaşılan bilgiler kimliğinizin anlaşılmasına imkan vermeyecek nitelikte olacaktır.

Bu görüşme bir ila iki saat sürebilir.

Görüşme sonrasında bu araştırmaya ilişkin soru ya da talepleriniz olması halinde bana aşağıdaki iletişim kanallarından ulaşabilirsiniz.

Tel: ..... e-posta: .....

Bana anlatılanları ve yukarıda yazılanları anladım. Bu formun bir kopyasını aldım. Herhangi bir baskı/zorlama altında olmaksızın çalışmaya katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcı Adı-Soyadı:.....

İmzası:

Görüşmeci Adı-Soyadı: Handan G. AKTUĞ İmzası:.....

Tarih:...../...../.....

9) Özgeçmiş

Handan GÜLTEKİN AKTUĞ

ÖRGÜN EĞİTİM

Ankara Atatürk Anadolu Lisesi, 1986-1993

Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Lisans, 1993-1998

Hacettepe Üniversitesi, Sosyoloji Bölümü, Yüksek Lisans 2003-2006

Arel Üniversitesi, Psikoloji Bölümü, Bilimsel Hazırlık, Yüksek Lisans 2013-2016

SERTİFİKA

İstanbul Üniversitesi, SEM, Aile Danışmanlığı 2016

İŞ TECRÜBESİ

Demirbank T.A.Ş, Mangement Trainee, Analist 1999-2001

HSBC, Yönetmen Yardımcısı, 2001-2003

Garanti Bankası A.Ş., Yönetmen 2003-2006

Vizyon Group A.Ş., Danışman 2006-2012

HGA , Danışman, 2012- Devam etmekte